

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

BIBLIOTECA FILOLÒGICA, XXXI

MONTSERRAT BIGAS
MARTA MILIAN

ANÀLISI MORFOLÈXICA DELS NOMS DE PLANTA

BARCELONA

1996

ANÀLISI MORFOLÈXICA DELS NOMS DE PLANTA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
BIBLIOTECA FILOLÒGICA, XXXI

MONTSERRAT BIGAS
MARTA MILIAN

ANÀLISI MORFOLÈXICA
DELS NOMS DE PLANTA

BARCELONA
1996

This One

NYUC-E4E-Y2Y9

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP:

Bigas, Montserrat

Anàlisi morfolègica dels noms de planta

Bibliografia

ISBN 84-7283-325-9

I. Milian, Marta II. Institut d'Estudis Catalans III. Títol

IV. Col·lecció 1. Plantes — Noms populars — Catalunya

2. Català — Lexicologia

804.99-312

© 1996, Montserrat Bigas i Marta Milian

© 1996, Institut d'Estudis Catalans, per a la present edició

Editat per l'Institut d'Estudis Catalans

Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: novembre de 1996

Tiratge: 600 exemplars

Compost per Fotocomposició Marqués, SL

Av. Meridiana, 354, 12 A-B. 08028 Barcelona

Imprès a Romanyà/Valls

Verdaguer, 1. 08786 Capellades (Anoia)

ISBN: 84-7283-325-9

Dipòsit Legal: B. 41135-1996

TAULA

PRÒLEG	7
AGRAÏMENTS	9
LLISTA D'ABREVIACIONS	10
1. INTRODUCCIÓ	11
2. MÈTODE	15
2.1. Determinació del corpus	15
2.1.1. Tria del material	15
2.1.2. Determinació del concepte <i>planta</i>	15
2.2. Classificació del material	16
2.2.1. Relació nom-referent	16
2.2.2. Relació nom científic - nom popular	17
2.2.3. Estructura lingüística	18
2.3. Model d'anàlisi	19
2.3.1. Les gramàtiques de referència	19
2.3.2. Model d'anàlisi de base morfemàtica	24
3. ANÀLISI	31
3.1. Lexemes simples: anàlisi i conclusions	31
3.2. Lexemes derivats per sufixació	36
3.2.1. Consideracions generals sobre els lexemes derivats per sufixació	36
3.2.2. Anàlisi	43
3.2.3. Conclusions	60

3.3. Lexemes compostos	64
3.3.1. Consideracions generals sobre els lexemes compostos	64
3.3.2. Anàlisi	68
3.3.3. Conclusions	129
3.4. Relacions nom-referent	133
3.4.1. Sinonímia/polisèmia	133
3.4.2. La metaforització	138
3.4.3. Conclusions	152
4. CONCLUSIONS GENERALS	155
4.1. Constatació d'hipòtesis	155
4.1.1. Hipòtesi núm. 1	155
4.1.2. Hipòtesi núm. 2	156
4.1.3. Hipòtesi núm. 3	160
4.2. La base per a noves formacions	162
5. BIBLIOGRAFIA	167
6. ANNEXOS	169
6.1. Índex alfabètic general	169
6.2. Il·lustracions	183

PRÒLEG

La morfologia derivativa, que no fa gaires anys es considerava molt poc interessant en els estudis de lingüística, ha passat a ocupar a poc a poc un lloc ben important. I una de les causes per què s'ha produït aquest canvi potser hagi estat el fet que els lingüistes, en lloc de situar-se davant del lèxic amb la disposició de trobar-hi especificitats, s'hi han començat a situar amb la intenció de detectar-hi les moltes regularitats que presenta.

Ben cert és que el component lèxic d'una llengua, que recull i il·lustra els seus mots, és el mòdul més irregular de la gramàtica. Però aquest és un fet que no podia ser d'altra manera, pel nombre de paraules que coneixem, que és molt gran, i pel fet que cada paraula va associada a una realitat, que és canviant, sempre subjectiva. El lèxic, a diferència d'altres components de la gramàtica, és el conjunt més llarg (de fet, és obert) i més diversificat d'una llengua.

Això no obstant, observades les paraules en conjunt, i no peça a peça com si es tractés d'unitats aïllades, comencem a descobrir-hi moltes més coincidències sistemàtiques que la gramàtica tradicional no hi percebia. I, al darrere de cada fenomen que presenta una certa sistematicitat, normalment s'hi pot formular una regla, formal, funcional o semàntica, generada en el lèxic, en la sintaxi, en la fonologia o en la semàntica, tant se'n dona. El que és més important és que es constata una regla.

Les regularitats formals (la derivació, la composició, la sintagmació, la truncació o la repetició) solen ser les més explícites, i aparentment les més productives neològicament. Però, de fet, els processos semàntics són molt més constants, encara que més poc evidents. Això sí, cauen en moltíssimes més excepcions.

Però, tot i així, avui dia cap lingüista no gosa afirmar que el lèxic de les llengües no és altra cosa que un conjunt d'irregularitats impossibles de sistematitzar. Les regles que hi ha al darrere de les estructures lèxiques són moltes i comencen a estar força descrites, però si bé es fan més estudis morfològics, pocs n'hi ha sobre

determinades parcel·les del lèxic. I això és ben estrany si pensem que, situats en l'interior d'una àrea semàntica determinada, o d'un espai funcional específic, les regularitats morfològiques, semàntiques i sintàctiques que observen les paraules són moltes més.

El llibre de Monserrat Bigas i Marta Milian és un exemple ben pràctic de com, posats a observar regularitats en el lèxic, se n'hi troben a munts. La seva anàlisi dels noms populars de les plantes mostra no només la realitat d'unes regles de combinació de morfemes constants, que constitueixen, a fi de comptes, la morfologia que, en tant que som parlants, tenim implícita en la nostra gramàtica, sinó també moltes altres regularitats basades en la semàntica, en els fenòmens de metaforització i en els canvis de sentit. De fet, aquest llibre, és una bona demostració que, amb voluntat de destacar allò que tenen de comú les paraules, cada cop es perceben més fets constants.

L'inici d'aquesta obra va ser la tesi de llicenciatura de les autores, que aleshores acabaven d'estrenar titulació en filologia catalana a la Universitat de Barcelona. En aquells anys, un dels aspectes més atractius del treball va ser el caire innovador que aportava aquesta manera de veure el lèxic d'una parcel·la del llenguatge. Ara, aquesta novetat ben segur que ja no té la mateixa importància, per tal com, d'estudis de morfologia lèxica, se n'han fet força. Però, tot i així, la possibilitat que té el lector d'observar, del començament al final, un procés de descripció de les paraules, que s'inicia amb la seva recopilació i selecció, passa per l'anàlisi superficial de la seva estructura i acaba en la proposta d'una generalització a través d'una regla, li dona el gran valor de ser una obra metodològica clara i precisa en morfologia descriptiva, que ben segur que farà un gran servei a la comunitat investigadora catalana.

M. TERESA CABRÉ

AGRAÏMENTS

Tot treball com aquest vol dir esforç i hores de feina. I vol dir, també, en alguns casos, la contribució de més gent que no únicament els que signen. Per això voldríem fer constar el nostre agraïment envers totes aquelles persones que, d'una manera o d'una altra, han fet possible aquests fulls que ara teniu a les mans.

En primer lloc, i molt especialment, agraïm la direcció acurada de la Dra. Teresa Cabré, que no solament ha supervisat meticulosament i escrupolosament la feina que dia a dia li confiàvem, sinó que, a la vegada, ens ha encoratjat i ha suportat els moments de nerviosisme, desànim i inseguretat que, a voltes, ens assetjaven.

No podem oblidar tampoc el suport familiar i la comprensió rebudes dels qui conviuen amb nosaltres. Ells són qui han patit més de prop la falta de dedicació i, molt sovint, els malhumors fruit de les tensions de la feina.

Hem d'agrair, també, la col·laboració de Miquel Milian, autor dels dibuixos que il·lustren i corroboren moltes de les nostres afirmacions, i, finalment, hem d'esmentar l'ajut econòmic que ens ha estat concedit per l'Escola de Mestres de la Universitat Autònoma de Barcelona, així com l'interès que en tot moment ens han demostrat els nostres companys.

LES AUTORES

LLISTA D'ABREVIACIONS

+	(entre claudàtors, indica la presència del tret semàntic que el segueix)	DIEC	<i>Diccionari de la llengua catalana</i> de l'Institut d'Estudis Catalans
+	seguit de	F	[element] formatiu
±	(entre claudàtors, indica la irrellevància del tret semàntic que el segueix)	fam.	família
–	(entre claudàtors, indica l'absència del tret semàntic que el segueix)	fem.	femení
=	és igual a	GEC	<i>Gran enciclopèdia catalana</i>
→	destinació	gèn.	gènere
⊃	pertany a	h.	herba
∈	abasta	intr.	intransitiu
Δ	mot comodí	làmin.	làmina
Adj	adjectiu	masc.	masculí
adj.	adjectiu	N	nom substantiu
asp.	aspectiu	n.	nom substantiu
Ⓟ	[espai] blanc	núm.	número
CD	complement directe	<i>op. cit.</i>	<i>opus citatum</i> , 'obra citada'
cop.	copulatiu	pl.	plural
DCVB	<i>Diccionari català-valencià-balear</i>	prep.	preposició / preposicional
DECat	<i>Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana</i>	R	radical
DGLC	<i>Diccionari general de la llengua catalana</i>	S	sufix
		SAdv	sintagma adverbial
		sing.	singular
		SP	sintagma preposicional
		sp.	<i>species</i> , 'espècie'
		tr.	transitiu
		V	verb
		v.	vegeu
		veg.	vegetal

1. INTRODUCCIÓ

Els botànics, des de Linné, han establert una nomenclatura sistemàtica de les plantes que en permet un estudi més eficaç a partir de la classificació jeràrquica dels tàxons. La dèria de la taxonomia, de l'ordenació, però, és una fase superada. Totes les ciències tenen una primera etapa de descripció del seu objecte, i una segona etapa d'interrogació sobre aquest objecte; en definitiva, d'aplicació d'aquesta descripció a la formulació d'hipòtesis i teories que permetran noves descobertes científiques.

La lingüística ha passat també per aquest procés: la lingüística estructural, bàsicament descriptiva i amb un valor eminentment informatiu, s'ha vist superada per la gramàtica predictiva, personalitzada en la figura de Chomsky, que aplica el mètode hipoteticodeductiu a l'estudi del llenguatge i es qüestiona sobre el mecanisme de producció de la llengua.

Si la gramática descriptiva [...] sólo era capaz de registrar hechos y dejar constancia de los mismos, la gramática generativa se propondrá como tarea primordial el descubrimiento y la formulación de las leyes que explican el comportamiento lingüístico; leyes o «reglas de juego» que permitan predecir otras posibles realizaciones lingüísticas. (J. Tusón, 1981, p. 23-24.)

Si parlem de la denominació popular dels tàxons en català, els treballs fets en l'aspecte lingüístic són feines d'inventari, generalment realitzades per botànics, que han intentat delimitar, amb un afany de precisió descriptiva, les relacions entre la realitat científica i el nom popular. Ha estat una tasca important, que pot facilitar, indirectament, l'estudi de la geolingüística, l'etnolingüística i l'antropologia. D'altra banda, ha fet servei en el terreny de les ciències aplicades a la farmacologia i a la química.

Els reculls de noms de planta s'insereixen en el procés descriptiu previ a qualsevol formulació hipotètica. Situats en una segona fase, d'interrogació sobre l'objecte, ens proposem:

- 1) Comprovar l'adequació dels noms de planta al sistema de la llengua.
- 2) Fixar, d'acord amb les regularitats observades, les bases per a un lèxic no científic en el futur.

Entenem per *sistema de la llengua* el conjunt de lleis o regles que permeten al parlant competent d'aquesta llengua no solament la creació de productes lingüístics inèdits, sinó la capacitat d'acceptar o rebutjar aquests productes.

Cal posar en relleu el dinamisme d'aquest sistema constantment subjecte a reestructuracions inherents a l'existència mateixa de la llengua. La dualitat teoria/pràctica es comprova en cada manifestació lingüística, i és l'ús que regula i modifica les regles.

Els noms de planta, com a unitats lèxiques, formen part del diccionari d'una llengua. Distingim dos tipus de diccionari:

1) *El diccionari pràctic*. Recull els fets específics de la llengua que la gramàtica no pot generalitzar. És el llibre que consultem a l'hora d'aclarir dubtes sobre l'ortografia, el significat o fins i tot l'existència d'un mot en el corpus lèxic admès com a norma. Aquest diccionari, elaborat a partir dels criteris del compilador, és necessàriament restringit i no dóna compte de les unitats que la creativitat dels parlants introdueix en la llengua d'una manera constant. La informació que dóna el diccionari sobre les unitats lèxiques ja existents, d'altra banda, contrasta amb l'ús que els parlants fan d'aquestes unitats.

El diccionari pràctic, per tant, té unes funcions limitades que no expliquen el caràcter creatiu del lèxic ni la seva constant evolució.

2) *El diccionari teòric*. És el conjunt d'unitats lèxiques i regles que expliciten el funcionament de la llengua. Tot parlant el té incorporat en la seva competència i li permet la creació de noves unitats.

Aquest diccionari teòric o lexicó dóna informació sobre les unitats lèxiques en tres aspectes:

2.a) *Aspecte morfofonològic*. Dóna compte dels elements que componen les unitats lèxiques: fonemes i morfemes.

2.b) *Aspecte sintàctic*. Classifica les unitats lèxiques en categories que permeten la inclusió d'aquestes unitats en la frase.

2.c) *Aspecte semàntic*. Especifica, a base de trets, el significat de les unitats lèxiques.

Els noms de plantes, en el diccionari teòric, han d'acomplir les lleis generals de combinació morfològiques i fonològiques del català, han de tenir la categoria [+ N] i en l'anàlisi del seu significat ha d'aparèixer el tret [+ vegetal].

Partint d'aquests supòsits, establim les hipòtesis següents:

1) Des del punt de vista *morfofonològic*, els noms de planta aconsegueixen les regles de combinació morfològica del català.

2) Des del punt de vista *sintàctic*, els noms de planta tenen el tret [+ N], encara que en molts casos aquest tret aparegui com a resultat d'un canvi de categoria.

3) Des del punt de vista *semàntic*, els noms de planta no aconsegueixen de manera sistemàtica les condicions exigides. En la majoria de casos el tret [+ vegetal] no és previsible a partir de les aportacions semàntiques de les unitats components.

Per tal d'establir la relació de designació en la taxonomia popular dels noms de planta, ens cal el diccionari pràctic, o el coneixement que ens proporciona l'ús.

L'anàlisi de les denominacions populars ens permetrà de descobrir si hi ha unes regles de formació de noms de planta que puguin donar compte tant de les denominacions ja existents com de les denominacions futures, subjectes a l'ús i adequades al sistema de la llengua per a aquest camp específic.

2. MÈTODE

2.1. DETERMINACIÓ DEL CORPUS

2.1.1. TRIA DEL MATERIAL

Hem fixat els noms de planta a partir del llibre de Francesc Masclans *Els noms de les plantes als Països Catalans*, Barcelona, Ed. Montblanc-Martín, 1981.

Aquest llibre és una aportació important al tema que tractem i inclou els treballs anteriors fets per Font i Quer, Vigo, Cadevall, Cavanilles i d'altres que, a principis de segle, havien dedicat molts esforços al recull i difusió de la nomenclatura botànica. Masclans dóna compte, també, dels mots que el *Diccionari general de la llengua catalana*, el *Diccionari català-valencià-balear* i la *Gran enciclopèdia catalana* incorporen com a material lexicogràfic referent al món botànic.

2.1.2. DETERMINACIÓ DEL CONCEPTE «PLANTA»

Masclans parteix de la identificació entre planta i vegetal. Però el mot *planta* és de definició ambigua. Segons es desprèn del seu llibre, sota la denominació de *planta* s'inclouen tipus tan diversos com els bolets, els arbres, els arbustos, les herbes, les lianes, les algues, etc.

Fabra, en canvi, dóna com a definició de *planta*: «Ésser orgànic vivent mancat de moviment voluntari i de sensibilitat, vegetal (per oposició a *animal*); esp. el no llenyós (per oposició a *arbre*).» Aquesta segona part de la definició que fa referència a la qualitat de llenyós s'aparta del criteri de Masclans i s'acosta al criteri popular. Diem això perquè la gent acostuma a distingir entre tres grans

grups: bolets, arbres i plantes, basant-se en la forma externa del vegetal i prescindint de criteris científics.

Nosaltres ens hem acollit a la definició de Fabra, que coincideix en part amb l'apreciació popular més corrent, i hem exclòs aquells tipus vegetals definits com a bolets, arbres i arbustos.

Per a la nostra anàlisi, hem partit d'un corpus de 1.752 noms de planta, que és una xifra suficient per a poder generalitzar sobre els fenòmens observats.

2.2. CLASSIFICACIÓ DEL MATERIAL

Els criteris per a la classificació del material fan referència, o bé a la relació de designació, que pot variar en funció del coneixement pràctic que el designant té del referent i en funció de la similitud amb el nom científic, o bé a l'estructura lingüística del nom de planta.

2.2.1. RELACIÓ NOM-REFERENT

Cada nom dóna una informació semàntica; sovint, però, aquesta informació no correspon a la realitat. Per exemple:

amargot	no és amargant
estepa negra	no és negra
jusquiam blanc	no és blanc

Per tant, a l'hora d'establir un codi que ens determini si hi ha una relació entre el referent i el nom de la planta, no hem partit solament del nom sinó de la informació que hem trobat de cada planta. Aquesta informació, l'hem classificada de la manera següent:

- 1) Un primer grup, a partir de la morfologia de la planta:

<i>Motiu</i>	<i>Nom de planta</i>
color	blauet
forma	sol coronat
mida	belluguet mitjà
gust	agrella
tacte	alfolba peluda
olor	asprella pudent

2) Un segon grup, a partir de l'hàbitat de la planta:

<i>Motiu</i>	<i>Nom de planta</i>
zona geogràfica	donzell del Canigó
medi	llentietà d'aigua

3) Un tercer grup, a partir de l'activitat o les virtuts de la planta:

<i>Motiu</i>	<i>Nom de planta</i>
activitat	gira-sol
ús o aplicació	herba melsera

Les fonts bibliogràfiques consultades han estat les següents:

- *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra (DGLC).
- *Gran enciclopèdia catalana*, d'Enciclopèdia Catalana, SA (GEC).
- *Diccionari català-valencià-balear*, d'Antoni Alcover i Francesc de B. Moll (DCVB).
- *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines (DECat).
- *Plantas medicinales*, de Pius Font i Quer.
- *Guía de campo de las flores de Europa*, d'Oleg Polunin.

2.2.2. RELACIÓ NOM CIENTÍFIC - NOM POPULAR

El nom científic és l'única denominació fiable dels referents vegetals; cada planta té un sol nom científic però, en canvi, més d'un nom popular.

Masclans fa referència a la relació nom popular - nom científic, que segueixen camins paral·lels en moltes ocasions, però que, de vegades, són notablement divergents (1981, p. 12):

Sorprenentment, la formació dels noms populars dins un grup de plantes emparentades, pot avançar amb passa segura per camins gairebé paral·lels als de l'investigador botànic.

La unió dels dos aspectes és molt productiva a l'hora de precisar el camp d'estudi del botànic (Masclans, 1981, p. 14):

Quan relacionem el nom popular d'una planta [...] i el nom científic de l'espècie amb què es correspon [...], obtenim un coneixement objectiu autèn-

tic. [...] La via rústega maneja sempre formes concretes, i la via culta elaborant abstraccions, corresponen a plans diferents. Són, en el nostre treball, dos plans d'integració: el del lèxic vulgar de les plantes, i el científic de la sistemàtica vegetal.

El nostre treball no tractarà dels noms científics de les plantes; només hi farà referència a l'hora de precisar i aclarir els casos d'ambigüitat que es presentin.

Malgrat l'existència de dues denominacions, la popular i la culta, hem observat que hi ha, algunes vegades, una relació entre elles. Aquesta relació pot ser de traducció del nom o de simple adaptació:

<i>Nom popular</i>	<i>Nom científic</i>
llengua de ca	<i>Cynoglossum officinalis</i>
pericó	<i>Hypericum perforatum</i>
herba de les encantades	<i>Circaea luteana</i>
herba de Santa Sofia }	
herba de la sapiència }	<i>Descurainia sophia</i>

Sense una història de cada denominació no podem precisar si el nom de planta és d'origen popular, creat anònimament, si és un neologisme creat per botànics i estudiosos, si és un terme adaptat del llatí amb intenció d'acostar-lo a la nomenclatura popular o si simplement és un calc del nom científic adequat a les característiques morfofonològiques del català.

2.2.3. ESTRUCTURA LINGÜÍSTICA

Partim de la noció bàsica de morfema com a component del lexema. Analitzem dos tipus de morfemes: radicals i afixos. Els radicals són elements autònoms que poden inserir-se, en la seva realització concreta, en una cadena sintagmàtica sempre que compleixin les condicions d'inserció. Els afixos necessiten sempre el suport d'un radical.

Els radicals constitueixen la base del que anomenem *lexema*. El lexema és la forma abstracta que recull totes les realitzacions paradigmàtiques d'una unitat lèxica, és a dir, totes les possibilitats gramaticals d'inserció en la cadena sintagmàtica. Com a forma abstracta, pot no coincidir amb les seves realitzacions concretes, formades pel radical o element comú a totes aquestes realitzacions, i els elements fònics o gramaticals que permeten la inserció en la cadena sintagmàtica. En realitat, *lexema* és un concepte abstracte que es realitza en allò

que anomenem *paraules* —les entrades del diccionari són un exemple de lexemes que coincideix amb aquesta noció de paraula.

Segons els elements que distingim en la seva composició, classifiquem els noms de planta en:

- a) Lexemes simples: [+ R].
- b) Lexemes amb elements derivatius: [[+ R] + [+ S]].
- c) Lexemes compostos de dos o més radicals: [[+ R] + [+ R]].

2.3. MODEL D'ANÀLISI

El model que ens ofereixen les gramàtiques descriptives —Fabra, Badia, Marvà— és un model orientat bàsicament als aspectes formals. No dóna compte de manera explícita ni de l'adequació dels noms de planta al sistema de la llengua des del punt de vista semàntic ni de la capacitat del sistema per a generar noves formacions.

A partir de l'anàlisi dels mots formats per sufixació a les gramàtiques de referència i de la constatació de la seva inadequació per a l'estudi que ens proposem de realitzar, descrivim el model d'anàlisi de base morfològica que dóna resposta als problemes plantejats.

2.3.1. LES GRAMÀTIQUES DE REFERÈNCIA

Consultem les gramàtiques catalanes de Pompeu Fabra, Jeroni Marvà i Antoni M. Badia per tal de precisar les característiques morfològiques i semàntiques dels elements que intervenen en les paraules derivades del camp dels noms de planta. El tractament de la derivació per sufixació, a les gramàtiques esmentades, està molt més sistematitzat que no el dels lexemes simples o compostos; és per aquesta raó que el prenem com a punt de referència.¹

Aquestes tres gramàtiques parteixen dels criteris que segueixen.

- a) *Atribució al sufix del caràcter de forma que necessita el suport d'un radical o mot de la llengua*

La diferenciació entre radical i mot es fa evident en alguns passatges però un concepte i l'altre es confonen sovint en el capítol dedicat a la derivació. Vegem-ne uns exemples:

1. Les gramàtiques esmentades, així com altres treballs referits a la llengua catalana, constitueixen el punt de referència bàsic al llarg de l'anàlisi del material presentat.

La **derivació** és el procediment de formació de paraules per l'addició a un RADICAL nominal o verbal [...]. (Marvà, 1979, p. 307.)

[...] **derivació pròpia** per mitjà del qual procediment hom produeix mots nous afegint DETERMINATS SUFIXOS als mots ja existents. (Marvà, 1979, p. 308.)

Així el mot derivat *fruitera* està format del substantiu *fruita* [...] i del sufix *-era* [...]. (Marvà, 1979, p. 313.)

En los dos números anteriores, se ha podido observar una ligera vacilación nuestra en el uso de otras dos locuciones: a veces hemos escrito «raíz» (o radical, que, para el caso, es lo mismo), otras veces «palabra primitiva», otras una disyuntiva «o» parecía indicar sinonimia entre ambas. (Badia, 1975, vol. II, p. 299.)

Fabra fa la distinció en els primers paràgrafs:

131. [...] El radical del mot primitiu és, doncs, l'element comú a totes les formes d'aquest mot (*agre, agra, agres*) i dels seus derivats (*agrós, agrosa, etc., agror, agrors, etcètera*). (1978, p. 109-110.)

Però torna a parlar de mots a l'hora dels exemples:

140. Un gran nombre de noms de cosa són derivats del nom d'una cosa o persona amb la qual [...]. (1978, p. 119.)

b) Atribució al sufix de la capacitat d'aportar elements significatius al radical, i de canviar la seva categoria gramatical

[...] **sufix**, per virtut del qual el mot pren un nou sentit i sovint canvia de categoria gramatical. Ex.: del substantiu *treball*, hom en deriva el verb *treballar*, i d'aquest, l'adjectiu *treballador*, mitjançant l'addició dels *sufixos -ar* i *-dor*. (Marvà, 1979, p. 307.)

Badia i Fabra parlen de l'aportació significativa del sufix i fan esment del canvi de categoria que suposa la sufixació, sense destacar expressament aquesta capacitat a l'hora de teoritzar. La prenen, però, com a base de la seva classificació de sufixos.

Vegeu, per exemple, els apartats de Fabra (1978) següents: «Noms derivats d'altres noms» (p. 116 i s.), «Noms derivats d'adjectius» (p. 122 i s.) i «Noms derivats de verbs» (p. 125 i s.).

Vegeu també l'apartat «Nombres de persona» de Badia (1975, vol. II, p. 312 i s.):

Reunimos aquí los sufijos que, unidos a sustantivos o a verbos, proporcionan nombres derivados de persona [...].

c) Diferenciació dels sufixos flexius respecte dels derivats

Aquesta diferenciació és explícita, com en el cas de Marvà, o es deriva de la distribució de temes en el manual de gramàtica, que els situa en dos apartats totalment diferenciats: els sufixos flexius en la morfologia, nominal o verbal, i els sufixos derivatius en el capítol de formació de mots.

El punt més treballat en les gramàtiques és el que fa referència a les condicions de combinabilitat de radicals i sufixos.

Les tres gramàtiques consultades tracten a bastament els canvis fonològic-ortogràfics de la combinació. Pel que fa a l'aspecte morfològic, totes tres destaquen la seva importància com a determinant de la combinació. Només cal repassar els títols dels paràgrafs que tracten del tema, o consultar el resum o llista de sufixos com a recopilació del capítol en les gramàtiques de Marvà i Badia.

Prenem com a exemple el sufix *-er, -era*, molt freqüent en el material recollit (Marvà, 1975, p. 340):

<i>El sufix</i>	<i>unit a un</i>	<i>forma</i>	EXEMPLES
-er, -era	nom	noms d'ofici o professió	<i>botiguer</i> <i>camisera</i>
-er, -era	nom	noms d'arbres i plantes	<i>llimoner</i>
-er, -era	nom	noms de lloc	<i>femer</i>
-er, -era	nom i radical verbal	noms d'objecte guardador i d'instrument	<i>clauer</i> <i>passera</i>

A les gramàtiques de Badia i Fabra hi ha, a més a més d'aquests casos, els adjectius formats a partir de verbs o a partir de noms.

Concretament, a Fabra (1978) trobem adjectius derivats de noms al § 146 p. 130 i s.):

er, fem. **era**. Ex.: [...] *llana*, *llaner*; [...] *mentida*, *mentider*; [...] *amic*, *ami-guer*; [...].

I també adjectius derivats de verbs al § 148 (p. 134 i s.):

[...] Ex: *plorar, ploraner*; [...] *pixar, pixaner*; — *parlar, parlar*.

Fabra diu (1975, § 140, p. 119):

[...]; molts noms de planta són derivats del nom del fruit o de la flor que treu aquesta planta (Ex.: *taronger, roser*, de *taronja, rosa*); [...].

Els exemples de Marvà i Badia segueixen tots aquesta tònica. Per tant, els noms de plantes formats amb el sufix *-er, -era*, «nom de planta», tenen unes exigències de combinació des del punt de vista semàntic també: els cal un radical nominal que es refereixi a un fruit o a una flor.

El problema, però, es manté. Ni {*abell-*}, ni {*barret-*} ni {*sabon-*} són radicals que es refereixen a un fruit o a una flor, i *abellera, barretera* i *sabonera* són noms de plantes.

Cal trobar un procediment que doni compte d'aquestes combinacions.

Les gramàtiques analitzades fan una descripció del procés de formació de noms des del punt de vista fonològic i morfològic. Pel que fa al tractament semàntic, constatem aquestes deficiències:

- c.1) No explicitació amb prou rigor de l'aportació semàntica del sufix.
- c.2) Referència al fet que un mateix significat pot ser expressat per dos o més sufixos formalment diferents; i que un mateix sufix pot expressar significats diferents.

Estos significados [de los sufijos] pueden ser varios, pero muchas veces los sufijos únicamente confieren uno solo; [...]. Un mismo sufijo puede expresar significados distintos, según las raíces a que se aplica; [...]. (Badia, 1975, vol. II, p. 307-308.)

Un nombre considerable d'adjectius admeten, al costat del derivat en *or*, un derivat en *esa*. Ex.: *trit, tristor* i *tristeses*; *lleig, lletjor* i *lletgeses*; [...]. Els dos derivats són, en general, sinònims, però hi ha casos en què l'un d'ells ha pres una significació que l'altre no comparteix. Ex.: *riquesa*, abundància de béns; *aspresa* en una expressió com *les aspreses d'una roca*; fortor, pudor forta. (Fabra, 1978, § 141, p. 122.)

Caldria discutir aquesta afirmació, que també corrobora Marvà (1975, p. 317):

[...] cada SUFIX EXPRESSA UNA O MÉS IDEES DETERMINADES segons les accepcions que tingui, [...].

La coincidència formal, externa, no pressuposa poder parlar d'una mateixa unitat lingüística; en tenim exemples en els mots simples, sobretot oralment: *deu* (xifra), *deu* (verb *deure*); *bena* (per a tapar ferides), *vena* (circulatoria); *bella* ('bonica'), *vella* ('que té molts anys').

S'hauria de parlar de diferents sufixos, no de diverses accepcions d'un mateix sufix.

c.3) Absència d'una anàlisi a fons de les característiques semàntiques del radical.

Badia és l'únic que fa referència explícita a la significació del radical, quan diu (1978, p. 308):

[...] los sustantivos obtenidos por sufijación tienen una relación fundamental, en el aspecto semántico, con los primitivos de que derivan: [...].

Tots tres autors parteixen, en general, del coneixement que el parlant té de la paraula ja formada, i fan una anàlisi *a posteriori*, vàlida, és clar, per als exemples ressenyats, però incapaç d'explicar formacions com *abellera* a partir de la unió d'un radical nominal i el sufix *-er*, *-era* amb el valor de «nom de planta».

L'anàlisi semàntica del radical i el sufix fa possible l'establiment d'unes lleis de combinabilitat que permeten la creativitat de noves formacions —molt limitada a partir de les directrius de les gramàtiques, com hem vist— i la detecció de casos anòmals pel que fa a la regularitat del sistema.

Si aprofundíssim en l'anàlisi de radicals de noms de planta amb *-er*, *-era*, «nom de planta», podríem establir que fruit i flor són producte de la planta, allò que la planta produeix. En aquest sentit, ja no seria tan estrany parlar d'una planta *sabonera*, perquè el sabó és el resultat d'una manipulació d'elements que podrien trobar-se en la composició química de la planta. Però continuaria essent estrany parlar d'una planta *abellera*, o *barretera*, en el mateix sentit que atribuïm a *maduixera*, ja que és evident que la *maduixera* produeix maduixes, però no hi pot haver plantes que produeixin abelles, ni barrets.

Hi ha dues possibles solucions per a l'explicació plausible d'aquests noms de plantes:

- l'existència d'un sufix *-er*, *-era* amb un valor no recollit a les gramàtiques;
- l'aplicació d'una regla de canvi de significat pel que fa al sentit del radical (*barretera* seria una planta que produiria flors, fruits, llavors..., que recorden els barrets, o *barretera* seria una planta que produeix una fibra que serveix per a fer barrets).

El lèxic és un sistema obert, amb la possibilitat constant de noves formacions, que parteix d'unes regularitats sistematitzables, l'establiment de les quals està basat necessàriament en l'estudi del lèxic existent. Un estudi del lèxic que no tingui en compte el valor significatiu de les unitats lèxiques i no especifiqui les condicions de validesa de noves formacions no pot ser pres com a marc de referència fiable.

2.3.2. MODEL D'ANÀLISI DE BASE MORFEMÀTICA

Per tal d'aconseguir un major rigor en l'anàlisi dels noms de plantes, proposem un model d'anàlisi de base morfològica que dona compte del funcionament del sistema lingüístic de la llengua catalana tant per a la descripció dels noms de planta recollits com per a la creació de denominacions futures. Ens va ser presentat per la Dra. Teresa Cabré en un curs de lexicologia, a la Universitat de Barcelona, l'any 1981.

Parteix de les consideracions següents:

1) Se situa en el marc teòric de la gramàtica generativa, que té com a fita la descripció de la competència comunicativa dels parlants. En el camp del lèxic, es tracta, doncs, de descriure la competència lèxica dels parlants.

2) La competència lèxica d'un parlant té dues vessants, que es concreten en la facultat d'usar i interpretar paraules ja existents, i la facultat de fer-ne de noves.

3) Les paraules són unitats lingüístiques que formen part d'un conjunt més ampli, el sistema de la llengua; per tant, no poden ser estudiades com un fet aïllat, sinó que mantenen les característiques de tot signe lingüístic. Són elements que tenen dues cares, la formal i la significativa, i funcionen en la doble vessant de combinació i oposició.

4) En la descripció de la competència lingüística dels parlants feta per la gramàtica generativa (Chomsky, 1970), el component lèxic se situa en el component de base, i proporciona els elements que s'han d'inserir en els nusos terminals d'una descripció estructural.

5) El component lèxic d'una gramàtica, per tant, ha de tenir elements per a col·locar al final dels nusos i ha de disposar com s'hi insereixen.

A partir d'aquestes determinacions establim un diccionari teòric o lexicó, que reculli els elements, i un conjunt de regles lèxiques que reguli el funcionament d'aquests elements.

Les unitats lèxiques recollides en el diccionari teòric han d'anar marcades amb una especificació triple:

a) Categorical, per tal d'inserir-se en un nus estructural.

b) Semàntica, per tal de ser interpretades pel component semàntic de la gramàtica i perquè es puguin inserir en un nus estructural.

c) Fonològica, per tal de ser interpretades pel component fonològic.

Aquesta informació, en síntesi, no difereix gaire de la que podem obtenir d'un diccionari de la llengua. La diferència es concreta en el caràcter finit del diccionari pràctic i en el tipus d'unitats que l'integren.

Partim del criteri que les paraules, tal com apareixen en la cadena parlada, no són les unitats mínimes amb significació; les unitats mínimes són els morfemes,² que es combinen per tal de formar altres unitats més complexes.

El diccionari teòric del nostre model d'anàlisi es basa en les entrades morfèmiques, per tal de poder explicar el mecanisme de la creativitat potencial de lèxic que tenen els parlants. Hi ha, però, dues classes de creativitat (Nique, 1975): la creativitat governada per regles, és a dir, la recursivitat —a partir d'un nom de fruit i el sufix *-er*, *-era*, podem formar noms de plantes: *carxofera*, *ma-duixera*, *cirrerer*...— i la creativitat per canvi de regles o transgressió de regles.

a) Regles lèxiques

Les regles lèxiques, complement del lexicó, han de poder donar compte d'aquests dos fenòmens: els regularitzables i els que transgredeixen la regularitat sistemàtica.

Podem establir, doncs, les regles lèxiques següents:

- regles de derivació morfològica,
- regles de conversió sintàctica,
- regles de transferència semàntica.³

Les regles de derivació morfològica permeten la combinació de morfemes pel que fa a les tres especificacions: fonològica, categorial, semàntica. En l'aspecte morfofonològic, i fent referència al grup que hem anomenat *lexemes amb elements derivatius*, permetran només les combinacions:

[+ R] + [+ S] i [+ R] + [+ S] + [+ S]

Però no les combinacions:

[+ S] + [+ R] o bé [+ S] + [+ R] + [+ S]

2. El terme *morfema* és pres en el sentit d'«unitat de forma», corresponent a *morf* en el pla de la substància. Terminologia usada per J. Lyons a *Introducción en la lingüística teórica*, 1979.

3. Utilitzem la terminologia que emprà G. Leech en el llibre *Semántica*, Madrid, Alianza Editorial, 1977 (cap. 10: «La semántica y el diccionario»).

Ex.: {carxof-} {-era} {-era} {carxof-}
           carxofera   *eracarxof

Les regles de conversió sintàctica permeten formar noves peces lèxiques, pel que fa a la categoria sintàctica, sense l'ajut de cap altre morfema significatiu.⁴ També poden provocar canvis en la categoria d'un element:

negrelló   {negr-} {-ell} {-ó}
 (Agrostemma githago)   [+ R]   [+ S]   [+ S]

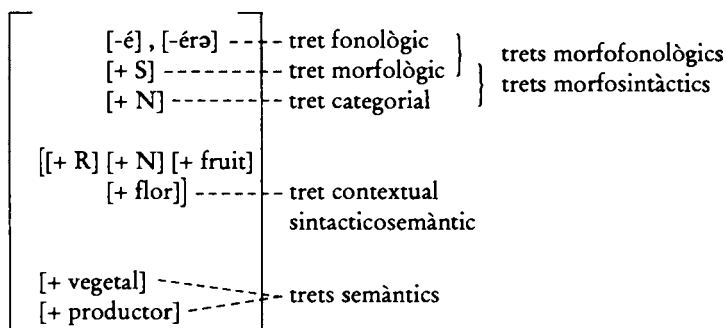
Aquests dos sufixos, -ell i -ó, només poden combinar-se amb radicals nominals. {negr-} és un radical adjectiu. Ha actuat, en aquest cas, la regla de conversió sintàctica pel que fa a la marca categorial del radical, i ha permès la combinació.

Les regles de transferència semàntica permeten obtenir peces lèxiques mitjançant la transgressió de trets semàntics de l'element lèxic originari. Són les regles de metaforització, molt productives en els noms de planta.

Ex.: abellera (*Ophrys* sp. pl.): planta productora de flors que semblen abelles.⁵

Les unitats lèxiques del lexicó concentren la triple informació en una matriu de dades que especifiquen les característiques formals i significatives del morfema i, al mateix temps, estableixen unes condicions de combinabilitat contextual, tant pel que fa a la categoria sintàctica com a la informació semàntica.

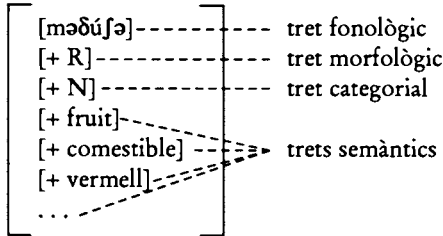
Ex.: matriu de -er, -era, «nom de planta».

4. És el que Marvà anomena «derivació impròpia» (p. 308 i s.); Badia, «habilitació» (p. 290 i s.), i Fabra, «derivats postverbals» (§ 145, p. 129).

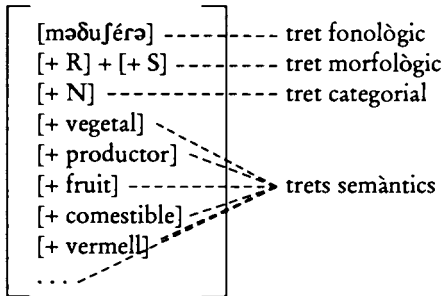
5. *Abellera*: «un labelo [...] notoriamente dibujado y que semeja el cuerpo de varias especies de abejas» (Polunin).

Matriu de *maduixa*.

Pot combinar-se perfectament amb el sufix *-er*, *-era*, «nom de planta». No hi ha restriccions.

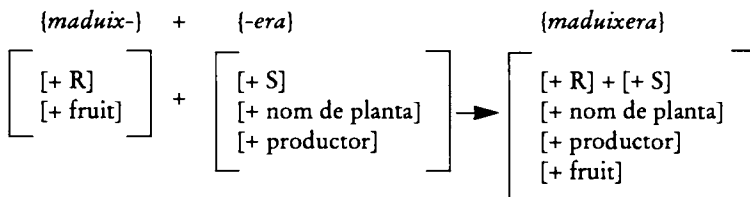
Matriu resultant: *maduixera*.

b) Relacions sistema/ús

L'exemple de combinació de morfemes, un [+ R] i un [+ S], que dona com a resultat el mot *maduixera*, és una mostra de l'aplicació de les regles de derivació morfològica en els tres aspectes, morfofonològic, morfosintàctic i semàntic. És un cas d'adequació total al sistema, i entenem el sistema com el conjunt de lleis o normes que funcionen regularment, automàticament, a partir d'unes instruccions fixades.

Pel que fa a l'aspecte semàntic, les instruccions interioritzades en les matrius de {-er, -era} i de {*maduix*-} han seguit les normes generals del sistema de la llengua.

El conjunt d'instruccions generals de la llengua, concretat en l'aspecte de formació de mots per sufixació, ofereix unes possibilitats amplíssimes, que els parlants no utilitzen ni els diccionaris recullen. La llengua com a sistema és una noció teòrica, que pot funcionar a base de fórmules —regles, instruccions— que generen uns productes també teòrics. D'aquest conjunt de possibilitats teòriques, els parlants trien, o han triat, o triaran, un subconjunt que utilitzen com a vehicle pràctic, material, de comunicació. Els motius d'aquesta tria obeeixen a factors diversos, socials, històrics, culturals, difícilment analitzables des d'una perspectiva lingüística, però que poden ser explicats, i fins i tot potser predits, des d'aquests altres enfocaments.

Des del punt de vista lingüístic, doncs, hem d'establir un sistema de la llengua, teòric i coherent, i l'ús de la llengua basat en aquest sistema.

La relació sistema/ús no és, però, únicament, de generació i selecció de les possibilitats, sinó que en l'ús intervenen altres factors.

Hem parlat, en l'apartat anterior, de la creativitat governada per regles —la que segueix les instruccions del sistema— i de la creativitat que transgredeix les regles.⁶ Aquesta creativitat que transgredeix és una força molt productiva en la llengua, i ha establert els seus propis mecanismes, generalitzats a partir de l'acceptació dels parlants (Nique, 1975). Aquest ús que transgredeix el sistema teòric és el que es recull en les regles de conversió sintàctica i les regles de transferència semàntica del nostre model d'anàlisi.⁷

Pel que fa a l'especificació sintàctica, les regles de conversió mantenen unes constants regularitzables en la llengua, recollides per la gramàtica descriptiva.

De les tres gramàtiques consultades, Marvà es limita a donar una «Taula de canvis de categoria», on sistematitza, a base d'exemples, els «*traspasos de funció gramatical* que poden experimentar els mots» (1979, p. 303).

Fabra, en el capítol intítulat «Derivació», fa dues referències al canvi de categoria, sense fer-ne, però cap comentari:

6. Vegeu E. COSERIU, «Introducción al estudio estructural del léxico», a *Principios de semántica estructural*, Madrid, Gredos, 1977. p. 126.

7. Noteu el canvi en la nomenclatura: la creativitat a base de la transgressió de regles se sistematitza a partir de les regles de transgressió en un sentit general, concretades en regles de conversió sintàctica i de transferència semàntica.

Hi ha, esdevenint noms, un bon nombre d'infinitius (Ex.: *El dinar és a taula*), molts participis passats en llur forma femenina o masculina (Ex.: *Ha estat una descoberta meravellosa. És un fet deplorable*), algun gerundi (Ex.: *Els considerants de la sentència*), i hi ha encara, trets d'un verb sense l'ajut de cap sufix, un gran nombre de noms (dits postverbals), masculins els uns, femenins els altres, que consisteixen en el radical del verb, nu o augmentat d'una *e* o d'una *o* els masculins (Ex.: *encalç*, de *encalçar*; *encontre*, de *encontrar*; *esguerro*, de *esguerrar*) i augmentat d'una *a* els femenins (Ex.: *conversa*, de *conversar*). (1978, § 1945, p. 129.)

Un participi passat pot haver esdevingut un veritable adjectiu: Ex.: *estret* (p. p. de *estrènyer*) és un adjectiu en una frase com *És un carrer estret*; *tort*, en una frase com *Té les cames tortes*; *desabrigat*, en una frase com *És un paratge desabrigat* (frases en les quals *estret* no vol dir «disminuït en amplària», sinó «que té relativament poca amplària»; *tort* no vol dir «que ha estat torçat» sinó simplement «no dret»; *desabrigat* no vol dir «que ha cessat d'estar abrigat» sinó simplement «no abrigat», «sense abric»). (1975, § 149, p. 138.)

Badia segueix Fabra, però distingeix entre «habilitación» i «derivación impropia». Els casos de «derivación impropia» són els que Fabra anomena «postverbals».

Remarquem que tant Fabra com Badia fan referència al canvi semàntic que comporta el canvi de categoria en molts casos (Badia, 1975, vol. II, p. 228-289):

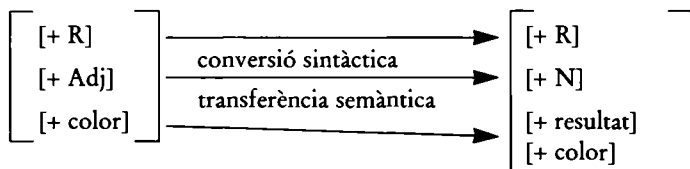
[...] a) *habilitación* (§§ 310-311): implica sólo un proceso semántico, no morfológico, y consiste en que una palabra, que propiamente tiene un significado y pertenece a una categoría gramatical determinada, pasa, sin ninguna modificación de forma, a poseer otro significado, cambiando, para ello, su categoría gramatical primitiva por otra: así, el adjetivo *blau* 'azul' (*duia un vestit blau* 'llevava un vestido azul') puede ser habilitado como sustantivo (*va caure i es va fer un blau a la cama* 'se cayó y se le hizo un cardenal en la pierna').

No és el nostre propòsit iniciar un estudi crític de les gramàtiques catalanes, però és clar que cal una revisió de tots aquests processos que comporten canvis en la caracterització sintàctica i semàntica d'un morfema. Mentre que Badia dóna prioritat al canvi semàntic,⁸ Marvà no en parla i Fabra parteix del canvi de categoria per arribar al canvi semàntic.

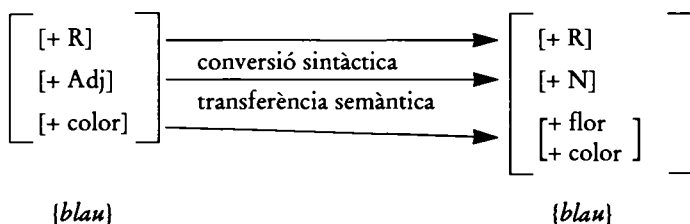
En el nostre model d'anàlisi, l'exemple que proposa Badia —el blau a la ca-

8. Parla del canvi sintàctic en els capítols destinats a la conjugació, «Valor nominal del infinitivo» (vol. I, p. 448) i «Valor adjetivo del participio pasado» (vol. I, p. 464), i a la morfologia nominal, «Sustantivación del adjetivo» (vol. I, p. 151).

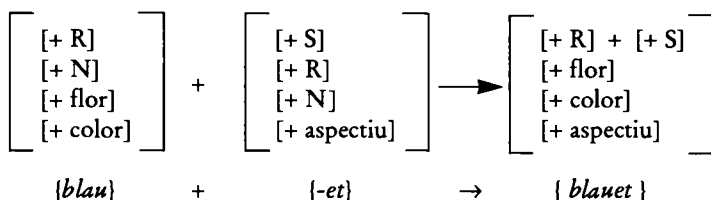
ma— és el resultat de l'aplicació de dues regles, la de conversió sintàctica i la de transferència semàntica.

Tenim un exemple d'aquest mateix lexema, *blau*, en els noms de plantes:

I, per una regla de derivació morfològica,⁹

Les regles de transferència semàntica o de metaforització són més difícilment sistematitzables des d'un punt de vista general, en el sentit de vàlid per a totes les realitzacions lingüístiques, ja que afecten les relacions llengua/realitat, i la realitat és difícilment sistematitzable en bloc.

Tractarem de fixar, en la nostra anàlisi, unes constants de metaforització vàlides per a la parcel·la de la realitat que treballem.

9. Apliquem la regla de derivació morfològica després de les regles de conversió sintàctica i transferència semàntica per motius basats en els trets morfofonològics del mot resultant. En efecte, el morf {BLAU} té dos al·lomorfs, {*blau*} i {*blav-*}, i és aquest últim el que actua en cas de l'aplicació de les regles de derivació morfològica. L'exemple que aportem no segueix aquest procés, per tant, hem de pensar que hi ha hagut una regla de conversió sintàctica que ha fixat l'al·lomorf {*blau*} amb una nova especificació semàntica, el tret [+ vegetal], i després una regla de derivació morfològica ha aplicat el sufix *-et* a aquesta nova unitat.

3. ANÀLISI

3.1. LEXEMES SIMPLES: ANÀLISI I CONCLUSIONS

Les nostres observacions estan basades fonamentalment en aspectes formals lligats, més que res, a la història de cada paraula.

Aquestes són les principals constatacions:

1) Hi ha un grup de paraules que presenten una forma traduïda o adaptada del nom científic, ja sigui del nom de gènere o del nom d'espècie.

ginesta	<i>Genista biflora</i>
gingebre	<i>Zingiber officinale</i>
all	<i>Allium</i> sp.
alquequengi	<i>Physalis alkekengi</i>
pericó	<i>Hypericum perforatum</i>

No entrem en el problema de saber amb quin grau de fidelitat i encert s'han fet aquestes adaptacions o traduccions del nom científic. Oriol de Bolòs, en el seu estudi sobre la formació del llenguatge botànic català, ens introdueix en aquest camp, que pot ser, per ell mateix, motiu de tot un altre estudi a partir del treball ja iniciat per lingüistes i botànics (1970, p. 216):

Moltes catalanitzacions de noms de gèneres llatins, que encara avui dia poden semblar atrevides, ja foren publicades per ell [Cavanilles¹⁰]: *ulva*, jun-germània, [...] *fumària*, *citís*, *astràgal*, [...]. Alguna vegada s'apartava de la forma erudita, com quan fa *crenadeta* de *Crucianella*, o en transformar *Cynosurus* en *cua* (*coa*) de gos. I, quan podia, adoptava com a nom genèric, tal com fan les altres llengües cultes, un nom popular: *Origanum* passa a *orenga*, *Phlomis* a *salvió*, *Lavandula* a *espígol*, *Cistus* a *estepa*, *Rumex* a *paradella*, etc.

Els autors posteriors han seguit més aviat el sistema castellà de limitar-se a conservar els noms de caràcter popular. FONT I QUER escriu de vegades algun nom adaptat del llatí, però ho fa sense regularitat.

2) Existeix un cert nombre de lexemes simples que és d'origen àrab. Presenten formes paral·leles, amb article o sense article:

fals / alfals / aufals
molls / aumolls

Aquesta és una característica que no és exclusiva dels lexemes simples. També n'hem trobat exemples en el grup dels derivats. La gramàtica històrica és l'encarregada d'explicar-nos aquest fenomen: la llengua catalana tendeix a no incorporar l'article àrab a la paraula —a la inversa del que passa en castellà. Malgrat aquesta tendència, hi ha casos en què l'hi trobem:

alcohol
almogàver

Els exemples que hem citat al començament són mots que fluctuen entre les formes regulars sense article i la presència de l'article.¹¹

També és un fet regular que l'article pugui aparèixer amb formes diferents:

AL-   AU-   OU-
alfals / aufals / ofals

Ofals és una forma que Fabra no recull en el seu *Diccionari general*, però que és viva en la zona del català oriental. En canvi, en el *Diccionari català-valencià-balear* la hi trobem registrada.

El pas de AL- a AU- és normal davant d'una consonant labial:

alfàbrega / aufàbrega
albercoc / aubercoc

10. Cavanilles és un botànic català del segle XVIII que adoptà, per a la nomenclatura no científica de les plantes, el sistema binomial que havien seguit els països germànics, que consistia a afegir als noms populars expressions adaptades o calcades del nom científic.

11. Vegeu A. BADIA, *Gramàtica històrica*, cap. III, «Morfologia», § 9.

Però, segons Fabra,¹² la reducció de AU- a O- no és recomanable i, així, cal rebutjar formes com *obercoc* i *obirar* en favor de les més cultes: *albercoc* i *albirar*.

3) En el corpus analitzat hi ha un total de cinc paraules que són realitzacions de lexemes marcats com a masculí en el sistema de la llengua, però que, com a nom de planta, presenten el morfema -A de femení.

<i>nadala</i>	«És una planta que floreix en ple hivern» (DGLC). «mot derivat de Nadal» (DCVB).
<i>pàmpola</i>	«[...] de fulles palmatisectes» (DGLC).
<i>sorolla</i>	«Derivat de soroll per la remor que fa la grana d'aquestes plantes quan és seca» (DCVB).
<i>passerella</i>	«Derivat de passerell» (DCVB).
<i>segimona</i>	«Femení de Segimon» (DCVB).

La informació que tenim és insuficient per aclarir-nos l'origen de la -A, marca de femení, afegida a noms masculins ja existents. Una hipòtesi plausible seria l'atribució del gènere femení al mot a partir de la paraula *planta*, subjacent a totes aquestes denominacions.

4) També hem pogut comprovar l'existència d'un fenomen freqüent com són les múltiples variacions que algunes paraules presenten segons els indrets. Aquestes variacions no poden ser considerades com a lexemes diferents sinó com a simples variants fonètiques d'un mateix lexema.¹³ Hem recollit les següents:

alfàbrega / alfàbega
alfalga / alfals
aritja / arítjol / arínjol / aríjol
arxavara / atzavara

12. Vegeu P. FABRA, *Converses filològiques*, vol. IX, p. 15, «Obirar o albirar».

13. F. MASCLANS, en la introducció a *Els noms de les plantes als Països Catalans*, diu que totes aquestes variants han d'ésser foragitades del llenguatge parlat, amb l'afany de «mantenir el prestigi i la categoria d'idioma de cultura que la nostra llengua gaudeix». Creiem, però, que és indispensable tenir en compte totes aquestes variants i donar-los el valor que tenen per elles mateixes, sense entrar en si han de formar part d'un vocabulari autoritzat per la Secció Filològica de l'IEC.

asaró / atzaró / atxarí / atzarí / atforí / aixarí
 bersim / bèrsim
 besneula / berneula / maneula
 brotònica / brutònica
 fagullada / faüllada
 gaiol / iaïol / ujol
 gabarró / gavarró
 gandalla / gandaia
 gesp / gespa
 gíjol / gínjol
 heura / eura
 jonc / jonca
 maimó / marimó
 marriola / narriola
 saragatona / sargantona / sergantona / sargantana
 surinoc / sirinoc
 userda / usarda

A aquesta llista cal afegir aquells noms adaptats del nom científic, que també presenten variacions en la forma:

genciana / gençana / ginçana / argençana / llençana
 gladiol / gaudiol / guardiol / gladiol
 glicina / anglesina
 hedra / gedra / xedra / ebra / eubra / eura
 hipèric / pericó

En alguns d'aquests casos, pocs, la deformació obeeix a un factor d'etimologia popular:

anglesina *per* glicina
 sargantana *per* saragatona

5) En tres casos concrets, ens cal aplicar una regla de conversió sintàctica per poder explicar una peça [+ N].

joliu
 moll
 fals

$\left. \begin{array}{l} \text{joliu} \\ \text{moll} \\ \text{fals} \end{array} \right\} [+ \text{Adj}] \longrightarrow [+ \text{N}]$

6) En l'aspecte semàntic, pel que fa a la predictibilitat del tret [+ vegetal], mentre que hi ha un grup que ja el té incorporat com un sema més en la seva definició, en l'altre grup això no és possible sense que hi hagi una transferència semàntica.

Si partim de la informació del DGLC, trobem:

Noms amb el tret [+ vegetal]

<i>blat</i>	«Nom de diferents espècies del gènere <i>Triticum</i> , conreades per a la fabricació del pa [...]»
<i>agram</i>	«Gramínia molt comuna en camps i terrenys abandonats [...]»
<i>boga</i>	«Nom de dues plantes pertanyents a la família de les tifàcies [...]»

Els noms que tenen el tret [+ vegetal] incorporat, són definits en el diccionari en el seu sentit recte i, en alguns casos, no sempre, el mateix diccionari recull el nom de planta.

Noms amb el tret [- vegetal]

<i>agulles</i>	«Barreta de metall, os, fusta, que té un extrem terminat en punta [...] Pl. Nom de diverses espècies del gènere <i>Erodium</i> .»
<i>ala</i>	«Cadascuna de les extremitats toràciques dels ocells, les quals serveixen generalment per a volar. Composta radiada dita també <i>herba de l'ala</i> (<i>Inula helenium</i>).»
<i>llufes</i>	«Tros de drap, paper o qualsevol altra cosa que es penja per burla al vestit d'una persona.» [No hi ha explicació del nom de planta.]

L'existència o no de la definició corresponent al nom de la planta en aquest últim grup és una concessió a l'ús. En la mesura que aquestes paraules, metafòriques o metonímiques, s'han generalitzat, es troben recollides al diccionari. Però, sigui com sigui, només podem afegir el tret [+ vegetal] després de l'aplicació d'una regla de transferència semàntica.

L'estudi sincrònic dels lexemes simples ens forneix informació pel que fa a la possibilitat de creació de nous termes. Només hi ha un aspecte interessant en aquest sentit, i és el recurs a la metàfora com a element de denominació dels referents.

En l'apartat 3.4, «Relacions nom-referent», s'analitzen les regles de transferència pròpies d'aquest camp des de la perspectiva del conjunt del material.

3.2. LEXEMES DERIVATS PER SUFIXACIÓ

3.2.1. CONSIDERACIONS GENERALS SOBRE ELS LEXEMES DERIVATS PER SUFIXACIÓ

3.2.1.1. *Característiques morfosintàctiques del grup*

Formen part d'aquest grup les paraules formades per un radical, [+ R], i un sufix derivatiu, [+ S].

El component [+ R] és l'element subjacent d'un lexema simple que actua en la llengua com a forma lliure, considerada com a entrada de diccionari en les fonts bibliogràfiques consultades.

Com a element subjacent, el considerem forma de base del lexema simple, és a dir, element que apareix en tota la sèrie morfològica d'aquest lexema amb la mateixa caracterització semàntica.

El radical no és sempre coincident formalment amb l'entrada de diccionari, ja que, en molts casos, hi apareix un element de suport.

Radical: {*agull-*}
Entrada: {*agulla*} } no coincident

Radical: {*card-*}
Entrada: {*card*} } coincident

El component [+ S] implica la noció d'element afegit al darrere d'una altra forma lingüística [+ R]. Cal precisar que la noció de sufix derivatiu, per oposició a *sufix formatiu flexiu*, té les característiques següents:

- a) És un element optatiu.
- b) Pot modificar la categoria morfològica del radical.
- c) Dóna origen a un nou lexema.¹⁴

Les lleis de combinació fonològica, i la seva vessant ortogràfica, no seran objecte del nostre estudi, ja que tenen un abast més general i no són exclusives del camp lèxic.

14. Entenem el mot *lexema* en el sentit que hem explicitat en el punt 2.2.3 del «Mètode». Ens basem en la distinció que fa Lyons en la *Introducción en la lingüística teórica*, p. 204. La diferència entre *paraula fonològica*, *paraula gramatical* i *lexema* és bàsica per a iniciar qualsevol estudi sobre el lèxic. En aquest sentit, és molt aclaridora la lectura del capítol 2, «Palabra, forma lèxica y lexe-ma» de P. H. MATTEWS, *Morfología*, Madrid, Paraninfo, 1980.

3.2.1.2. *Característiques semàntiques del grup*

Les unitats fonològiques i les unitats sintàctiques són fàcilment catalogables pel seu caràcter finit, encara que la feina de fixació d'aquestes unitats hagi comportat un procés llarg i difícil per a la ciència lingüística, i que, en el cas de les unitats sintàctiques sobretot, no es pugui parlar d'universalitat de criteris.

Les unitats semàntiques, en canvi, són difícilment sistematitzables, tant pel que fa a la seva universalitat com pel que fa a la seva delimitació quantitativa i qualitativa. El problema de l'establiment de trets universals, vàlids per a la descripció de totes les llengües, es presenta com una utopia, encara que en teoria constitueixi un dels postulats defensats pel generativisme.¹⁵

Els trets semàntics, o trets componencials,¹⁶ són elements teòrics, elaborats per la competència lèxica del lingüista a partir del coneixement de la llengua i de les dades que aporta el diccionari com a recull de l'actuació lèxica dels parlants.

Les dificultats que comporta l'establiment de trets que abastin el lèxic, no ja de totes les llengües sinó d'una sola llengua coneguda, segueixen essent molt nombroses. Hem de tenir en compte que la utilització de trets suposa, necessàriament, una major eficàcia en l'anàlisi dels processos lèxics. L'eficàcia pressuposa precisió i simplificació. No podem tenir un tret diferent per a cada mot. El nombre de trets ha de ser reduït i del major abast possible.

El nostre camp d'estudi —els noms populars de les plantes— té uns límits concrets, i això ens permet d'establir un nombre de trets que siguin generalitzables al màxim, és a dir *rendibles*, en aquesta àrea lèxica.

Per tal d'establir el tipus i el nombre de trets que utilitzarem per a la descripció de les paraules derivades, partim de la base de considerar el mot resultant de l'aplicació de les regles de derivació —el nom de planta— marcat amb el tret [+ vegetal]. Aquest tret apareix en el nom de planta, per una de les causes següents:

- a) Per aportació del radical.
- b) Per aportació del sufix.
- c) Per transferència semàntica en el radical o en el resultat.

15. Vegeu J. LYONS, *op. cit.*, «La supuesta universalidad de los componentes semánticos», p. 487.

16. El terme *anàlisi componencial* s'usa per a descriure l'anàlisi que consisteix a descompondre el significat d'una paraula en els seus elements distintius, essencials. Vegeu J. LYONS, *op. cit.*, cap. 10.5, «Análisis componencial y semántica universal», i també G. LEECH, *op. cit.*, «Componentes del significado», p. 116.

3.2.1.3. *Establiment de trets en els radicals*

En la caracterització dels radicals nominals $\begin{bmatrix} [+R] \\ [+N] \end{bmatrix}$ hem reduït l'especificació semàntica a una oposició binària de trets substantius, completats amb regles de redundància que hem considerat rendibles en aquest camp.¹⁷

$$\begin{cases} [+ \text{ vegetal}] & \begin{cases} [+ \text{ part de } [+ \text{ vegetal}]] \\ [- \text{ objecte}] \\ [- \text{ animal}] \end{cases} \\ [- \text{ vegetal}] & \begin{cases} [+ \text{ objecte}] \\ [+ \text{ animal}] \leftarrow [+ \text{ part de } [+ \text{ animal}]] \end{cases} \end{cases}$$

Per l'aplicació d'aquestes regles de redundància, el tret $[- \text{ animal}]$, per exemple, pressuposa l'existència del tret $[+ \text{ vegetal}]$, i el tret $[+ \text{ animal}]$ pressuposa l'existència del tret $[- \text{ vegetal}]$ i inclou el tret $[+ \text{ part de } [+ \text{ animal}]]$.

Els radicals verbals i adjectius, $[+V]$ $[+Adj]$, tenen una sola caracterització:

$$\begin{bmatrix} [+V] \\ [+ \text{ acció}] \end{bmatrix} \qquad \begin{bmatrix} [+Adj] \\ [+ \text{ percepció}] \end{bmatrix}$$

$$[+ \text{ percepció}] \begin{cases} [+ \text{ forma}] \\ [+ \text{ tacte}] \\ [+ \text{ olor}] \\ [+ \text{ gust}] \\ [+ \text{ color}] \end{cases}$$

3.2.1.4. *Establiment de trets en els sufixos*

La caracterització dels sufixos presenta trets més complexos.

Hi ha un gran grup de sufixos que porta el tret $[+ \text{ aspectiu}]$. En les formacions de la llengua caracteritzades com a

$$\begin{bmatrix} [+R] + \begin{bmatrix} [+S] \\ [+ \text{ asp.}] \end{bmatrix} \end{bmatrix},$$

aquest «aspecte» que el sufix aporta se centra bàsicament en dues direccions: mida i afecte.

17. Vegeu G. LEECH, *op. cit.*, p. 140.

La *mida* de qualsevol element de la realitat és un concepte relatiu que es fixa d'acord amb una norma acceptada per la comunitat i vàlida només per als elements d'un mateix tipus. És molt diferent, en termes absoluts, la «grandària» del concepte «gran» aplicat a dos referents diferents, encara que s'apliqui a una mateixa dimensió física, i fins i tot a referents pertanyents a un mateix camp de designació.¹⁸

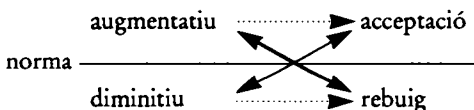
Una casa «molt gran» sempre serà més petita que un palau «molt gran» i fins i tot que un palau «petit». Els adjectius *gran* i *petit* són considerats, per un parlant competent, els dos pols d'una escala dimensional en termes absoluts, però es relativitzen a l'hora d'aplicar-los a referents concrets.

En els noms de plantes hi ha sufixos aspectius utilitzats en la llengua com a diminutius i hi ha sufixos aspectius utilitzats en la llengua com a augmentatius, però ens és molt difícil de saber la validesa real d'aquests augmentatius i diminutius, ja que el nom donat a l'espècie no es basa solament en aquella espècie sinó en altres espècies anàlogues: o del mateix color, o de les mateixes propietats, o que creixen en els mateixos llocs. Malgrat tot, però, en alguns casos és possible comprovar el valor del sufix.

L'altre «aspecte» dels [+ aspectiu] és el que anomenem *afecte*, molt més imprecís que l'anterior, encara que subjecte, també, a unes normes acceptades que regulen, per a cada cas, el rebuig i l'acceptació. Els motius de rebuig i acceptació, en el cas de les plantes, són variadíssims: inclouen les propietats medicinals, comprovades o no, la forma externa, les relacions fabuloses amb forces amb gran ascendència en la cultura popular —sants, infern, àngels, bruixes...

Hi ha una correlació entre l'eix dimensional i l'eix afectiu. La dimensió inferior respecte de la norma —els diminutius— es correspon amb l'acceptació, i la dimensió que excedeix la norma —els augmentatius— es correspon amb el rebuig.

Aquesta correspondència no és estable, sinó que en alguns casos les quatre variables alteren la relació —en els registres afectiu i irònic, per exemple.

En l'àmbit de la botànica és difícil detectar aquesta subversió en la correspondència entre l'eix dimensional i l'eix afectiu (acceptació/rebuig), ja que molt sovint, en l'àmbit general de la llengua, aquest contrast es manifesta en el discurs amb d'altres marques addicionals, sobretot fonològiques (pauses, entonació). És

18. Vegeu G. LEECH, *op. cit.*, «Oposiciones polares», p. 129.

un recurs estilístic i, per tant, circumscrit a la competència dels parlants com a individus; pertany a l'ús d'una manera contingent, no durable. L'hem d'excloure de la nomenclatura de les plantes, ja que, com a nomenclatura, té el valor de marc de referència, vàlid i inamovible i no subjecte a les fluctuacions estilístiques dels parlants com a individus.

Hem de considerar que si és difícil de caracteritzar els sufixos aspectius en els noms de plantes segons aquestes variables, és precisament per aquest caràcter de nomenclatura estable. En una perspectiva diacrònica, però, seria possible de detectar aquests matisos en el moment de la formació del mot, d'acord amb una escala de valors vàlida per al designant i el seu entorn comunicatiu en el moment de la designació.¹⁹

En un altre aspecte, hem de remarcar que la majoria de sufixos considerats per les gramàtiques com a aspectius han perdut la seva capacitat de combinar-se amb nous radicals, i només tenim constància de la seva existència en la llengua a partir de formacions ja existents, fixades, on aquest caràcter aspectiu s'ha perdut i tota la formació, $\begin{bmatrix} [+R] [+S] \\ [+N] [+asp.] \end{bmatrix}$, ha adquirit una significació nova que fins i tot ha fet oblidar, en alguns casos, la relació significativa del [+R] com a lexema simple amb la formació [+R] + [+S], malgrat la coincidència de morfemes radicals.

$$\begin{array}{ccc} \text{paper} & & \text{paperina} \\ [+R] & & \begin{bmatrix} [+R] + [+S] \\ [+asp.] \end{bmatrix} \end{array}$$

En tenim exemples, també, a les gramàtiques de la llengua (Fabra, 1978, § 138, p. 116):

El català posseeix d'altres sufixos diminutius, tals com *ó* (Ex.: *carreró*, diminutiu de *carrer*), *ol* (Ex.: *estanyol*, diminutiu d'*estany*); però aquests sufixos serveixen, en general, per a formar noms que, per llur significació, difereixen del primitiu en quelcom més o altrament que un mer diminutiu (Ex.: *punxó*, derivat de *punxa*; *fillol*, derivat de *fill*), cosa que també s'esdevé sovint amb el sufix *et* (Ex.: *llanceta*, derivat de *llança*). Una cosa anàloga s'esdevé amb els sufixos *às* i *ot*, la funció principal dels quals és la de formar respectivament augmentatius (Ex.: *peuàs*, augmentatiu de *peu*) i pejoratius (Ex.: *paperot*, pejoratiu de *paper*).

19. No podem establir el moment d'aparició del mot *canyota*, però advertim el valor de la variable afectiva en aquesta justificació popular del mot trobada a J. AMADES, *Folklore de Catalunya*: «Al blat de moro, el diable va oposar-hi la canyota, parasitària i de mal arrencar» (p. 1153).

Fabra diu, en aquest paràgraf, que «aquests sufixos serveixen [...] per a formar noms [...] que difereixen del primitiu [...] en quelcom més [...] que un mer diminutiu». Aquesta diferència, al nostre criteri, és causada per l'aplicació d'una regla de transferència semàntica que ha esborrat el significat primer de diminutiu, o d'augmentatiu, i hi ha afegit una nova especificació.²⁰ Aquest procés, però, és posterior a la formació inicial; per tant, aquests sufixos no «serveixen per a formar noms» que no recullen el caràcter aspectiu que hauria de tenir el sufix, sinó que, en el moment de la seva formació tenien aquest caràcter aspectiu, de la rebug/acceptació o de diminutiu/augmentatiu, i l'han perdut al llarg d'un procés diacrònic.

En l'anàlisi dels noms de plantes formats a partir d'un sufix marcat [+ aspectiu] hem de tenir em compte, doncs, els punts següents:

a) Hi ha molts sufixos considerats com a aspectius en la gramàtica que han deixat de ser productius en la llengua i només existeixen en formacions fixades. L'anàlisi dels noms de plantes formats a partir d'aquests sufixos, des del punt de vista del significat, només es pot fer en un sentit històric o diacrònic.

b) Els noms de plantes formats a partir de sufixos aspectius vius en la llengua, no podem analitzar-los d'una manera objectiva, ja que és difícil d'establir el grau d'aproximació o d'allunyament respecte a la norma —diminutiu o augmentatiu en el cas de l'eix dimensional— per a cada espècie, sense tenir en compte les analogies de tot ordre que s'estableixen entre diferents espècies.

Després d'haver fet aquestes consideracions sobre els sufixos aspectius aplicats als noms de les plantes, i per tal de simplificar el mètode d'anàlisi, marcarem amb el tret [+ aspectiu] els sufixos considerats com a aspectius en les gramàtiques que hem pres com a referència, i assenyalarem amb un asteric (*) els sufixos que han perdut la capacitat de combinació i només existeixen en formacions fixades.

Els sufixos no aspectius aporten als radicals especificacions semàntiques diverses. Els trets més generalitzables són trets relacionals, i poden parafrasejar-se, en molts casos, amb una frase de relatiu²¹ o amb un sintagma preposicional el nucli del qual és un $\left[\begin{smallmatrix} [+R] \\ [+N] \end{smallmatrix} \right]$, corresponent al [+ R] de la formació [+ R] + [+ S].

20. Vegeu G. LEECH, *op. cit.*, «La petrificación de los significados léxicos», p. 252.

21. Vegeu G. LEECH, *op. cit.*, «Predicaciones degradadas», p. 170.

maduixera: $\{maduix-\}$ + $\{-era\}$
 $\begin{bmatrix} [+R] \\ [+N] \end{bmatrix}$ $\begin{bmatrix} [+S] \\ [+productor] \end{bmatrix}$

maduixera: que produeix maduixes
 $\{maduix-\}$
 $\begin{bmatrix} [+R] \\ [+N] \end{bmatrix}$

pelosa: $\{pel-\}$ + $\{-osa\}$
 $\begin{bmatrix} [+R] \\ [+N] \end{bmatrix}$ $\begin{bmatrix} [+S] \\ [+possessió] \end{bmatrix}$

pelosa: amb pèls
 amb pèls: SP $\rightarrow$ prep. + SN
 SN:
 $\begin{bmatrix} [+R] \\ [+N] \end{bmatrix}$

Els trets són els següents:

- 1) [+ productor]
- 2) [+ relació]
- 3) [+ possessió]
- 4) [+ agent].

El tret núm. 2, per una regla de redundància,

[+ relació] $\leftarrow$ $\begin{cases} [+ tendència] \\ [+ forma] \\ [+ olor] \\ [+ pertinença] \end{cases}$ $\leftarrow$ $\begin{cases} [+ temps] \\ [+ lloc] \end{cases}$

Hem limitat el tret [+ relació] als trets especificats en la regla de redundància, malgrat que s'estableixi també una dependència o redundància entre els trets [+ productor] i [+ possessió] i el tret [+ relació].

El tret [+ productor] és molt rendible en el camp de noms de plantes i és representat per un únic sufix, *-er*, *-era*. Hi ha també uns sufixos específics per al tret [+ possessió]: *-ós*, *-osa*; *-ut*, *-uda*; *-at*, *-ada*. És per això que mantenim la individualitat dels trets [+ productor] i [+ possessió].

D'altra banda, hem establert aquests trets a partir del valor del sufix estatuit a les gramàtiques de referència i sobretot a partir del codi semàntic de classificació del material explicat en el procés de metodologia del treball.

3.2.2. ANÀLISI

En aquest grup de paraules derivades trobem tres tipus morfològics diferents:

- 1) [+ R] + [+ S]
- 2) [+ R] + [+ S] + [+ S]
- 3) [+ R] + [+ element F] + [+ S].

Tots tenen un element sufíxal final, independentment dels altres elements que el precedeixen o que s'intercalen entre radical i sufix. És per això que els tractem tots com un mateix grup a l'hora de fer l'anàlisi, ja que, pel que fa al sufix final, no presenten cap particularitat que els diferenciï.

Com que l'aportació del sufix és determinant, en el sentit que imposa el tret categorial al [+ R] al qual s'uneix, i modifica els trets semàntics d'aquest radical, partim de la caracterització de la matriu dels sufixos per tal de classificar-los i diferenciar-los. Per a notar-los, utilitzarem la forma ortogràfica corresponent, en cursiva.

Pel que fa a l'especificació sintàctica, tant de radicals com de sufixos, seguim el criteri de classificació de categories utilitzat en les gramàtiques de referència, recollit en els diccionaris com a informació sintàctica per a cada entrada lèxica. Els trets sintàctics es redueixen a les categories primàries [+ N], [+ V] i [+ Adj]. Pel que fa al sufix, però, partim del criteri que el resultat de les combinacions de [+ R] i [+ S] ha de tenir el tret [+ N], ja que treballem amb noms de plantes, és a dir que aquest tret apareixerà en el resultat:

- a) per aportació del sufix;
- b) per aportació del radical en cas de sufixos aspectius;
- c) per l'aplicació d'una regla de conversió sintàctica en el resultat.

Per a l'especificació semàntica, utilitzarem els trets indicats anteriorment.

3.2.2.1. *Sufixos amb el tret [+ aspectiu]*

Matriu del sufix:	$\left[\begin{array}{l} [+ S] \text{ -----} \\ [+ R] \quad [+ N] / [+ Adj] \\ [+ asp.] \text{ -----} \end{array} \right]$	especificació morfofonològica especificació contextual i categorial especificació semàntica

Lectura: Aquest sufix pot aplicar-se a radicals nominals o adjectius, sense modificar la categoria de nom o d'adjectiu del radical. Pel que fa al significat, afegeix al radical les característiques d'augmentatiu/diminutiu i rebuig/acceptació.

Llista de sufixos:²²

-et, -eta
 -í, -ina*
 -ol, -ola*
 -ell, ella*
 -ill, illa*
 -ó, -ona
 -oi, -oia*
 -às, -assa
 -ot, -ota.

Matriu dels radicals amb què es combinen:

$$\begin{array}{lll}
 a) \left[\begin{array}{l} [+ R] \\ [+ N] \\ [+ vegetal] \end{array} \right] & b) \left[\begin{array}{l} [+ R] \\ [+ N] \\ [- vegetal] \end{array} \right] & c) \left[\begin{array}{l} [+ R] \\ [+ Adj] \\ [+ percepció] \end{array} \right]
 \end{array}$$

En les combinacions d'un sufix [+ asp.] amb un $\left[\begin{array}{l} [+ R] \\ [+ N] \\ [- vegetal] \end{array} \right]$ (b), per explicar el tret [+ vegetal] en el resultat, hem d'aplicar una regla de transferència semàntica.

En les combinacions d'un sufix [+ asp.] amb un $\left[\begin{array}{l} [+ R] \\ [+ Adj] \end{array} \right]$ (c), per explicar el tret [+ N] en el resultat, hem d'aplicar una regla de conversió sintàctica.

22. L'asterisc assenyala els sufixos que només existeixen en formacions fixades.

Exemples de combinació amb $\left[\begin{array}{l} [+R] \\ [+N] \\ [+vegetal] \end{array} \right]_{:23}$

<i>-et, -eta</i>	<i>-í, -ina</i>	<i>-ol, -ola</i>	<i>-ell, -ella</i>	<i>-ill, -illa</i>	<i>-ó, -ona</i>	<i>-oi, -oia</i>	<i>-às, -assa</i>	<i>-ot, -ota</i>
abret alfabeguet botgeta cacauets coleta gençaneta gespet garrovereta gramet iveta junceta lletugueta llinet palleta rabasseta revoleta timonet	carbassina clavellina* jonquina porrina porrassina	arniola arvellola borrissol castanyola fenarola lletiol* matissola rabassola	espinadella gerdell rosella*	balsamilla jonquilla	algueró carbassó esbarzeró granellons guixó llapassó salvió	margaridoia	allassa escardassa fenassa figuerassa fragassa givertassa llapassa llinassa pitalassa piterassa porrassa	cardigot

23. La fossilització de les formacions marcades amb asterisc fa que s'hagi perdut la consciència de l'estructura [+R] + [+S] en molts dels casos.

Exemples de combinació amb $\begin{bmatrix} [+R] \\ [+N] \\ [-\text{vegetal}] \end{bmatrix}$:²⁴

-et, -eta	-í, -ina	-ol, -ola	-ell, -ella	-ill, -illa	-ó, -ona	-às, -assa	-ot, -ota
abelletes andianeta angelets banyeta barbeta barretets bufeta caireta caixeta campaneta capellets capseta caquellets cornet* esquelleta fanalets gafetets gallet galleret* gossets gotets jaumet llumenetes margarideta marieta pollet sabatetes saleret sardineta vinagreta	almesquí/mesquí angelina* caputxina cervellina gatolins serpentina*	agulloses aranyola corretjola* lleterola pedrerol pedrol	arpell barrella campanella clavell* pastell* pastorella vinagrella	forquilles*	escarabats morró	cornassa gallinassa gatassa	agullots arpellot farots gaferot

24. La fossilització de les formacions marcades amb asterisc fa que s'hagi perdut la consciència de l'estructura [+R] + [+S] en molts dels casos.

Exemples de combinació amb $\begin{bmatrix} [+R] \\ [+Adj] \end{bmatrix}$:

-et, -eta	-í, -ina	-ell, -ella	-ot, -ota
agrelleta agreta aspreta blauet dolceta magretes serradeta	asprellina	agrella agriguella asprell/asprella blanquiella	amargot

El cas de *belluguet*, format amb un sufix *-et*, és un cas aïllat. No podem aplicar la caracterització semàntica que les gramàtiques donen a un sufix *-et* combinat amb radicals verbals: nom d'instrument (Ex.: *xinlet*, *rascllet*). D'altra banda, *belluguet* és una paraula d'ús molt freqüent en la llengua, i el seu significat manté una relació amb el radical {*bellug-*} de *bellugar*.

belluguet *m.* Persona que es mou contínuament, que sempre va d'una banda a l'altra, que no sap estar quiet enlloc. [DGLC]

Com a nom de planta, i també en les altres aplicacions, és sinònim de *bellugó*.

bellugó *m.* Belluguet. [DGLC]

Aquesta mateixa correspondència dels sufixos *-et* i *-ó* —tractats en les gramàtiques com a aspectius aplicats a radicals nominals—, combinats amb radicals verbals, la trobem en la parella *burxó/burxeta* (usat generalment com a femení o masculí: *un burxeta*, *una burxeta*), i el sufix *-eta* el trobem, també amb radical verbal, en els mots *mofeta*, *burleta*, *espieta* i, en llengua col·loquial, *foteta*.

Tots aquests apel·latius s'apliquen a persones que podríem qualificar d'agents del verb representat pel radical, però en un sentit de rebuig afectiu que minimitza el sentit potser negatiu de l'acció. Seria el cas de subversió de valors, o més aviat d'amalgama de valors, comentat en aquest mateix capítol, amb unes constants morfològiques i semàntiques pel que fa a la combinació de radicals i al resultat.

El cas de *belluguet* com a nom de planta presenta, al marge de la combinació de radical i sufix, una transferència semàntica. Hi ha una personificació de la planta, que, d'altra banda, és l'agent de l'acció de *bellugar*.

El sufix -ó, de *bellugó* i *burxó*, el trobem també en altres formacions de la llengua, i el recull Ferrer i Pastor en el *Diccionari de la rima* (1980):

-ó, -ona

[...] Es troba en noms postverbals diminutius derivats d'alguns verbs indicant l'agent (*llepó, mamó, bufó*, etc.), o l'acció del verb exercida d'un sol cop o passada: *arrapó, esquixó, esvaró, marmoló*.

3.2.2.2. Suffixos amb el tret [+ productor]

Hi ha un sol sufix amb aquest tret: -er, -era. Matriu del sufix:

[+ S]
[+ R [+ N] —]
[+ N]
[+ productor]

Matriu dels radicals amb què es combina:

a)	<table> <tr><td>[+ R]</td></tr> <tr><td>[+ N]</td></tr> <tr><td>[+ vegetal]</td></tr> </table>	[+ R]	[+ N]	[+ vegetal]	b)	<table> <tr><td>[+ R]</td></tr> <tr><td>[+ N]</td></tr> <tr><td>[- vegetal]</td></tr> </table>	[+ R]	[+ N]	[- vegetal]
[+ R]									
[+ N]									
[+ vegetal]									
[+ R]									
[+ N]									
[- vegetal]									

La combinació d'un sufix marcat [+ productor] i un radical marcat [– vegetal] (b) implica l'aplicació d'una regla de transferència semàntica per a explicar el tret [+ vegetal] en el resultat.

Exemples:

[+ vegetal]	[– vegetal]
alberginiera	almesquer/mesquer
alfabeguera	barrellera
arinjolera	blenera
balsamer	candeler
bananer	escombrera
bledera	llapassera
cardolera	lletera
catxurrera	pedrolera
donardera	pucera
granera	punyalera
guixera	raspallera
heurera	sabonera
pitiera	visquera

3.2.2.3. *Sufixos amb el tret [+ relació]*

Matriu del sufix:

[+ S]
[+ R [+ N] —]
[+ Adj]
[+ relació]

Llista de sufixos:

-al
 -à, -ana
 -at, -ada
 -enc, -enca
 -er, -era
 -í, -ina
 -ós, -osa

Tots aquests sufixos tenen el tret [+ Adj] com a marca categorial del resultat; per a explicar el tret [+ N], cal l'aplicació d'una regla de conversió sintàctica.

Matriu dels radicals amb què es combinen:

a) $\begin{bmatrix} [+R] \\ [+N] \\ [+vegetal] \end{bmatrix}$	b) $\begin{bmatrix} [+R] \\ [+N] \\ [-vegetal] \end{bmatrix}$

La combinació d'un sufix marcat [+ relació] i un radical marcat [- vegetal] (b) implica l'aplicació d'una regla de transferència semàntica per a explicar el tret [+ vegetal] en el resultat.

Exemples:

-al	-à, -ana	-at, -ada	-enc, -enca
[+ veg.] [- veg.]	[+ veg.] [- veg.]	[+ veg.] [- veg.]	[+ veg.] [- veg.]
fenal joanal	africana capellans ermità indiana	almescat esquellada	allenc

<i>-er, -era</i>		<i>-í, -ina</i>		<i>-ós, -osa</i>	
[+ veg.]	[- veg.]	[+ veg.]	[- veg.]	[+ veg.]	[- veg.]
presseguera	abellera sardinera mosquera		bovina cervina	fenosa	aranyosa

3.2.2.4. Sufixos amb el tret [+ possessió]

Matriu del sufix:

[+ S]
[+ R [+ N] —]
[+ Adj]
[+ possessió]

Llista de sufixos:

-at, -ada
-ós, -osa
-ut, -uda

Tots aquests sufixos tenen el tret [+ Adj] com a marca categorial del resultat; per a explicar el tret [+ N], cal l'aplicació d'una regla de conversió sintàctica.

Matriu dels radicals amb què es combinen:

a) <table><tr><td>[+ R]</td></tr><tr><td>[+ N]</td></tr><tr><td>[+ vegetal]</td></tr></table>	[+ R]	[+ N]	[+ vegetal]	b) <table><tr><td>[+ R]</td></tr><tr><td>[+ N]</td></tr><tr><td>[- vegetal]</td></tr></table>	[+ R]	[+ N]	[- vegetal]
[+ R]							
[+ N]							
[+ vegetal]							
[+ R]							
[+ N]							
[- vegetal]							

La combinació d'un sufix marcat [+ possessió] i un radical marcat [- vegetal] (b) implica l'aplicació d'una regla de transferència semàntica per a aplicar el tret [+ vegetal] en el resultat.

Exemples:

<i>-at, -ada</i>		<i>-ós, -osa</i>		<i>-ut, -uda</i>	
[+ veg.]	[- veg.]	[+ veg.]	[- veg.]	[+ veg.]	[- veg.]
	cerrada serrada		llemenosa pelosa	cabeçuda capçada cebuda	cabelluda triput

El cas de *cerrada/serrada*, amb l'addició d'un [+ S₂], *cerradeta/serradeta*, és explicat a Masclans (*op. cit.*, p. 149):

L l e n g u a   d e   b o u [...] Sin.: [...]; cerradeta (de *cer*ra 'pèl gruixut i aspre') [...].

i a Font i Quer (*op. cit.*, p. 562):

[...] llámase [...] *Buglosa sylvestris* que es lengua de buey salvaje, por la gran aspereza que muestra en sus hojas [...].

3.2.2.5. Sufijos amb el tret [+ agent]

a) Tipus A

Matriu del sufix:

[+ S]
[+ R [+ V] —]
[+ Adj]
[+ agent]

Llista de sufixos:

-dor, -dora
 -dís, -dissa
 -er, -era
 -ós, -osa
 -ent
 -uc, -uga

Tots aquests sufixos tenen el tret [+ Adj] com a marca categorial del resultat; per a explicar el tret [+ N], cal l'aplicació d'una regla de conversió sintàctica.

Matriu dels radicals amb què es combinen:

[+ R]
[+ V]

b) *Tipus B*

Els sufixos *-am* i *-all* es combinen també amb radicals verbals, però la matriu del sufix està marcada [+ N]. El sufix *-am* és molt poc rendible en la llengua —només hem sabut trobar *lligam*— i el sufix *-all*, encara que poc productiu en els noms de plantes, existeix en molts lexemes usuals, la majoria de vegades fixats: *enfilall*, *mirall*, *ventall*.

Exemples:

<i>-dor, -dora</i>	<i>-ós, -osa</i>	<i>-dis, -dissa</i>	<i>-er, -era</i>
adormidora balladora/ balladores	aferragós apegalós (v. el comentari núm. 1)	bellugadís/ bellugadissa	ploranera presonera (v. el comentari núm. 2)

<i>-ent</i>	<i>-uc, -uga</i> (v. el comentari núm. 3)	<i>-am</i>	<i>-all</i>
pudents	ballaruga	gitam (v. el comentari núm. 4)	escombrall

Comentaris:

1) *apegalós*. El radical d'aquesta formació, com el de *aferragós*, no està marcat [+ V] sinó [+ N]. El sufix *-ós* s'ha afegit, amb la intercalació d'un element fònic, *-ag-* i/o *-al-* al radical {*aferr-*} i {*apeg-*} concretats en els verbs *aferrar* i *apegar* amb la marca de transcategorització *a-* anteposada al $\left[\begin{smallmatrix} +R \\ +N \end{smallmatrix} \right]$ {*ferr-*} i {*peg-*}. Trobem aquest tipus en moltes formacions de la llengua. Com a verbs: *apamar*, *ajaçar*, *aparedar*, i com a adjectius en forma de participi passat d'un verb teòric: *apetxinat*, *abotifarrat*, *aguitarrat*. (Exemples del DGLC.)

2) *presonera*. Caldria considerar aquesta forma en un altre apartat. El codi referencial ens parla d'una *presó* i d'una *presonera*, *Cynara cardunculus*, «[...] utilitzada per a quallar la llet» (DGLC, sota *herba-col*). *Quallar* és sinònim de *prendre's*. Hi ha una variació formal entre {*pren-*} i {*pres-*}, explicable per raons etimològiques que també explicarien el canvi semàntic. En una aproximació sincrònica, caldria suposar un morf {*pres-*}, del morfema {*PREN-*}, amb la significació d'«agafar», amb un sufix *-ó* [+ agent] (com el de *bellugó*) i un sufix [+ S₂] *-era* que reforçaria aquest tret de [+ agent].

3) *ballaruga*. Hem trobat l'existència de la terminació *-uc, -uga* com a sufix al *Diccionari de la rima*, però no podem establir la seva caracterització semàntica ni les restriccions de combinació de [+ R] i [+ S] des del punt de vista sintàctic ni semàntic. Només tenim un nom de planta, *ballaruga* (*Briza maxima*),

sinònim de *balladors*, *balladores*, que compleix les condicions marcades per aquest grup, però és insuficient per a fer qualsevol asseveració.

4) *gitam*. El cas de *gitam* és atípic pel que fa al tret [+ agent] aplicat al nom de planta. El verb *gitar* exigeix un [+ agent] amb el tret [+ humà] o [+ animal]. Podríem parafrasejar *gitam* amb l'expressió 'que fa vomitar', amb l'estructura Δ *causar x vomitar* i amb el tret [+ animal] aplicat a x.

c) Tipus C

Matriu del sufix:

[+ S]
[+ R [+ N] —]
[+ Adj]
[+ agent]

Hi ha un sol sufix: *-er*, *-era*. Aquest sufix té el tret [+ Adj] com a marca categorial del resultat; per a explicar el tret [+ N], cal l'aplicació d'una regla de conversió sintàctica.

Matriu dels radicals amb què es combina:

[+ R]
[+ N]
[– vegetal]

La combinació d'aquest sufix *-er*, *-era* i els radicals marcats [– vegetal] implica l'aplicació d'una regla de transferència semàntica per a explicar el tret [+ vegetal] en el resultat.

Exemples:

<i>-er</i> , <i>-era</i>
[– vegetal]
mamellera
melsera
talper, -a
talpena
viborera
xinxera

Comentaris:

- 1) *mamellera*. «[...] sirven [...] a los males de madre» (Font i Quer, p. 575).
- 2) *melsera*. «[...] para combatir los infartos u opilaciones del bazo» (Font i Quer, p. 61).
- 3) *talper*, -a, / *talpenera*. «[...] según Rolland el olor de esta planta ahuyenta a los topos» (Font i Quer, p. 595).

3.2.2.6. Casos de *R + element₁ + element₂*

Abans de constatar els resultats d'aquesta anàlisi de material en termes de [+ R] + [+ S], fem una sèrie de consideracions sobre els tipus morfològics 2 i 3 analitzats a l'apartat 3.2.2.

Aquests dos tipus presenten una estructura semblant:

R + element₁ + element₂

L'element 2 és sempre un sufix. L'element 1 és, o bé un sufix, o bé un element F (fònic), sense especificació semàntica.

Les gramàtiques consultades coincideixen a anomenar *infix* aquest element F, seguint un criteri exclusivament formal. Defineixen *infix* com a «element intercalat entre el radical i el sufix».²⁵ La idea d'intercalació és inherent al concepte d'*infix* (oposat a *sufix* i a *prefix*, ofereix un sistema tancat i coherent des del punt de vista posicional); el que no queda clar és entre quins elements s'intercala.

Fabra parla del sufix *-ejar*, i en el mateix paràgraf es refereix a l'element formatiu *-ej-* (1978, § 150.II, p. 139-140):

Amb el sufix *ejar* es formen, com veiem, un gran nombre de verbs intransitius que, quan són derivats d'un adjectiu [...], signifiquen posseir en un grau major o menor la qualitat expressada per l'adjectiu, per exemple, *agrejar* («tornar-se agre») [...].

Sovint, al costat d'un verb en *ejar*, existeix un verb en *ar* no precedit de l'element *ej*, derivats tots dos verbs d'un mateix nom o el primer del segon. Ex.: *negociejar* i *negociar* (de *negoci*), *forcejar* i *forçar* (de *força*), *estimejar* i *estimar* (de *estiu*) [...].

Des del punt de vista semàntic, no hi ha tampoc un criteri clar en els nostres gramàtics:

25. Vegeu A. BADIA, 1975, p. 298 i 359, i P. FABRA, 1978, p. 111.

En mots com *geperut*, *pedregós*, etc., l'element intercalat entre el radical del primitiu i el sufix de derivació apareix buit de significació (*eguassada* vol dir «ramat d'eugues», exactament com *vacada* vol dir «ramat de vaques»; *esdentegat* vol dir el mateix que *esdentat*), encara que hi ha casos en què la seva intercalació dóna un derivat (Ex.: *carnisser*, *ferreter*) que té una significació diferent de la del derivat que s'obté per la simple adjunció del sufix al radical (*carner*, *ferrer*). Hi ha, però, casos en què l'element intercalat és l'expressió d'una idea de petitesse, insuficiència, excés, etc. Cp. *amargar* i *amargotejar*; *enfeinat* i *enfeinassat*; *adormit* i *adormissat*, *endormiscat*. (Fabra, 1978, § 132.I, p. 111.)

En algunas otras ocasiones, el infijo matiza el significado del derivado puro, con ideas accesorias de pequeñez, insuficiencia, exceso, etc.; véanse los ejemplos siguientes: *amargar* y *amargotejar* 'ser ligeramente amargo'; *enfeinat* 'atareado' y *enfeinassat* 'muy atareado'; *adormit* 'dormido' y *adormissat* (o *endormiscat*) 'adormilado'. (Badia, 1975, vol. II, p. 359.)

De tots aquests exemples es desprèn que l'element anomenat *infix* actua com un sufix —posició final, aportació semàntica, possible canvi de categoria— en unes formacions determinades (els verbs en *-ejar*, per exemple), i actua com un element sense valor semàntic ni sintàctic en d'altres (Fabra, 1978, § 150.II, p. 140):

[...] altres cops la diferència de significacions és petita o nul·la. Ex.: *critiquejar* i *criticar*, *belluguejar* i *bellugar* intransitiu, *negociejar* i *negociar* [...].

No s'especifica, però, el motiu d'aquesta diferenciació, ni els casos des d'un punt de vista sistemàtic, ni s'addueixen altres criteris que la competència dels parlants sobre les formacions existents en la llengua.

En la nostra anàlisi hem seguit el criteri de considerar sufixos en posició intermèdia aquells casos que tenien un paral·lel amb el mateix sufix en posició final,

$$[+ R] + [+ S_x] + [+ S_y] \quad / \quad [+ R] + [+ S_x],$$

que, per tant, aportaven una caracterització semàntica concreta.

Hem considerat element F els elements intermedis sense significació que no presentaven paral·lel amb el mateix element en posició final (marquem amb un asterisc les formes no recollides com a noms de planta).

$$[+ R] + [+ \text{element F}] + [S_y] \quad / \quad * [+ R] + [+ \text{element F}]$$

*Relació dels exemples de $R + S_1 + S_2$
amb la correspondència de $R + S_1$
en la nomenclatura popular de plantes*

agrelleta	agrella
algueró	*alguer
asprellina	asprella
barrellera	barrella
cerradeta	cerrada/serrada
clavellina	clavell
fenarola	*fenar
figuerassa	figuera
garrovereta	garrovera
llapassera	llapassa
lleteresa	lletera
lleterola	lletera
pedrerol	*pedrera
pedrolera	pedrol
piterassa	piterra
porrassina	porrassa

Hi ha tres casos dubtosos: *algueró*, *fenarola* i *pedrerol*. L'element intermedi, pel que fa a la forma fonològica i a la posició —intermèdia—, pot ser considerat element F o sufix. Pel que fa a l'aportació semàntica, basada en la correspondència entre mots amb l'aparició o la supressió d'aquest element intermedi, no tenim constància de l'existència dels mots *alguer*, *fenar* i *pedrera* com a noms de planta. L'aportació semàntica dels elements *-er*, *-ar* i *-era* considerats com a sufixos, però, d'acord amb la significació fixada per la gramàtica,

<i>-era</i> , <i>-era</i>	forma noms de planta
<i>-ar</i>	forma noms col·lectius de plantes, ²⁶

seria perfectament compatible amb el tret [+ vegetal] aportat per la designació del referent.

Malgrat haver-hi pocs casos de $[+ R] + [+ S_1] + [+ S_2]$, podem establir les constatacions següents:

- 1) L'element $[+ S_2]$, o té el tret [+ aspectiu], o és el sufix $\left[\begin{smallmatrix} -era \\ + productor \end{smallmatrix} \right]$.
- 2) Si $[+ S_2]$ és *-era*, $[+ S_1]$ té el tret [+ aspectiu].

26. Vegeu J. MARVA, 1979, «Capbreu dels principals sufixos», p. 338-342.

Podem deduir, per tant, que, en els casos de $[+R] + [+S_1] + [+S_2]$, un dels dos sufixos té el tret $[+aspectiu]$.

*Relació dels exemples de R + element F + S
amb la correspondència de R + S
en la nomenclatura popular de plantes*

<i>Nom de planta</i>	<i>Nom de planta sense element intercalat</i>	<i>Element intercalat</i>
agriguella	agrella	-ig-
aferragós	*aferrós	-ag-
apegalós	*apegós	-al-
borrissol	*borrol	-iss-
cardigot	cardot	-ig-
cardolera	*cardera	-ol-
espinadella	*espinella	-ad-
gaferot	*gafot	-er-
galleret	gallet	-er-
gatolins	*gatins	-ol-
granellons	*granons	-ell-
llumenetes	llumetes	-en-
pitalassa	*pitassa	-al-
talpenera	talpera	-en-

Els quatre casos de correspondència entre formes amb l'element F i formes amb supressió d'aquest element són casos de sinonímia en el món botànic. En els altres casos, no recollits com a noms de planta, advertim la mateixa correspondència en formacions com *llumenetes/llumetes*, i podríem establir entre les altres formacions una gradació d'acceptabilitat, ja que no presenten cap restricció respecte al sistema.

Pel que fa a aquest grup, podem constatar l'alta freqüència d'intercalació d'un element F en mots amb un sufix aspectiu.

En aquest sentit, podria existir una relació entre aquesta observació i la possible especificació semàntica dels elements formatius que cita Fabra, «Hi ha [...] casos en què l'element intercalat és l'expressió d'una idea de petitesa, insuficiència, excés, etc.» (Fabra, 1978, § 132.I, p. 111), si considerem el valor semàntic mixt dels sufixos aspectius (mida i afecte), tractat a l'apartat 3.2.1.4. Aquest estudi, però, no ens forneix prou material per a establir una generalització en aquest sentit.

3.2.2.7. Casos de transgressió en l'aspecte sintàctic

Hem fet una anàlisi de matrius de [+ R] i [+ S] tenint en compte, d'una banda, els elements sistemàtics —precisant-los, en molts casos, a base de trets més específics que, naturalment, estableixen diferenciacions entre sufixos homòfons/homònims— i, d'altra banda, establint els casos de transgressió del sistema pel que fa a l'especificació sintàctica, bàsicament en termes de combinació de [+ R] i [+ S].

Els casos en què es dona aquesta transgressió del sistema de combinació de [+ R] i [+ S] en l'aspecte sintàctic són molt reduïts, però tenen unes característiques regulars i, per tant, regularitzables. Podem classificar-los en dos grups:

1) agrella	2) bellugó, bellugons
agriguella	belluguet
asprell/asprella	
asprellina	
blanquiella	
auraiola	

El grup 1 és la combinació d'un radical [+ Adj] i un sufix [+ asp.].

Aquest procediment de modificació d'adjectius amb l'addició d'un aspectiu és viu en la llengua, regular i codificat (Fabra, 1978, § 147, p. 134):

Amb els adjectius són emprats com a sufixos intensius *et*, *ó*, *às*, *ot* i, menys freqüentment, *oi* (fem. *eta*, *ona*, *assa*, *ota*, *oia*). Ex.: *petit*, *petitet*, *petitó*; *gran*, *grandàs*; *bo*, *bonàs*; *gros*, *grossot*; *lleig*, *lletget*, *lletjot*; *bonic*, *bonicoi*. I, amb doble sufix: *petitonet*, *grassonet*, *grandassot*, *grandassàs*.

Veiem, però, que els sufixos aspectius esmentats per Fabra que es combinen amb adjectius no apareixen en els exemples citats, formats amb sufixos aspectius també, però generalment combinats amb radicals nominals.

En trobem d'altres exemples, buscats a l'atzar a *Els noms de les plantes als Països Catalans*, de F. Masclans:

negrantí	peludella
negrelló	planissola
pelosella	

A partir d'un radical [+ Adj], simple o producte de [+ R] + [+ S], hi ha un canvi d'especificació sintàctica, [+ Adj] → [+ N], i aleshores aquest mot, ja marcat [+ N], admet naturalment els sufixos combinables amb [+ N] si no hi ha restriccions de tipus morfofonològic o semàntic.

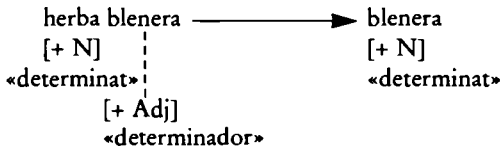
$$\begin{array}{l}
 1) \left[\begin{array}{c} \{agr-\} \\ [+ R] \\ [+ Adj] \end{array} \right] \rightarrow \left[\begin{array}{c} \{agr-\} \\ [+ R] \\ [+ N] \end{array} \right] \\
 2) \left[\begin{array}{c} \{agr-\} \\ [+ R] \\ [+ N] \end{array} \right] + \left[\begin{array}{c} \{-ella\} \\ [+ S] \\ [+ R [+ N] -] \\ [+ asp.] \end{array} \right] \rightarrow \left[\begin{array}{c} \{agrella\} \\ [+ R] + [+ S] \\ [+ N] \\ \dots\dots\dots \end{array} \right]
 \end{array}$$

Cal assenyalar, però, com hem dit anteriorment, que els sufixos aspectius d'aquestes formacions, *-ell*, *-ol*, *-í*, tenen una productivitat nul·la en la llengua, fins i tot sense l'aplicació de la regla de conversió en el radical, i només existeixen en formacions fixades.

Els casos del grup 2, *bellugó* i *belluguet*, han estat tractats a l'apartat 3.2.2.1.

Al marge d'aquest tipus de formació no sistemàtica, hi ha un procés de conversió sintàctica molt més generalitzat i àmpliament admès: el canvi de categoria que afecta lexemes simples o lexemes formats per derivació morfològica.²⁷ Aquest procés és especialment productiu en el pas de [+ Adj] a [+ N].

En la nomenclatura botànica hi ha casos clars d'aquest canvi de categoria, explicable, des de la perspectiva diacrònica, pel pas d'«adjectiu determinador» a «determinat», amb supressió o pèrdua del primer element, que ha quedat buit de significat perquè és massa general o massa poc precís:²⁸

Els dos noms de planta de l'exemple són sinònims d'un mateix referent.

27. Vegeu les regles lèxiques del punt a de l'apartat 2.3.2, «Model d'anàlisi de base morfològica».

28. Vegeu S. ULLMAN, *Semántica*, «Contigüidad de nombres», p. 251.

Aquest procés explicaria, també, el gènere de molts dels noms de plantes créats per aquest procediment de conversió sintàctica amb supressió de l'element [+ N] inicial (femení i genèric), com són ara *herba* o *planta*.

L'element determinador, [+ Adj], té capacitat d'adaptació a l'element determinat, [+ N], a través de la marca de gènere, i la supressió de [+ N] no implica cap alteració en la morfologia de l'element que adquireix el tret [+ N]. Només suposa l'aparició d'elements indicadors de la nova categoria en una cadena sintagmàtica.

Les bleneres són útils per als llums d'oli.

Hi ha algun cas de conversió sintàctica d'altres categories, perfectament assimilables a [+ Adj] o a [+ N], com la forma del participi dels verbs, amb flexió de gènere i nombre per a poder formar part de la categoria nominal.

3.2.3. CONCLUSIONS

Després de l'observació i l'estudi dels noms de planta d'aquest grup, podem fer les constatacions següents:

- 1) El tipus morfològic més freqüent és el de [+ R] + [+ S].
- 2) Els sufixos marcats [+ asp.] són molt més abundants que els no marcats, quantitativament i qualitativament.
- 3) Deixant de banda el fet que siguin actualment vius en la llengua, la productivitat dels sufixos aspectius, si prenem com a índex la freqüència d'aparició, és la següent: sobre un total de 128 mots marcats [+ asp.],

-et,	-eta	55	~ 43	%
-ol,	-ola	14	~ 11	%
-í,	-ína	12	~ 10	%
-às,	-assa	14	~ 11	%
-ell,	-ella	14	~ 11	%
-ó,	-ona	9	~ 7	%
-ot,	-ota	6	~ 5	%
-ill,	-illa	3	~ 2	%
-oi,	-oia	1	~ 0,7	%

- 4) Dels sufixos marcats [+ asp.], el més productiu és -er, -era [+ productor]. Els altres sufixos, incloent-hi -er, -era amb altres especificacions, no passen de cinc exemples.

5) Entre els sufixos marcats [- asp.] abunden els marcats [+ Adj]. La conversió sintàctica [+ Adj] → [+ N] és molt freqüent.

6) Abunden els noms de gènere femení:

6.a) Per preferència del femení en els sufixos marcats $\begin{bmatrix} [- \text{asp.}] \\ [+ \text{Adj}] \end{bmatrix}$.

Ex.: cabelluda

llemenosa

(Possible supressió d'un [+ N] femení, «herba» *cabelluda*, «herba» *llemenosa*.)

6.b) Per canvi de gènere en els sufixos [+ asp.] aplicats a $\begin{bmatrix} [+ R] \\ [+ N] \end{bmatrix}$.

Ex.: all

-assa

allassa

$\begin{bmatrix} [+ R] \\ [+ N] \end{bmatrix}$ (masc.)

$\begin{bmatrix} [+ R] + [+ S] \\ [+ N] \end{bmatrix}$ (fem.)

6.c) Per extensió del gènere femení de $\begin{bmatrix} [+ R] \\ [+ N] \end{bmatrix}$ al sufix [+ asp.].

Ex. caputxina

caputxa

caputx-

-ina

7) Dominen els radicals marcats sintàcticament [+ N].

$\begin{bmatrix} [+ R] \\ [+ N] \end{bmatrix} \sim 87 \%$

$\begin{bmatrix} [+ R] \\ [+ V] \end{bmatrix} \sim 5,5 \%$

$\begin{bmatrix} [+ R] \\ [+ \text{Adj}] \end{bmatrix} \sim 7 \%$

8) L'especificació semàntica dels radicals [+ N] es reparteix equitativament entre [+ vegetal] i [- vegetal]. El tret [- vegetal], en la relació significat/referent, implica l'aplicació d'una regla de transferència semàntica.

8.a) Sufixos aspectius. La matriu del sufix no se sobreposa a la matriu del radical.

$$\begin{bmatrix} [+ R] \\ [+ N] \\ [+ \text{vegetal}] \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} [+ S] \\ [+ \text{asp.}] \end{bmatrix} \rightarrow \begin{bmatrix} [+ R] + [+ S] \\ [+ N] \\ [+ \text{vegetal}] \end{bmatrix}$$

Ex.: abret, allassa.

$$\begin{bmatrix} [+R] \\ [+N] \\ [-vegetal] \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} [+S] \\ [+asp.] \end{bmatrix} \rightarrow \begin{bmatrix} [+R] + [+S] \\ [+N] \\ [-vegetal] \end{bmatrix}$$

Ex.: barretet.

Però *barretet* té un referent [+ vegetal]; per tant, hi ha hagut una transferència de significat.

8.b) Sufixos no aspectius. Cal establir diferenciacions segons la matriu del sufix.

Exemples	Radical [+ N]	Sufix [+ asp.]	Resultat [+ vegetal]
guixera	[+ vegetal]	[+ productor]	[+ vegetal]
pucera	[- vegetal]		[- vegetal]
presseguera	[+ vegetal]	[+ relació]	[± vegetal]
mosquera	[- vegetal]		[± vegetal]
cebuda	[+ vegetal]	[+ possessió]	[+ vegetal]
llemenosa	[- vegetal]		[- vegetal]
	[+ vegetal]	[+ agent]	[No hi ha casos]
bambollera	[- vegetal]		[± vegetal]

TS: transferència
semàntica

TS: transferència
semàntica

El signe ± representa un tret neutre, indiferent, no pertinent.

En els processos marcats TS, la metaforització, o transferència semàntica, es produeix en el resultat. Hi ha un canvi d'especificació semàntica global, similar als processos de metaforització dels lexemes simples.

Els casos d'un resultat marcat [± vegetal] segons el procés sistemàtic, però marcat [+ vegetal] segons el referent, responen a l'aplicació de la regla de transferència semàntica en el procés de derivació morfològica, o en el radical, prèvia a l'aplicació de la regla de derivació.

Procés de l'aplicació de la regla de transferència semàntica en les formacions de radical [+ N] i sufix [+ relació]

$$1) [+vegetal] + [+relació] \rightarrow [+vegetal]$$

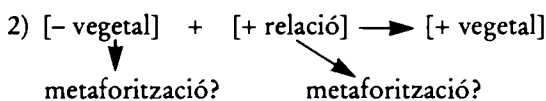
metaforització

Ex.: *presseguera* (*Polygonum persicaria*).

«Las hojas [...] quieren parecerce a las del melocotonero» (Font i Quer, p. 145).

El procés de metaforització és mínim, restringit a l'àmbit del món vegetal i subjecte a analogies regulars: morfologia externa, ús/aplicació, identitat d'hàbitat.

Ex.: *abellera* (*Ophrys bertolonii*). Les seves flors semblen abelles. Vegeu-ne la il·lustració (lám. xxvi).

És difícil d'establir on es produeix la transferència semàntica.

Podem concloure, pel que fa a la constatació de la nostra hipòtesi de treball, que els noms de planta d'aquest grup compleixen les regles de combinació morfològica del català.

Pel que fa a la combinabilitat del sufix, si considerem el pas de [+ Adj] a [+ N] com una regularitat admesa en la llengua, només hi ha uns casos de transgressió de lleis de combinació en l'aplicació de les regles de derivació morfològica, tractats en el punt 3.2.2.7 d'aquest capítol. Són casos de sufixos no productius, amb el tret [+ asp.].

Hem vist que la predictibilitat del resultat [+ vegetal] depèn bàsicament de dos factors:

- a) L'especificació semàntica del sufix.
- b) L'aparició del tret [+ vegetal] en el radical.

Combinant aquestes dues variables, establim els postulats següents:

— Si el radical té el tret [+ vegetal], sigui quina sigui l'especificació semàntica del sufix, aquest tret apareix en el resultat, encara que pot haver-hi una desviació en el significat concret, impossible de predir sense el coneixement directe del referent.

— Si el radical té el tret [- vegetal], l'aparició del tret [+ vegetal] en el resultat implica necessàriament l'aplicació d'una regla de transferència semàntica en el radical, en el procés de derivació morfològica o en el resultat. Per tant, cal conèixer directament el referent.

3.3. LEXEMES COMPOSTOS

3.3.1. CONSIDERACIONS GENERALS SOBRE ELS LEXEMES COMPOSTOS

Els noms de plantes d'aquest grup estan formats per dos radicals i, en alguns casos, poc freqüents, per tres.

Aquests radicals apareixen de diverses maneres:

a)	R b R	all bord
b)	{ R R	filabarba
	{ R-R	cama-sec
c)	R b enllaç b R	flor de mort

Hi ha una correspondència entre aquestes formes d'aparició i l'especificació sintàctica dels radicals:

- a) R b R: $\left[\left[[+R] [+N] \right]_N + \left[[+R] [+Adj] \right]_{Adj} \right]_N$
- b) R R, R-R: $\left[\left[[+R] [+V] \right]_V \left[[+R] [+N] \right]_N \right]$
 $\left[\left[[+R] [+N] \right]_N \left[[+R] [+Adj] \right]_{Adj} \right]_N$
 $\left[\left[[+R] [+Adj] \right]_{Adj} \left[[+R] [+N] \right]_N \right]_N$
 $\left[\left[[+R] [+N] \right]_N \left[[+R] [+N] \right]_N \right]_N$
- c) R b enllaç b R: $\left[\left[[+R] [+N] \right]_N + \left[\text{enllaç} + \left[[+R] [+N] \right]_N \right]_{Adj} \right]_N$

En el cas de R R, la combinació sintàctica més freqüent és la de verb i nom.

Pel que fa a la grafia d'aquests mots, hem de partir de la base que els noms populars de les plantes s'han transmès i es transmeten per via quasi exclusivament oral, i això fa que la manera d'escriure'ls sigui un criteri secundari, sempre que es respectin les normes ortogràfiques generals.

A les gramàtiques de referència —A. M. Badia (1975), J. Marvà (1979; 1a ed., 1934), P. Fabra (1978; 1a ed., 1956)— no hi ha una normativa per a la grafia dels noms compostos, formats a partir de fixacions de sintagmes lliures en la llengua. Repassant el DGLC, trobem:

cul-gros / pega dolça / celobert
 allioli / vetes-i-fils

milhomes / set-ciències
maldecap / ull de poll / cul-de-sac

Aquestes diferències de grafia en compostos que tenen la mateixa estructura sintàctica —nom i adjectiu, per exemple— no tenen cap justificació.²⁹

Fabra, en el capítol dedicat a la composició, reconeix aquesta falta de regles per a escriure els compostos:

Hi ha un cert nombre d'aquests compostos (originats per la sintetització d'un conjunt de mots format segons les regles sintàctiques ordinàries) els quals, per un motiu o altre s'ha convingut a escriure com si fossin mots simples [...]; d'altres s'escriuen unint els seus elements per mitjà de guionets. (1978, § 160, p. 154.)

De regles per al recte ús d'aquest guionet (signe indicador que un conjunt de mots és un compost, ço és, un conjunt sintetitzat), no n'hi ha cap enfora de les donades [...], les quals estan lluny d'agafar tots els casos en què pot ésser convenient d'usar-lo pels mateixos motius que en els mots *poca-vergonya* o *mal-de-cap*. Llavors, en la impossibilitat de preveure'ls tots i pretendre dreçar la llista completa dels mots a escriure amb guionet (llista que, d'altra banda, caldria sotmetre constantment a revisió), sembla raonable que s'atorgui en certs casos a l'escriptor la facultat d'opció entre dues grafies [...], ús discrecional del guionet que li permetria d'emprar-lo [...] sempre que ho cregués convenient per a evitar una falsa interpretació d'un conjunt habitualment escrit sense guionet. (1978, § 162, p. 157.)

La facultat d'opció, segons Fabra, es basa en la conveniència d'evitar una falsa interpretació, ja que la relació entre el compost i la formació no té cap marca externa de diferenciació. Apunta, però, la idea que els compostos, que ell anomena *conjunts sintetitzats*, formen un grup variable en el sentit que augmenten constantment, i el lexicògraf no dona l'abast a decidir quins han de portar guionet, quins poden escriure's junts i quins són a la llista dels «candidats a guionet». La referència implícita a l'acceptabilitat d'aquest tipus de formacions com a unitat és evident, però no és aquest l'únic factor determinant de la grafia.

29. Les consideracions d'aquest apartat sobre la normativa per a la grafia dels mots compostos fan referència al moment en què aquesta obra va ser escrita, el 1983. Actualment és en vigor una normativa per a l'ús del guionet elaborada per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (acords de la Secció Filològica del 19 de novembre de 1993 i del 15 de març de 1996) que supera les contradiccions d'ordre gràfic sobre l'ús del guionet exposades en aquest capítol (vegeu *Documents de la Secció Filològica, III*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1996, p. 22-37 i 39). Així, els casos exemplificats són recollits en el DIEC de la manera següent: *culgròs* / *pega dolça* / *celobert*; *alliolí* / *vetesifils*; *milhomes* / *setciències*; *maldecap* / *ull de poll* / *cul-de-sac*.

Fabra fa referència a aspectes sintàctics i semàntics:

Juxtaposant al nom *pit* l'adjectiu *negre*, es forma el nom *pit-negre*, amb què es designa l'animal que té el pit negre. [...] En els noms així formats, en els quals es fa, naturalment, concordar el segon component amb el primer, aquests s'escriuen intercalant entre ells un guionet. (1978, § 158, p. 153.)

[...], al costat de substantius com *cap-gros* poden crear-se adjectius com *capgròs*, escrits amb els dos components units [...]. (1978, § 162, p. 157.)

Hi ha un bon nombre de mots compostos els elements constitutius dels quals, units per coordinació, són mots de la mateixa classe (dos noms, dos adjectius, dos verbs, dos mots imitatius o onomatopeics). (1978, § 159, p. 153.)

Totes aquestes consideracions que han partit de la forma externa, de la grafia, tenen, com veiem, un abast molt més ampli, que fa referència, o bé a les relacions sintacticosemàntiques entre els radicals, o bé a la relació designativa nom/referent.

Les relacions sintacticosemàntiques entre els radicals seran analitzades en els apartats corresponents a cada grup. La relació designativa nom/referent és la clau que determina l'existència dels noms compostos com a tals.

Els sintagmes lliures tenen un caràcter transitori, vàlid només per a una situació concreta de selecció verbal. Són les possibilitats que té, per exemple, la paraula *flor* per formar sintagmes amb elements com:

- *blava*
- *de tres fulles*
- *molt petita*
- *de primavera*
- *grogia i vermella*
- ...

Aquests sintagmes, i d'altres, són vàlids per a denotar elements mostra de la realitat, múltiples i variadíssims si tenim en compte l'abast del concepte *flor*. Els noms de plantes objecte de la nostra anàlisi, però, són conceptes tipus, fixats, sense possibilitat de variació, amb un referent constant i amb un significat estable.

Llegim a Benveniste (1966, vol. II, p. 173):

C'est toujours et seulement la nature du désigné qui permet de décider si la désignation syntagmatique est ou n'est pas une synapsie : *valet de chambre* en est une, mais non *coin de chambre*.

El coneixement de la relació designativa és el límit entre les formacions que hem anomenat *obertes* o *lliures*, i les formacions *fixades* o *sinàpsies*, utilitzant el terme de Benveniste.

Fabra també fa referència a aquest tipus de formacions (1978, § 160, p. 153-154):

Hi ha conjunts de mots com *blat de moro* que, malgrat escriure's sense ajuntar els seus elements constitutius, són veritables mots compostos. Per a denominar un cert cereal exòtic, s'adoptà, un dia, el conjunt format pel nom d'un altre cereal, *blat*, acompanyat d'un complement, *de moro*: aquell cereal fou, així, denominat *blat de moro*. Aquesta denominació deixa d'ésser copsada com un agregat de mots, signes cadascun d'una idea (concepció analítica), per a esdevenir l'equivalent d'un simple mot, ço és, el representant d'una idea única (concepció sintètica).

La distinció entre sinàpsies i formacions obertes suposa un coneixement exhaustiu de la relació designativa nom/referent. Gabriel Ferrater, en el seu article «La composició nominal», utilitza uns criteris sintàctics i d'ordre per a diferenciar els dos tipus de formacions, malgrat que arriba a la conclusió implícita que és la referència a la realitat designada allò que fixa la formació com a unitat sintagmàtica (1981, p. 58):

[...] no podem dir ni *circuit curt*, ni *molt curt circuit*, ni *el circuit és curt* (aquests tres girs són possibles, és clar, quan no es tracta d'un circuit de l'electricitat, o sigui precisament quan tenim un sintagma lliure i no un compost).

De la mateixa manera, no podem parlar «d'un mal no gaire lleig» si es tracta d'un «mal lleig», perquè el concepte tipus de «mal lleig» no admet el «no gaire». Tampoc no podem dir un «fill quasi únic» si és un fill únic, i, en canvi, podríem parlar d'un «quasi fill únic», graduant el concepte global de «fill únic» i aplicant-lo, necessàriament, a un no-fill únic.

En la nostra anàlisi, partim de la consideració que tots els noms de plantes són sintagmes fixats, compostos, com els anomenen Fabra i Ferrater, o sinàpsies, com els anomena Benveniste. Cal, però, determinar si hi ha d'altres característiques, fora del coneixement de la relació de designació, que permetin predir que aquella formació és un compost i que aquest compost es refereix a un nom de planta.

3.3.2. ANÀLISI

3.3.2.1. *Anàlisi del grup R b R*

Si apliquem el recurs de la derivació, les possibilitats són les següents:

[+ R] b [+ R]
 [+ R] + [+ S] b [+ R]
 [+ R] b [+ R] + [+ S]
 [+ R] + [+ S] b [+ R] + [+ S]

Deixem de banda la possibilitat d'elements inserits entre R i S, per poc productiva.

El grup més nombrós correspon a les formacions de [N b Adj]. Morfo-sintàcticament, el sistema admet la combinació [N b Adj]_N. S'han de complir, però, unes lleis de concordança per part de l'adjectiu, que afecten les categories de gènere i nombre.

En general, en els noms de plantes recollits, l'element N és singular i l'adjectiu s'hi adequa. Hi ha, però, exemples de concordança en plural.

abelletes grogues	mosques grogues
agulles / güelles salades	mosques petites
bosses vermelles	mosques vermelles
fulles peludes	

L'element N d'aquestes formacions existeix sol, com a nom de planta, i, en molts casos, hi ha una relació de sinonímia entre el nom simple i la formació composta [N b Adj]_N.

La marca de plural és el resultat d'un procés metonímic. No es designa la planta en la seva totalitat, sinó que la denominació es fa a partir d'una part de la planta, generalment aquella que més destaca: les fulles o les flors.

El nom *fulles*, sinònim d'*aspidistra* (*Aspidistra lurida*), és un exemple de designació metonímica (Masclans, 1981, p. 42):

aspidistra [...], planta molt coneguda per l'atractiu de les seves fulles i perquè és de bon conrear en interiors, eixides, raconades ombrívols de jardins, etc.

En el cas de *abelletes* i *mosques* (*Ophrys* sp. pl.), es combinen la metonímia —designació d'un tot per una part— i la metàfora —designació per analogia (Strassburger, p. 635):

Las flores del género de orquídeas *Ophrys*, mediterráneo, imitan la forma, la pilosidad y el olor de las hembras de ciertos himenópteros e inducen a los machos a intentar la copulación, con lo que se realiza la polinización.

Evidentment, tant les flors com les fulles no són úniques a la planta; d'aquí ve la utilització del plural.

Podem dir, doncs, que les formacions $[N \text{ b } Adj]_N$ compleixen les regles lèxiques morfosintàctiques pel que fa a la combinació dels dos elements formatius, nom i adjectiu.

L'estructura morfològica dels constituents de la formació $R \text{ b } R$ presenta quatre tipus diferents:

$$1) \left[\begin{array}{c} [+ R] \\ [+ N] \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} [+ R] \\ [+ Adj] \end{array} \right]$$

Ex.: herba prima.

$$2) \left[\begin{array}{c} [+ R] \\ [+ N] \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} [+ R] + [+ S] \\ [+ Adj] \end{array} \right]$$

Ex.: herba freixurera.

$$3) \left[\begin{array}{c} [+ R] + [+ S] \\ [+ N] \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} [+ R] \\ [+ Adj] \end{array} \right]$$

Ex.: abellera groga.

$$4) \left[\begin{array}{c} [+ R] + [+ S] \\ [+ N] \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} [+ R] + [+ S] \\ [+ Adj] \end{array} \right]$$

Ex.: abellera mosquera

Són perfectament compatibles, en el sistema de la llengua, les formacions $[+ R] + [+ S]$ amb la categoria $[+ N]$ o amb la categoria $[+ Adj]$, sempre que l'element $[+ S]$ afegeixi el tret $[+ Adj]$ o $[+ N]$ a un radical, o repeteixi aquest tret $[+ Adj]$ o $[+ N]$ del $[+ R]$, per exemple en el cas dels aspectius.

Establim una divisió entre els adjectius [+ R] i els adjectius marcats [+ R] + [+ S].

a) *Anàlisi d'adjectius [+ R]*

Els adjectius simples [+ R] no presenten cap problema morfosintàctic. Pel que fa a l'especificació semàntica, hi trobem quatre grans apartats:

- 1) autenticitat / identitat
- 2) color
- 3) forma
- 4) lloc.

En un altre apartat, 5, incloem els noms de planta formats amb adjectius morfològicament simples, $[[+ R] [+ Adj]]_{Adj}$, amb matrius semàntiques que no corresponen a cap dels apartats anteriors.

La combinació d'aquests adjectius simples amb l'element [+ N] del compost pot presentar irregularitats des del punt de vista semàntic, en el sentit de no complir les lleis de selecció verbal o de no possibilitar l'aparició del tret [+ vegetal] en el resultat sense l'aplicació d'una regla de transferència semàntica.

a.1) *Adjectius que fan referència a l'autenticitat*

Els adjectius que remarquen l'autenticitat o la falsedat dels substantius a què s'apliquen són bàsicament dos: *ver* i *fals*.

En un sentit molt general, no hi ha restriccions semàntiques de selecció entre aquests adjectius i qualsevol possible substantiu. L'adjectiu corrobora els trets del substantiu o bé els nega o disminueix. El sentit d'aquesta negació o reforçament fa referència, necessàriament, a un camp més ampli de referents, designats amb el mateix $[[+ R] [+ N]]_N$, i situa la combinació [nom & adjectiu]_N en un joc d'oposicions i relacions que sovint ultrapassa la realitat lingüística.

En un sistema coherent, l'existència d'un compost *atzavara vera* suposaria una **atzavara falsa*, nom no consignat per Masclans. Aquesta coherència sistemàtica és privativa, però, de les estructures *a priori*, i no dels esquemes elaborats a partir de l'experiència. En canvi, els noms populars de les plantes són fruit d'experiències, vivències i creences difícilment sistematitzables.

Aquesta dissociació entre la taxonomia científica i la popular es fa evident en el procés de comparació entre significants i referents.

Al marge d'aquest joc de relacions provocat per aquests dos adjectius —més evident perquè l'oposició és polar, i no gradual o multívoca—, hi ha adjectius en

aquest grup que presenten una restricció semàntica pel que fa a la selecció verbal entre substantiu i adjectiu. Són:

- híbrid, -a
- mascle, -a
- femella
- bord, -a.

Aquests adjectius s'han de combinar necessàriament, d'acord amb la seva significació denotativa, amb un $\begin{bmatrix} [+N] \\ [+sexuat] \end{bmatrix}$.

Si bé aquestes consideracions són vàlides des d'una visió científica, cal considerar que, per exemple, l'adjectiu *bord*, en sentit popular, té unes connotacions pejoratives que no tenen res a veure, objectivament, amb el tret [+ sexuat], encara que aquest tret sigui determinant en el substantiu per tal de complir les lleis de selecció verbal (no hi ha mobles bords, ni teulades bordes).

Cal dir, però, que una de les accepcions de *bord* és pròpia del món vegetal (DGLC):

bord [...] Dit d'un arbre que no produeix fruit, silvestre, no empeltat.

I aquí entra en joc el sistema de valors populars: si no produeix fruit, no serveix, no és vàlid, no és el bo. I el sentit pejoratiu pràctic atorga a l'adjectiu *bord* el valor de «falsa identitat». Hi ha hagut una transferència semàntica en el mot *bord*, és a dir, que els noms de plantes formats amb l'adjectiu *bord* no tenen necessàriament el tret [+ estèril] sinó que [+ estèril] s'interpreta com a [+ fals]. Així, *bord* es converteix en una marca relacional entre plantes que possiblement no tinguin cap relació des del punt de vista científic, com la *presseguera borda* (*Polygonum persicaria*), de la família de les poligonàcies, i la *presseguera* (*Prunus persica*), de la família de les rosàcies.³⁰

Els adjectius *mascle* i *femella* presenten un cas de transferència semàntica. La saviesa popular no té prou coneixements per a discernir el sexe de les plantes, si és que es pot parlar de sexe de les plantes, aquests organismes tan heterogenis que presenten diversos sistemes de reproducció. És a dir que probablement ni *mascle* ni *femella* tenen res a veure amb el sexe com a element reproductor, i, en canvi, podem fer referència a característiques dels individus mascle o femella en el món humà o animal, generalitzades culturalment en la nostra societat i probablement allunyades del món de la realitat no ja vegetal sinó fins i tot d'algunes espècies animals (cf. qualitats humanes atribuïdes a espècies animals en les faules).

30. *Presseguera borda* (*Polygonum persicaria*): «Las hojas, de forma lanceolada, quieren parecerse a las del melocotonero, aunque su verdor es un poco más oscuro [...]» (Font i Quer, p. 145). Vegeu també «Las bastardías», a Font i Quer, p. XXV.

Aquestes característiques, referides al món de les plantes, podrien ser les següents:

<i>Mascle</i>	<i>Característiques</i>	<i>Femella</i>
+	fortalesa	—
+	grandària	—
+	intensitat del color	—

Notem que no hi ha qualitats diferenciades per a cada un dels dos individus, mascle i femella, sinó que una mateixa qualitat es gradua de més a menys, de mascle a femella.

Hi ha d'altres tipus de relació, com la de presència/absència, o la de formes específiques per a cada sexe —varietat, en les plantes— exemplificades en aquesta descripció del *Cynosorchis* feta per Laguna (Font i Quer, p. 954):

Hállanse dos especies [...]: el macho, que tiene las hojas más luengas, más angostas y sin mácula alguna, [...] y las flores purpúreas; y la hembra, cuyas hojas son más anchas y salpicadas todas, de unas manchuelas negras, con las flores más blanquecinas y en extremo grado olorosas.

Mascle i *femella* són també, doncs, elements relacionals entre plantes d'una mateixa mena als ulls populars, encara que científicament puguin pertànyer a espècies diferents.

En el nostre recull només hem trobat un exemple de *mascle* i un de *femella*, però Masclans recull la relació:

trèvol femella   *Melilotus indica*
trèvol mascle   *Trifolium repens*

La diferència entre ambdues espècies, de la família de les papilionàcies, és en la mida i el color de les flors, més petites i grogues en el *trèvol femella* i grosses i blanques en el *trèvol mascle*.³¹

Seria interessant d'aprofundir en l'estudi d'aquestes connotacions en el món de les taxonomies populars, i veure a què obeeixen les relacions establertes, que, en aquest treball, són forçosament parcials i incompletes.

Aquests dos termes, *mascle* i *femella*, tenen encara una altra característica, referida a la seva categoria gramatical.

31. *Trèvol femella* (*Melilotus indica*): «Reconocible por sus pequeñas flores, de color amarillo pálido [...]». *Trèvol mascle* (*Trifolium repens*): «[...] con flores blancas o rosadas, en cabezuelas densas, globulares, dispuestas sobre tallos afilados y de hasta 30 cm» (Polunin). Vegeu, també, «Macho y hembra en las plantas» (Font i Quer, p. XXIII).

El diccionari Fabra recull una doble especificació [+ N] i [+ Adj] per a *mascle* (marcat [+ Adj]: *mascle/mascla*), i només [+ N] per a *femella*. Els exemples presentats al diccionari situen aquests dos mots com a determinants d'un nom. Són uns determinants, però, que no estan subjectes a les lleis de la concordança. N'hi ha exemples en la parla quotidiana: *una tortuga mascle*, *un lloro femella*. Cal suposar una especificació [+ N] en aquests dos mots, i una conversió sintàctica [+ N] → [+ Adj] que permet l'aplicació de *mascle* i *femella* com a determinants d'un [+ N].

Pel que fa a la predictibilitat de la denotació, constatem que tots els elements de la llista presenten el tret [+ vegetal] com a lexemes simples, encara que aquest tret, en alguns casos, prové de l'aplicació d'una regla de transferència semàntica.

L'estructura morfològica dels elements [+ N] és majoritàriament [+ R]. En els casos de [+ R] + [+ S], dominen els marcats amb el tret [+ productor], amb el sufix *-era*.

Noms de planta formats amb adjectius d'autenticitat
(L'element en cursiva és marcat com a «neologisme»
en el recull de F. Masclans)

agram bord	julivert bord
alfàbrega borda	llaparassa borda
alfals bord	llapassa borda
all bord	llapassera borda
<i>alquemil·la</i> híbrida	lletera bona
angèlica borda	lletera vera / lletrera vera
api bord	lleteresa vera
atzavara vera	lli bord
bardana borda	maduixera borda
bleda borda	malví bord
blet bord	marduixí bord
bolenga borda	presseguera borda
borrainà borda	repalassa borda
borratja borda	ruda borda
card bord	sajolida borda /
carxofera borda /	saborija borda
escarxofera borda	tabac bord
donzell fals	tapisot bord
fesol bord	timó mascle
garlanda borda	tomàtiga borda
genciana vera	tomatiguera borda
gerdell bord	tresflorina vera
guixa borda	trèvol femella
iva borda	userda borda
iva vera	

a.2) *Adjectius que fan referència al color*

Els adjectius de color poden aplicar-se a qualsevol substantiu amb el tret [+ concret], que implica un tret [+ perceptible sensorialment].

Tots els adjectius de color recollits es refereixen, o bé a colors bàsics —negre, groc, blau—, o a matisacions de llum —fosc, tènue. Hi ha un sol cas de matisació de tonalitat —glauc— i un cas de barreja de colors —bigarrada— que no és pròpiament un $\begin{bmatrix} [+R] \\ [+Adj] \end{bmatrix}$.

La combinació de nom i adjectiu no presenta cap problema pel que fa al significat del resultat. La majoria de noms tenen el tret [+ vegetal], i és perfectament comprensible l'aplicació d'un adjectiu de color a un vegetal, encara que, en realitat, el color no s'aplica a la totalitat de la planta sinó a una part, generalment la flor.

La confrontació amb el codi de referència ens demostra, però, que sovint aquesta determinació de color no respon a la realitat evident, i això seria una prova en favor del compost com a concepte tipus, que, molt sovint, analitzat per elements, no coincideix plenament amb la realitat confrontada (Polunin, 1977).

Cistus albidus, estepa blanca. «Flores grandes de color rosa...»

Cistus salvitolius, estepa negra. «Flores blancas y, generalmente, con el centro anaranjado...»

La predictibilitat del resultat com a nom de planta depèn, com en el grup anterior, de l'aparició del tret [+ vegetal] en el $[[+R] + [N]]_N$ de la formació. Aquest tret [+ vegetal] pot aparèixer en la caracterització semàntica del [+ N] per una transferència semàntica, com en el compost *mosques vermelles*.

Si no apliquéssim la regla de transferència semàntica, la predictibilitat del tret [+ vegetal] en el resultat es reduiria al valor referencial del context. En la frase *va portar un ram d'abelletes grogues i mosques vermelles*, la competència del parlant no arriba a situar *abelletes grogues* i *mosques vermelles* en el món de les plantes si no és pel mot *ram*. La referència al món vegetal és únicament a través del context, i desapareix totalment si analitzem la formació aïlladament.

Des del punt de vista del sistema, doncs, hem de dir que la predictibilitat del tret [+ vegetal] en el nom de planta és nul·la si aquest tret no apareix originàriament en el [+ N] de la formació.

Noms de planta formats amb adjectius de color
 (Els elements en cursiva són marcats con a «neologisme»
 en el recull de F. Masclans)

abellera fosca	genciana groga
abellera groga	gram blanc
abellera vermella	herba blanca
abelletes grogues	herba groga
agram negre / gram negre	herba negra
<i>agropir glauc</i>	jaramí blau
<i>agrostis</i> blanca	jonquill groc
alga blanca	jusquiam blanc
alga vermella	jusquiam groc
allassa vermella	jusquiam negre
almegó blanc	liquen negre
anagall blau	llessamí blau
anagall vermell	morró blau
bambú groc	morró vermell
bleda roja	mosquera fosca
blet blanc	mosques grogues
bosses vermelles	mosques vermelles
botja blanca	nadala groga
botja groga	pericó groc
<i>centauri</i> groc	pericó vermell
escurçonera blanca	reseda groga
<i>fenosa glauca</i>	seneci blanc
flor vermella	tora blava
fonollada groga	valeriana vermella
fonollassa blanca	viola blanca
gavó groc	

a.3) *Adjectius que fan referència a la forma*

El concepte de forma, molt general, permet subcategories:

[± longitud]	alt	[± volum]	nan
	llarg		petit
[± gruixària]			menut
	gros		exigu
	prim		mitjà
	fi		gran
	tènue		gros

[+ forma]	pla	[+ tacte/gust]	moll
	rodó		dolç
	agut		fi
	triquetre		

Els adjectius de longitud, de volum i de gruixària, aplicats a un substantiu, relacionen aquest substantiu amb una norma. Si diem *taula alta*, volem referir-nos a una taula més alta que la norma d'alçada per a taules, o bé a la taula més alta d'un conjunt de taules ja fixat. De la mateixa manera, els adjectius que tenen el tret [$\pm$ longitud], [$\pm$ volum] o [$\pm$ gruixària] posen en relació les plantes que designen amb altres plantes del mateix camp amb les quals estan en oposició. Aquesta relació d'oposició, en els noms de planta, sovint es manifesta simplement per la presència de l'adjectiu enfront de la no-presència:

fenal	fenal alt
corretjola	corretjola gran

El tret [+ forma] es concreta en unes formes definides que poden contradir-se amb la forma de l'objecte a què s'apliquen. No n'hem trobat cap restricció.

Els adjectius que indiquen [+ tacte] o [+ gust] necessiten combinar-se amb un nom que presenti uns trets específics determinats. Els exemples que en tenim són de noms marcats [+ vegetal]. No hi ha, doncs, cap incompatibilitat, ja que els [+ vegetal] tenen el tret [+ concret], que implica un tret [+ perceptible sensorialment].

Noms de planta formats amb adjectius de forma
(Els elements en cursiva són marcats com a «neologisme»
en el recull de F. Masclans)

[+ longitud]	aristolòquia llarga fenal alt			gira-sol nan gnafali nan herba menuda
[± gruixària]	<i>agrostis</i> tènue apagallums gros barrella fina beluguet gros herba prima lletsó fi orval fi L'adjectiu <i>gros</i> és clas- sificable també com a [± volum]			<i>hieraci</i> nan <i>jasione</i> nana jonc gran <i>lleterola exigua</i> lletsó menut lletsó petit mosques petites
		[+ forma]		agrella rodona aristolòquia rodona herba plana herba rodona <i>hilocomi</i> triquetre jonc agut llengua rodona
[± volum]	abellera petita <i>astrància</i> gran <i>astrància</i> petita bardana menor belluguet mitjà belluguet petit centaura menor corretjola gran corriola gran galavars menuts		[+ tacte / gust]	blet moll gram dolç lletsó fi } ja esmentats orval fi } en l'apartat [± gruixària]

a.4) Adjectius que fan referència al lloc

N'hi ha molt pocs. La majoria d'adjectius que indiquen lloc són formacions de [+ R] + [+ S], i els tractarem àmpliament dins d'aquest grup. Els exemples d'adjectiu simple no presenten cap restricció.

Noms de planta formats amb adjectius de lloc

abellera catalana	marduix anglès
donzell salvatge	xuclamel atlàntic
lligabosc atlàntic	

a.5) *Adjectius amb altres caracteritzacions*

En aquest grup heterogeni hem inclòs adjectius simples usuals en la llengua parlada que no corresponen a cap dels grups tractats, com *santa* o *estranya*, i adjectius específics de nomenclatures científiques o d'un nivell de llengua culta, com *perenne* o *lacustre*. Entre aquests últims hi ha exemples d'adjectius formats per [+ R] + [+ S] amb un [+ S] fàcilment recognoscible —per exemple, *-ós*, *-osa*—, però amb un [+ R] que no existeix com a forma lliure, malgrat tenir relació amb formes lliures de la mateixa família semàntica. És el cas de *fruticosa* i *verrucosa*, amb els radicals {*frutic-*} i {*verruc-*}, paral·lels a {*fruit-*} i {*berrugu-*}.

També hi ha combinacions de dos radicals cultes, com *apífera*, *silicícola* o *resedifoli*, molts d'ells recollits en la seva forma llatina, de la qual són traducció literal, en el *Vocabulari de la nomenclatura llatina*, de J. Vigo.

La majoria d'aquestes formacions [nom b adjectiu]_N són citats per F. Masclans com a neologismes, o bé són calcs del nom científic. Ens limitem a esmentar-los en aquest apartat, però l'única conclusió que pretenem treure'n és precisament la de la seva similitud amb el nom científic i el seu caràcter culte, que els oposa als interessos del nostre estudi.

Pel que fa a les formacions no catalogables en els grups precedents, observem que l'element [+ N] de la formació correspon a un nom genèric en el món vegetal, *herba*. Els noms *herba bàrbara*, *herba centaura* i *herba berbera*, són sinònims de *herba de Santa Bàrbara* (*Barbarea vulgaris*), *centaura* (*Centaureum erythraea*) i *berbena* o *berbera* (*Verbena* sp. pl.). És a dir que la relació de similitud amb el nom científic és evident, i no es tracta d'un adjectiu sinó d'una adaptació més o menys deformada del nom científic.³²

32. A J. Amades, *Folklore de Catalunya*, es parla de l'*herba de Santa Aura*, referida a *Centaureum erythraea*.

Neologismes o calcs del nom científic

<i>abellera apífera</i>	<i>herba bàrbara</i>
<i>abellera fuciflora</i>	<i>herba berbera</i>
<i>agrostis rupestre</i>	<i>herba centaurea</i>
<i>albellatge distaqui</i>	<i>herba estranya</i>
<i>alquemil·la coriàcea</i>	<i>herba santa</i>
<i>alquemil·la saxàtil</i>	<i>hilocomi triquete</i>
<i>androsace pubescent</i>	<i>iris sisirinqüi</i>
<i>aràlia papirífera</i>	<i>isòet lacustre</i>
<i>arenària pentandra</i>	<i>iva artètica</i>
<i>arenària purpurecent</i>	<i>jasione perenne</i>
<i>àster esquamos</i>	<i>jasònia tuberosa</i>
<i>azalea procumbent</i>	<i>jonc comú</i>
<i>bistorta vivípara</i>	<i>jonc tribracteat</i>
<i>donzell vulgar</i>	<i>jonc trifid</i>
<i>gatera tuberosa</i>	<i>junça diforme</i>
<i>genciana acaule</i>	<i>leòntodon hispíd</i>
<i>genciana campestre</i>	<i>limodor abortiu</i>
<i>gerani cineri</i>	<i>lletilla silvestre</i>
<i>gimnocarpi calcícola</i>	<i>lleteresa pubescent</i>
<i>gimnocarpi silicícola</i>	<i>lleteresa terracina</i>
<i>gomfidi glutinós</i>	<i>lleteresa verrucosa</i>
<i>hedra terrestre</i>	<i>lletsó oleraci</i>
<i>herniària fruticosa</i>	<i>lletsó resedifoli</i>
<i>hilocomi esplendent</i>	<i>lli catàrtic</i>
<i>hipèric nummulari</i>	<i>lli salsoloide</i>

b) Anàlisi d'adjectius [+ R] + [+ S]

En el grup de compostos de nom i adjectiu, amb l'adjectiu format per [+ R] + [+ S], cal fer les consideracions que segueixen:

b.1) Amb relació a la morfofonologia de l'adjectiu

Tant pel que fa al radical com pel que fa al sufix, hem de destacar la presència d'elements cultes. En els sufixos, les formes *-al*, *-i*, *-ia*, *-ic*, *-ica*, *-aci*, *-àcia*, *-ari*, *-ària*, són considerades com a formadores de paraules cultes a les gramàtiques consultades; en els radicals, trobem formes de les anomenades «pseudoderivades» alternant amb les formes populars respectives.

En el nostre recull trobem:

al·liaci / allenc, allassa
coriaci
estival

nival
pètria / pedrera
vipèrina / viborera

L'abundància d'elements cultes fa pensar en l'origen no popular d'aquestes formacions. Alguns noms, al recull de F. Masclans, són esmentats com a «neologismes». La correspondència amb el nom científic pot ser signe, també, de l'origen culte del nom, però sense una perspectiva diacrònica és molt difícil de discernir si un nom de planta té unes arrels populars —creat anònimament i acceptat pel grup—, o bé si ha estat format des d'una visió culta o semiculta —botànics, estudiosos, herbolaris— imitant les nomenclatures populars.³³

b.2) Amb relació a la caracterització semàntica de l'adjectiu

Si fem una comparació amb l'especificació semàntica dels adjectius simples, constatem el següent:

- no hi ha adjectius que facin referència a l'autenticitat;
- hi ha molt pocs adjectius de color;
- hi ha molts adjectius que fan referència a la forma però no a la dimensió (llargària, volum, grandària);
- hi ha molts adjectius que fan referència al lloc;
- hi ha una sèrie d'adjectius amb sufixos multívocs i, per tant, difícilment classificables sense la comprovació amb el referent.

33. R. Folch, a *La vegetació dels Països Catalans*, fa referència a aquests tipus de formacions erudites imitant la nomenclatura popular: «Les comunitats [...] que [...] no gaudeixen d'una denominació popular consagrada, i [...] per a les quals ha calgut construir una denominació vulgar més o menys artificial, entren per la denominació genèrica que ha servit de base en l'establiment de llurs noms vulgars [...]» (Folch, 1981, p. 455).

QUADRE DE SUFIXOS

Sufix	[+ R]	[+ S]	Caracterització semàntica del resultat			
			Marçà	Fabra ³⁴	Moll	Badia
-à, -ana	nom	nom	noms gentilicis noms de pertinença o relació		pertanyent o propi de l'objecte significat pel radical, o posseïdor de la cosa o qualitat que aquest indica	«n. gentilicios»
		adj.		andorrà cranià		«adj. relacionados con el primitivo»
-àci, -àcia	nom	adj.		arenaci al·liaci		
-al	nom	adj.	adjectius de per- tinença o relació	comtal bestial		«adjetivos relacionados con el primitivo»
-ari, -ària	nom	adj.		llegendari calcari		
-at, -ada	nom	adj.	adjectiu d'abundància	alat assenyat		«adj. de abundancia»
-enc, -enca	nom	nom	noms gentilicis		s'usa molt per a formar gentilicis	«n. gentilicios»
		adj.		reussenc estiuenc		«adj. relacionados con el primitivo»
-er, -era	nom	nom	noms d'arbres i plantes	albercoquer favera		«n. gentilicios» «n. de vegetales»
		adj.		cotoner llebrer		«adj. relacionados con el primitivo»

34. La caracterització dels sufixos a la *Gramàtica catalana* de P. Fabra es fa a través dels exemples. En molts pocs casos hi ha una referència a l'aportació semàntica del sufix.

Sufix	[+ R]	[+ S]	Caracterització semàntica del resultat			
			Marvà	Fabra	Moll	Badia
-ès, -esa	nom	nom adj.	nom gentilicis	<i>marsellès</i> <i>muntanyès</i>	usat principalment per a formar gentilicis	«adj. relacionados con el primitivo» «n. gentilicis»
-i, -ià	nom	adj.		<i>ciclopi</i> <i>corpori</i> <i>lacti</i>		«adj. relacionados con el primitivo»
-í, -ina	nom	nom. adj.	noms gentilicis	<i>badaloní</i> <i>boví</i>		«n. gentilicis» «adj. relacionados con el primitivo»
-ic, -ica	nom	adj.		<i>bàsic</i> <i>hipotètic</i>		«adj. relacionados con el primitivo»
-oide	nom	adj.		<i>tifoide</i>		«adj. y sustantivos relacionados con el primitivo»
-ós, -osa	nom adj.	adj. adj.	adjectius d'abun- dància adjectius de tendència	<i>argilós</i> <i>estellós</i> <i>ufanós</i> <i>blavós</i> <i>fredós</i>	indiquen allò que conté o posseeix la cosa expres- sada pel primitiu	«adj. de abundancia y de tendencia»

Sufix	[+ R]	[+ S]	Caracterització semàntica del resultat			
			Marvà	Fabra	Moll	Badia
-ut, -uda	nom	adj.	adjectius d'abundància	llanut gruixut llengut	valor semblant al de -ós	«adj. de abundancia»
-ant	verb	adj.		tibant sufocant	indicadors d'agent	«n. de persona agente» «adj. postverbales»
-ent	verb	adj.		vivent bullent		«n. de persona agente» «adj. postverbales»
-dís, -dissa	verb	adj.	adjectius de propensió o aptitud	llevadís trencadís	s'aplica a radicals de verbs reflexius i forma adjectius que signifiquen 'fàcil o propens' a fer l'acció indicada pel verb primitiu	
-dor, -dora	verb	nom adj.	noms de persones, subjectes agent o ofici	aclaparador suador	indicadors de l'agent	«n. profesionales de persona y n. de agente»
-tori, -tòria	verb	adj.		giratori oscil·latori	cultisme que significa el lloc de l'acció o el caràcter dominant d'aquesta	«adj. postverbals»
-ós, -osa	verb	adj.		esgarriós enganxós		«adj. de abundancia»

Després d'aquestes consideracions generals, prenem com a punt de partida l'especificació sintacticosemàntica dels sufixos d'aquest grup que hem trobat a les gramàtiques de la llengua.

Si mirem aquest quadre, ens adonem que no hi ha gaire diferència entre els autors a l'hora de caracteritzar el sufix. Però també constatem que, fora de l'especificació concreta de «gentilicis» —noteu, però, la fluctuació entre considerar-los noms o adjectius— i la d'«abundància», la caracterització és bastant inconcreta i es refugia en el tret general de «relació amb el primitiu».

En l'anàlisi dels adjectius d'aquest grup, tractarem, en primer lloc, els exemples que tenim amb els sufixos de valor coincident a totes les gramàtiques, aplicats a un radical marcat [+ N]. Considerarem, també, els sufixos que presenten altres valors semàntics.

El sufix -ut, -uda

L'especificació trobada a les gramàtiques és la d'«abundància». Caracteritzem aquesta especificació amb el tret [+ possessió], menys restrictiu, que hem utilitzat per a la descripció dels lexemes derivats.

Exemples:

alfolba peluda	fulles peludes
comí cornut	herba barbuda
esquiva peluda	herba peluda
fenigrec pelut	plantatge cornut
fulla borruda	

Els radicals d'aquests adjectius no presenten cap restricció sintàctica ni semàntica amb el tret [+ possessió], que no implica necessàriament una quantificació.

La relació semàntica nom/adj., pel que fa a la selecció verbal, també és compatible. Cal tenir en compte, però, el procés de metaforització generalitzada que han sofert els mots *pèl*, *barba* i *corn*, i les formacions *pelut*, *barbut* i *cornut*, aplicables a un nom amb el tret [+ animal] segons el seu significat de base, i que han ampliat la seva aplicació a substantius d'altres camps.

El sufix -ós, -osa

Aquest sufix, a les gramàtiques, aplicat a un [[+ R] [+ N]], té dues especificacions, «abundància» i «tendència», que caracteritzem com a [+ possessió] i

[+ relació]. La majoria d'exemples corresponen al sufix amb el tret [+ possessió]. Ja hem establert, però, que el tret [+ possessió] depenia del tret [+ relació] per una regla de redundància, i que el tractàvem separatament perquè era representat per sufixos específics, entre els quals hi ha *-ós*, *-osa*.³⁵

Exemples (els noms en cursiva són esmentats com a «neologisme» per Masclans):

abellera aranyosa	<i>gavó espinós</i>
acant espinós	gavó viscós
<i>androsace</i> pilosa	heliantem tomentós
barrella espinosa	herba vellosa
barrella punxosa	heura espinosa
blet espinós	lletsó punxós
botja llemenosa	trèvol flairós
<i>gagea fistulosa</i>	trèvol olorós
gata rabiosa	trifoli olorós

Els radicals d'aquests adjectius compleixen les lleis de combinació de radical i sufix en l'aspecte sintàctic i semàntic. La relació semàntica nom/adjectiu no presenta cap restricció de selecció. El nom *abellera aranyosa* parteix d'un [[+ R] + [+ S]]_N, *abellera*, caracteritzat com a [+ vegetal] per un procés de metaforització; el nom *abellera aranyosa* s'aplica a una abellera que recorda les aranyes.

La formació *gata rabiosa* no transgredeix les lleis de selecció nom/adj., però l'aplicació a un referent vegetal des del sistema és nul·la sense una regla de transferència semàntica.

Todas las especies del ranúnculo son en extremo calientes, agudas, cáusticas y muy corrosivas. (Laguna, citat per Font i Quer, p. 230.)

El sufix -at, -ada

Aquest sufix té identitat formal amb la terminació *-at*, *-ada* del participi passat dels verbs de la primera conjugació. Els participis, en la llengua, a més a més de la seva funció verbal, són usats com a adjectius. Aquesta coincidència de formes i de funcions fa que, en molts casos, sigui difícil determinar si el radical està marcat com a [+ V] o com a [+ N], ja que en la llengua existeixen ambdues espe-

35. Vegeu l'apartat «Establiment de trets en els radicals», en el punt 3.2.1, «Consideracions generals sobre els lexemes derivats per sufixació».

cificacions —del mot *coronat*, per exemple, podem suposar un $\left[\begin{smallmatrix} [+R] \\ [+V] \end{smallmatrix}\right]$, que trobem al diccionari com a *coronar*, o bé un $\left[\begin{smallmatrix} [+R] \\ [+N] \end{smallmatrix}\right]$, que és entrat al diccionari com a *corona*.

Establim un quadre de tots els adjectius del grup en *-at*, *-ada* amb la informació següent:

- 1) Són entrats al diccionari amb l'especificació «adjectiu».
- 2) El $[+R]$ de la formació és entrat al diccionari com a lexema nominal.
- 3) El $[+R]$ de la formació és entrat al diccionari com a lexema verbal.

	1	2	3
apoderada	+	+	+
articulat	+		+
becada		+	
cabdellat		+	+
ciliada	+	+	
coronat		+	+
daurat	+		+
estel·lat	+	+	
estrellat	+	+	
foradada		+	+
gelada	+	+	+
gitada		+	+
imbricada	+		
maculat		+	+
morada	+	+	
plegada		+	+
retallat		+	+
salat	+	+	+
solcat		+	+
torrada			+

D'aquest quadre deduïm uns casos clars de $\left[\begin{smallmatrix} [+R] \\ [+N] \end{smallmatrix}\right]$ —*becada*, *ciliada*, *estel·lat*, *estrellat*, *morada*—, uns casos clars de $\left[\begin{smallmatrix} [+R] \\ [+V] \end{smallmatrix}\right]$ —*daurat*, *articulat*, *torrat*— i uns casos bivalents —*gelada*, *foradada*, *cabdellat*, *salat*—, entre d'altres.

Badia, en el paràgraf dedicat al sufix *-at*, *-ada*, «adj. de abundancia», recull els exemples de *ratllat* i *cuirassat*, també bivalents en el sentit d'una possible especificació doble en el radical, [+ N] i [+ V]. Si ens fixem en les entrades de diccionari, en canvi, són descrits com a formacions a partir d'un $\left[\begin{smallmatrix} [+R] \\ [+N] \end{smallmatrix}\right]$.

El procés de lexicalització, com a adjectius en un cas i en l'altre, es fa evident a la columna 1 del quadre.

Exemples (els noms en cursiva són esmentats com a «neologisme» per Masclans):

abellera becada	herba gelada
agulles salades	herba tacada
<i>almegó solcat</i>	heura morada
all daurat	hipoqueris maculat
<i>alquemil·la</i> plegada	<i>iris espatulat</i>
<i>androsace</i> ciliada	iva moscada
<i>androsace</i> imbricada	<i>jonc articulat</i>
avellana torrada	jonc tribracteat
<i>ballarida</i> gitada	lami maculat
card estrellat	<i>lleteresa serrada</i>
gavó cabdellat	<i>lli estel·lat</i>
genciana ciliada	pericó foradat
gram estrellat	pèsol quadrat
herba apoderada	plantatge estrellat
herba foradada	sol coronat

Pel que fa a la selecció verbal nom/adj., els adjectius formats amb el sufix *-at*, *-ada* a partir d'un radical nominal tenen el tret [+ possessió] o [+ relació], que implica el tret [+ forma]. Els provinents d'un radical verbal, com a participis, fan referència a l'efecte de l'acció del verb. No hi ha restriccions de selecció.

Tots els noms de la formació tenen el tret [+ vegetal], excepte el nom de *sol coronat*, que és un exemple de designació metafòrica:

[...] sus enormes cabezuelas planas, con innumerables flores de un amarillo verdoso, [...] es como el disco del sol, y las lígulas o lengüetas de su borde, de un amarillo intenso, son como sus rayos. (Font, p. 795.)

Els adjectius-participi de la primera conjugació tenen el seu paral·lel en verbs d'altres conjugacions, i la seva especificació semàntica fa referència a l'efecte de l'acció del verb.

heura caiguda
jonc florit

jonc espargit
trèvol embadalit

Altres sufixos. Gentilicis

Tots els altres sufixos, en el quadre que presenten les gramàtiques, tenen l'especificació general d'«adjectius relacionats amb el primitiu» o bé de «gentilicis».

Una relació amb el nom és la de pertinença. Els adjectius formats amb un sufix de pertinença a partir d'un nom geogràfic són els gentilicis.

Vegem els exemples que podem considerar gentilicis a partir del nom geogràfic del radical.

<i>-i, -ia</i>	<i>agropir mediterrani</i>		<i>licnis alpina</i> <i>lletuga alpina</i> <i>lli alpi</i>
<i>-ic, -ica</i>	<i>almegó índic</i> <i>antenària carpàtica</i> <i>arenària baleàrica</i> <i>filago germànic</i> <i>helianthem italià</i> <i>hipocrepis baleàric</i>	<i>*-à, -ana</i>	<i>anacicle valencià</i> <i>blat algerià</i> <i>canya americana</i> <i>freèsia africana</i> <i>pita americana</i>
<i>*-í, -ina</i>	<i>alquemil·la alpina</i> <i>anemone alpina</i> <i>àrabis alpina</i> <i>àster alpi</i> <i>astràgal alpi</i> <i>gasó alpi</i> <i>genciana alpina</i> <i>hutquínsia alpina</i> <i>jonc alpi</i>	<i>*-enc, -enca</i>	<i>arvellola pirinenca</i> <i>galeopsis pirinenca</i> <i>gerani pirinenc</i> <i>leontodon pirinenc</i> <i>lleteresa nicenca</i>
		<i>-ès, -esa</i>	<i>rosa xinesa</i>

Els marcats amb l'asterisc (*) són els sufixos recollits com a gentilicis a les gramàtiques.

El sufix *-í, -ina*, en els exemples següents, té una especificació semàntica que no es pot considerar pròpiament gentilícia, ja que el radical de la formació derivativa no és ni un topònim ni un locatiu, però el tret de pertinença que hem donat a tot el grup es manté.

all colomí
gram porquí
herba cervuna

herba cristofolina
llengua bovina
llengua cervina

En els casos de *llengua cervina* i *llengua bovina*, la relació entre nom i adjectiu és més forta que entre un nom marcat [+ vegetal] i un adjectiu gentilici. Són dos casos de designació metafòrica global, i el tret [+ vegetal] del compost és imprevisible sense el coneixement directe del referent.³⁶

Hi ha d'altres adjectius que també podem considerar gentilicis. Són formats sobre noms locatius que representen l'hàbitat de la planta.

api boscà	jonca marítima
avena muntanyenca	lletrera marítima
bleda boscana	lli marítim
gèum muntanyenc	meligó montès
jonc marí	rosa muntesa

Pel que fa a l'especificació semàntica del radical i al tret [+ relació] del sufix *-er*, *-era*, també podríem considerar gentilicis els adjectius següents:

herba penyalera	herba vergera
herba roquera	heura terrera
herba pedrera	violeta roquera

L'única gramàtica que cita el valor de *-er*, *-era* com a gentilici és la de Badia.

Pel que fa a la selecció nom/adjectiu, els noms corresponen a noms de planta formats per un sol lexema, amb el tret [+ vegetal]. No hi ha restriccions pel que fa a l'aplicació d'un gentilici des del punt de vista del significat, però sovint la referència a la realitat ens fa veure que la pertinença o la procedència de la planta respecte al lloc indicat per l'adjectiu no és certa.

Els sufixos -er, -era

L'especificació que donen les gramàtiques al sufix *-er*, *-era*, fora de la de gentilici, és doble. Fa referència a noms d'arbres i plantes, o bé forma adjectius relacionats amb el nom primitiu (vegeu el quadre de la p. 81).

Tots els exemples citats en l'apartat «Noms d'arbres i plantes» de les gramàtiques estan formats a partir del nom del fruit o de la flor i el sufix *-er*, *-era* amb el valor de [+ productor].

36. Aquests casos són paral·lels als tractats en el punt b.1 de l'apartat 3.3.2.3, que fa referència al grup $[R \text{ b enllaç } b R]$, $N_1 \in N_2$. La funció adjectiva de l'element $[enllaç \text{ b } [R [+ N_2]]]_{Adj}$ és ocupada en aquests dos exemples pel lexema derivat $[[R [+ N] + [S [-ina]]]_{Adj}$.

Els exemples de noms de planta d'aquest grup amb el sufix *-er*, *-era* van marcats amb el tret [+ Adj] i, pel que fa a l'especificació semàntica, compleixen les lleis de combinació estricta, és a dir, el [+ R] fa referència a allò que la planta produeix. En alguns casos, però, cal suposar una designació metafòrica d'allò que la planta produeix: flors, fruits, llavors, fulles.

L'altra accepció de *-er*, *-era* és la d'«adjectius relacionats amb nom». Aquesta relació pot ser molt variada i només es pot concretar si es té en compte el referent. En general, el tret [+ relació] fa referència a la forma, però en el cas de les plantes, els signes externs han sigut l'indici de la seva aplicació o utilitat, tal com explica Font i Quer (p. XXVII):

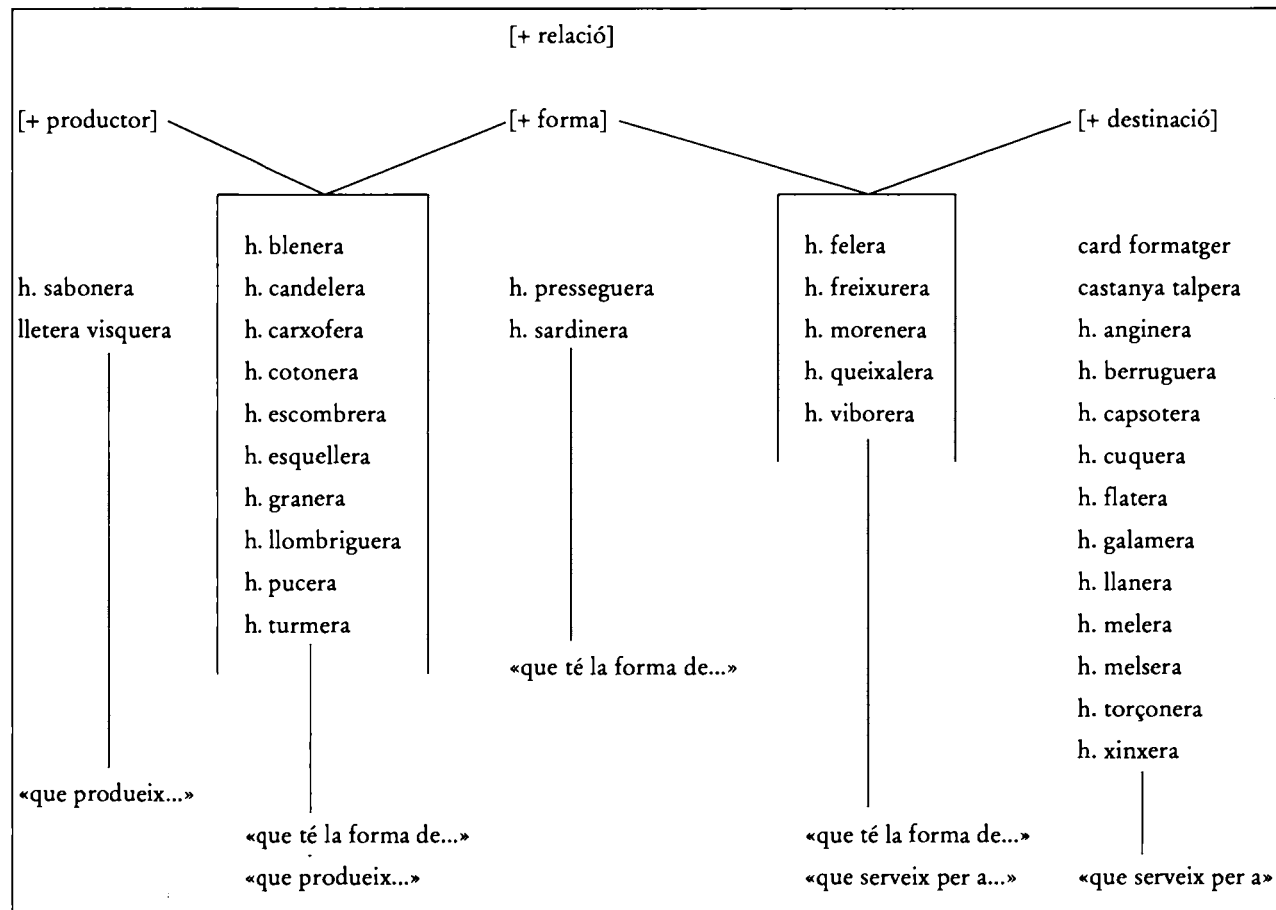
Hay plantas signíferas, es decir, que traen señal o insignia sugerente de sus secretos o virtudes.

[...] este pensamiento de las señales se manifiesta todavía en la actualidad entre gentes que razonan por su cuenta, no coaccionadas por la ciencia [...] el hombre ha pensado así desde remotos siglos.

En molts casos, doncs, el tret [+ relació] remet a les propietats, les virtuts o els usos de la planta.

Per tal de recollir aquests dobles aspectes, establim un tret general, [+ relació], basat sobretot en la forma, que pot donar lloc a d'altres trets més específics, [+ productor] i [+ destinació].

A partir del codi referencial, hem fet un petit quadre on especifiquem aquesta interferència de trets o doble caracterització semàntica:

Entre els noms de planta formats amb adjectius amb *-er*, *-era* amb els trets [+ forma] i [+ destinació] trobem l'*herba morenera* (*Ranunculus ficaria*), que es fa servir contra les hemorroides o, vulgarment, morenes (Font i Quer, p. xxxii):

La ficaria echa un manojito de prolongadas tuberosidades que recuerdan las hemorroides externas, por lo cual se emplean para combatirlas.

I l'*herba queixalera* (*Hyoscyamus niger*) serveix per al mal de queixal (Font i Quer, p. xxxi):

[...] porque el fruto representa una muela podrida, arrancada y con sus raíces al aire.

L'*herba viborera* (*Echium vulgare*) té forma de colobra i serveix per a les picades o mossegades de serp (Font i Quer, p. 561):

[...] la manera de resolverse los ramilletes florales, que recuerdan la forma de una culebra enroscada; lo abigarrado de su tallo [...] que tiene algo de viperino [...]

[...] pretendidas virtudes contra las mordeduras de aquellas culebras.

Entre els noms de planta formats amb adjectius amb *-er*, *-era* amb els trets de [+ forma] i [+ productor] hi ha el nom *herba esquellera* (*Rhinantus mediterraneus*), que pot ser tractat amb les paràfrasis:

1) «Que té forma d'esquella».

2) «Que produeix esquelles».

L'opció 2 suposa l'aplicació d'una regla de transferència semàntica en el [+ R] per analogia formal, ja que les flors d'aquesta planta semblen esquelles (vegeu la làmina iii).

[...] amb el calze ventrut que en assecar-se sembla una esquella, i la corol·la, el seu batall. [DGLC]

Els noms *herba botera*, *herba presonera*, *herba colera*, *card coler* tenen un element adjectiu format amb un sufix *-er*, *-era* que no correspon a cap de les especificacions esmentades.

Presonera i *coler* provenen d'un radical verbal, encara que deformat, corresponent, respectivament, als verbs *prendre* i *quallar*. El sufix *-er*, *-era* aporta el valor d'agent.

herba presonera
card coler (*Cynara cardunculus*)

[...] utilitzats per a quallar la llet. [DGLC]

Botera prové també d'un radical verbal, corresponent al verb *botir* (Font i Quer, p. 325):

[...] el nombre catalán de *herba botera*, derivado de *bot*, odre, o de *botir*, hinchar o formar odre, que se da al pie de león, debe fundirse en la indicada cualidad nociva. Las hojas todavía no desplegadas, embebidas de agua, hinchan al ganado que las come, [...].

L'índex de freqüència de formacions amb *-er*, *-era* en els noms de plantes és molt elevat, ja sigui com a lexema simple, [+ N], o com a formant d'un compost amb l'especificació de [+ Adj].

Les formacions amb els sufixos *-er*, *-era* [+ Adj] determinen, en una proporció de 8 : 1, un nom de planta de sentit general, *herba*. L'equivalència entre la formació $\left[\begin{smallmatrix} -er \\ [+R] \end{smallmatrix} , \begin{smallmatrix} -era \\ [+S] \end{smallmatrix} \right]_{Adj}$ i $\left[\begin{smallmatrix} -er \\ [+R] \end{smallmatrix} , \begin{smallmatrix} -era \\ [+S] \end{smallmatrix} \right]_N$ es dona en nou casos, un 30 % del total d'adjectius amb *-er*, *-era*. D'alguna manera aquestes dades confirmen la teoria del canvi de categoria, [+ Adj] → [+ N], per supressió d'un element nominal general o poc específic.

Els sufixos cultes

El quadre de sufixos que es combinen amb un $\left[\begin{smallmatrix} [+R] \\ [+N] \end{smallmatrix} \right]$ en aquest grup es completa amb els sufixos cultes. Aporten el tret [+ relació] a la matriu del resultat, i aquest tret fa referència bàsicament a la forma, i en el cas del sufix *-al* fa referència a la pertinença. Ja hem dit que molts dels radicals que es combinen amb aquests sufixos cultes podem considerar-los també cultes per la seva similitud amb els mots llatins dels quals provenen.

-al [+ pertinença]	albó estival	-oide [+ forma]	coronil·la escorpioide
	<i>all victorial</i>		<i>lleteresa amigdaloida</i>
	anemone vernal	-aci, -àcia [+ forma]	
	genciana nival		<i>alquemil·la coriàcia</i>
	<i>genciana vernal</i>		<i>gasó al·liaci</i>
	jonc boval		<i>lletsó oleraci</i>
	timó reial		

-i, -ia [+ forma]	<i>androsace càrnia</i> <i>astràgal purpuri</i> <i>gerani cineri</i> <i>gerani sanguini</i> <i>hutquínsia pètria</i>	-ari, -ària [+ forma]	<i>anemone coronària</i>
		-ic, -ica [+ pertinença]	<i>herba angèlica</i> <i>herba disenterica</i>

Els casos de *barba cabruna* i *herba cervuna* presenten un adjectiu format amb un $\left[\begin{smallmatrix} [+R] \\ [+N] \end{smallmatrix}\right]$ i un sufix -ú, -una no recollit per les gramàtiques, paral·lel formalment al sufix -uno, -una castellà, que en aquests dos exemples té el valor de pertinença:

Barba cabruna és un cas de designació metafòrica global, per analogia formal de la planta amb les barbes de la cabra (Polunin, 1977, p. 545):

Barba cabruna (Urospermum dalechampii). Fruto con pico largo, dilatado en su base y que lleva en su ápice un vilano de pelos plumosos que se sueldan inferiormente en un anillo.

Els sufixos aplicats a $\left[\begin{smallmatrix} [+R] \\ [+V] \end{smallmatrix}\right]$

A la gramàtica de F. Moll se'ls dona la caracterització semàntica de «sufixos indicadors de l'agent», que coincideix amb el codi referencial dels exemples es-collits; per tant, els marquem amb el tret [+ agent].

Exemples:

api pudent	herba bellugadissa
bàlsam emparrador	herba desinflamàtoria
blet pudent	herba ploradera
carbassina pudent	herba plorosa
carbassó pudent	herba pudent
fonoll pudent	lli purgant
gerani lluent	niella lluent
gerani pudent	

Pel que fa a la relació nom/adjectiu, no hi ha casos de transgressió de les lleis de selecció. L'única incongruència és amb els adjectius formats amb el radical {*plor-*}. El verb *plorar* suposa un subjecte [+ humà], els sufixos -er i -osa aporten el tret [+ agent], per tant el nom a qui s'atribueix *ploradera* i *plorosa* ha de

tenir el tret [+ humà]. En aquest cas és *herba*, que, evidentment, no el té, encara que, comprovant el codi de referència, l'*herba ploradera* sembla que plori quan se li dona un cop (Font i Quer, p. 607):

[...] poco después de golpear el tallo, van desprendiéndose sus flores abiertas, una a una, como si resintiéndose de los golpes que le propinaron, la planta se pusiera a llorar y a soltar sus lágrimas.

3.3.2.2. Anàlisi del grup *RR*

Tal com ja hem indicat a l'apartat 3.3.1, el fet de trobar dos radicals separats, units amb un guió o totalment fusionats, no respon a cap criteri funcional. Però malgrat tot ens hem basat en un criteri morfològic a l'hora d'establir els grups, i en aquest apartat tractarem totes aquelles paraules els formants de les quals —noms, verbs o adjectius— se'ns presenten units, enllaçats per un guió o separats.

Totes les consideracions sobre aquest grup han estat fetes a partir de la categoria dels formants, de les relacions entre ells —criteri morfològic— i de la base sintàctica que explica el compost. I hem tingut en compte, evidentment, la semàntica de cada un dels elements que integren el compost.

a) Grup format per nom i adjectiu

Està compost per aquells mots que, seguint un criteri formal, havíem deixat de banda quan havíem analitzat el gruix més important de noms amb aquesta estructura.

A + N

alta-reina

belladona

centcaps

dolçamel

santjoans

N + A

cama-roja

cama-sec

capblau

capferrada

pa eixut

a.1) Grup $[[[+R] [+Adj]] + [[+R] [+N]]]_N$

D'aquest grup destaca primerament el nom *centcaps*, format d'un quantificador i un substantiu. És l'únic cas que hem trobat en la nostra tria. *Centcaps* es pot analitzar d'aquesta manera:

$$\begin{bmatrix} [+R] \\ [+ \text{quantificador}] \end{bmatrix} \begin{bmatrix} [+R] \\ [+N] \end{bmatrix}$$

La presència d'un quantificador exigeix al darrere un nom comptable; en aquest cas, *caps*.

Aquest nom suposa una estructura del tipus Δ (*té*) *cent caps*.

De l'anàlisi dels components no es desprèn el tret $[+ \text{vegetal}]$. És un nom metafòric.

Masclans recull molts altres exemples de noms que s'han format seguint aquest sistema:

cinccostures
cincnervis
milfulles

milgrans
setsagnies

En tot cas, aquest procediment està generalitzat en la llengua, on trobem aquests exemples:

centpeus
milhomes
milratlles

setciències
setmesó
trespeus

Vegem ara els noms següents:

alta-reina
belladona
dolçamel

Els dos aspectes més remarcables són: l'anteposició de l'adjectiu i la seva minsa aportació significativa. En cap d'aquests casos la informació semàntica no és important; els adjectius només amplien i repeteixen un tret significatiu propi del nom que acompanyen.

En *belladona*, la dona pot tenir un tret [+ bellesa], en *alta-reina*, la reina, [+ altura], [+ jerarquia], i en *dolçamel*, la mel té un tret [+ dolçor]. És a dir, qualitats més o menys implícites en els substantius que qualifiquen. Es comporten, per tant, com a veritables epítets, condició que és subratllada per la seva posició davant del nom.

Si consultem Masclans, veurem que aquest és un procediment poc freqüent. Hem pogut recollir els noms següents:

bellaombra
bonarbre

Però no n'hem trobat cap més format amb adjectius del tipus *dolç*, *blanc*, *vermell*, *negre*, *roig*, *verd*, etc.

En el lèxic, en general, tampoc no hem recollit cap exemple; només ens han vingut a la memòria dues formes conegudes. L'una, el nom del personatge d'un conte popular: *Blancaneu*; l'altra, l'expressió *era negra nit*.

En cap dels dos exemples l'adjectiu no aporta cap significació especial, sinó que repeteix un tret inherent al substantiu. Són casos paral·lels als noms de planta que acabem de veure.

Pel que fa a la predictibilitat del resultat, observem que tots els casos són metafòrics i que, per tant, de la combinació dels dos radicals no es desprèn el tret [+ vegetal].

Finalment, per acabar aquest grup de paraules formades per A + N, ens queda un cas aïllat, representat pel mot *santjoans*. Aquest mot s'aplica a una planta que floreix pels volts de Sant Joan (Font, p. 606). La marca de plural reflecteix la morfologia de la planta, formada per moltes flors unides al voltant d'una tija, que evoca la idea de plural, de conjunt. Aquesta marca s'aplica al nom resultant de la composició.

a.2) Grup $[[[+ R] [+ N]] + [[+ R] [+ Adj]]]_N$

Aquest grup, com l'anterior, presenta dos tipus diferents:

a) cama-roja
capblau
capferrada

b) pa eixut

Ferrater, que recull Benveniste, considera que darrere d'aquests compostos hi ha una base sintàctica complexa (1981, p. 55):

En els termes mateixos de Benveniste, «s'ha de deixar de considerar els compostos com espècies morfològiques, i se'ls ha de mirar com organitzacions sintàctiques. La composició nominal és una microsyntaxi».

En una primera anàlisi, veiem que aquestes paraules presenten un nom i un adjectiu qualificatiu que hi concorda —a excepció de *capferrada*—, en un segon moment, cal pensar en l'atribució del conjunt a un altre element fora de la paraula:

1r) *La cama és roja.*

2n) Un element Δ (en aquest cas, la planta) té la cama roja.

O sigui, un primer nivell de qualificació i un segon nivell d'atribució del total a un element no present. Aquesta atribució és implícita en el cas de *cama-roja* i *capblau*, i explícita en el cas de *capferrada*, on la marca de femení ens fa veure clarament que hi ha una atribució de la suma dels dos formants a una paraula genèrica del tipus «planta» o «herba».

El lèxic recull molts exemples d'aquests tipus. Al revés del que passava en el grup anterior, aquest és un procediment força freqüent en la formació de paraules en català. Hi trobem representades totes dues maneres, és a dir, els compostos que mantenen la concordança entre els seus elements, com ara *capgròs* i *pit-roig*, i els compostos que no la hi mantenen, com ara *esquenadret* i *llengua-llarg*.

En la taxonomia botànica que treballem hem trobat altres exemples semblants a *capblau*, *cama-roja* i *capferrada*:

— que mantenen la concordança entre els dos elements:

camabruna
cama-roja
ulls blaus

cama-seca
cama-serrada
malroig

— que no la mantenen:

camagroc
cama-roig
cama-sec

D'aquesta anàlisi podem treure les conclusions següents:

Pel que fa a l'aspecte semàntic, els noms que regeixen els compostos són *cap* i *cama*. Si hi afegim els que hem trobat a partir d'un repàs del llibre de Masclans, podem ampliar la llista amb més paraules que comencen amb el mot *cama*, però, a part de la planta anomenada *ulls blaus*, no n'hem descobert cap més for-

mada amb paraules relacionades amb el cos humà, com podrien ser: *mà*, *peu*, *boca*, etc.

Pel que fa a l'aspecte morfosintàctic, podem constatar que hi ha dos punts de referència en el tractament d'aquests compostos:

- la concordança/no-concordança entre els elements;
- la paràfrasi subjacent al compost.

Com són tractats aquests tipus de compostos a les gramàtiques?

Fins ara hem vist com els considera Gabriel Ferrater. Per ell, hi ha sempre una doble atribució (independentment de la concordança entre els dos elements): la de l'adjectiu al nom i la del conjunt a un tercer element no present. Badia intueix també la complexitat d'aquestes formes, però posa l'accent sobretot en la seva morfologia. Distingeix dos grups:

- *els juxtaposats*: els elements que formen el compost concorden;
- *els el·líptics*: els elements no concorden, o bé hi ha hagut la supressió d'algun element.

Per tant, casos com *cama-roja* segons Badia entren de ple en el grup dels juxtaposats, el grup d'estructura més senzilla. I només suposa l'existència d'una base més complexa en el cas de mots com *alallarg*, *esquenadret* i *palplantat*. Per dir-ho amb les mateixes paraules de Badia (1975, v. II, p. 381):

Composición elíptica [...] es la que resulta de unir dos o más palabras, pero violentando las leyes gramaticales que deberían aplicarse en esa unión, y prescindiendo de alguno de los elementos que lógicamente deberían figurar en la composición [...]; de esta suerte, el compuesto implica más ideas de las que están efectivamente expresadas por los elementos de que consta.

Per acabar, ens queda un cas que no hem pogut incloure en el grup anterior malgrat la semblança formal: *pa eixut*. En aquest mot veiem que la predicació de qualitat de l'adjectiu al N és vàlida pel que fa a la selecció verbal; però l'atribució a una planta o herba, etc., no és possible.

Més aviat cal pensar que ens trobem davant d'un cas de comparació: $\Delta = pa eixut$.

Semànticament, s'aparta del grup anterior, ja que, en aquell, les paraules guia eren *cama*, *cap*, que, encara que metafòriques, no s'allunyen gaire d'un procés de metaforització bastant freqüent en la llengua: la comparació de les plantes o parts de plantes amb parts del cos humà o animal en general. En canvi, la comparació amb *pa eixut* suposa un grau de metaforització més profund.

b) Grup format per verb i nom

Per tractar els noms que pertanyen a aquest grup seguirem dos passos:

— Veure les possibilitats de combinatòria sintàctica i semàntica entre els dos formants de la paraula i observar si hi ha algun cas de transgressió.

— Veure la relació entre el nom i la informació que tenim de la planta. És a dir, la relació significant-referent.

Primer de tot classificarem tots els elements a partir de la presència o no de la marca de plural en el component nominal. Si fem això, no és perquè ens basem en un criteri simplement formal, sinó que aquest fet ens ajudarà a establir la relació entre els formants, relació que és imprescindible conèixer per a poder entendre el significat del compost.

b.1) 1r subgrup: $[[[+ R] [+ V]] + [[+ R] [+ N \text{ plural}]]]_N$

Aquesta combinació només es pot explicar si considerem el N en funció de complement directe.

b.2) 2n subgrup: $[[[+ R] [+ V]] + [[+ R] [+ N \text{ sing.}]]]_N$

En aquest cas, podem suposar dos tipus, com a mínim, de relacions:

V + subjecte

V + complement directe

Després veurem que hi ha algun cas que s'aparta d'aquest esquema.

$[[[+ R] [+ V]] + [R [+ N \text{ sing.}]]]_N$ $[[[+ R] [+ V]] + [R [+ N \text{ pl.}]]]_N$

assotacrist

aturabou

encegaenamorada

escanyapoll

filabarba

gira-sol

inflabou / unflabou

llevamà

lligabosc

abriülls / obriülls

ajocagripaus

ajocaperdius

ajoca-sàputs

ajocatòtils

apagallums

arrencapets

cubripeus

enganaxadones

matablat	escanyabocs
mira-sol	escuradents
picapoll	gratabous
pixacà	matallums
raspallengua	matavelles
xuclamel	pintacoques
	pixallits

El grup V + N plural, pel que fa a la recció, no transgredeix l'especificació sintàctica del component verbal. Només hem trobat un cas de transgressió: els compostos amb *ajoca-*. La gramàtica admet el verb *ajocar-se* i, per tant, no admet un complement directe no reflexiu. Cal pensar que ens trobem en un cas d'analogia amb tota la resta de compostos d'aquest grup, que són transitius, i això vol dir que hi ha hagut un cas de conversió sintàctica:

verb pronominal → verb transitiu

O bé podem suposar que hi ha una relació causativa al darrere: Δ *fa que els gripaus s'ajouquin*.

El grup V + N singular presenta variacions i més possibilitats. Uns casos manifesten clarament la funció de complement directe del nom. Per exemple: *xuclamel*. Si fem l'anàlisi dels dos components, veurem que és impossible atribuir un subjecte inanimat al verb *xuclar*. Hi ha una restricció semàntica. Per tant, cal pensar que *mel* és el complement directe.

En canvi, a *picapoll* i *aturabou*, per posar dos exemples, no hi ha cap impediment sintàctic ni semàntic per pensar en *poll* i *bou* com a subjecte.

Però malgrat tot, creiem que és millor continuar suposant una estructura V + CD. Quines són les raons que afavoreixen aquesta idea?

— Un criteri d'ordenació. En l'ordre lògic de la frase, el subjecte precedeix el verb.

— L'analogia amb la resta de noms compostos, $[[[+ R] [+ V]] + [[+ R] [+ N]]]_N$, que presenta la llengua. Aquests tipus de mots, tan freqüents en català, estan formats, la majoria, de l'estructura V + CD.

Per poder fer aquesta afirmació hem consultat el DGLC i hi hem buscat altres mots amb el mateix component verbal que els noms de planta que hem recollit (vegeu el quadre de la pàgina següent).

<i>Noms de plantes</i>		<i>Altres noms</i>	<i>Caracterització sintàctica de l'element [+ N]</i>
<i>abriüll</i>	«ramillas que rematan por lo común en una espina punzante cuando se endurece (Font i Quer, p. 363)	<i>obrellaunes</i>	«Nom de diversos estris amb els quals s'obren les llaunes» (DGLC)
<i>assotacrist/os</i>	«Planta [...] amb les fulles i les bràctees de l'involucre espinoses» (DGLC)		CD
<i>aturabou</i>	«Els bous que s'hi atansen atrets per la verdor, s'aturen espantats així que la reconeixen» (Masclans, p. 121)		
<i>encegaenamorada</i>			
<i>escanyapoll</i>			
<i>filabarba</i>			
<i>inflabou</i>			
<i>llevamà</i>		<i>llevataps</i>	«Tirabuixó, broca que es fa penetrar en un tap de suro i que [...] permet de treure amb facilitat el tap del coll d'una ampolla» (DGLC)
<i>lligabosc</i>	«Són lianes. Habiten en boscos i bardissars» (GEC)	<i>lligacama</i>	«Cinta o cordó amb què es cenyeixen les cames [...] usada per a evitar que les mitges o els mitjons caiguin avall» (DGLC)

Noms de plantes		Altres noms		Caracterització sintàctica de l'element [+ N]
		<i>lligamosques</i>	«Persona que dona una gran importància a coses insignificants» (DGLC)	CD
<i>matablat</i>	«Plantas semiparàsitas» (Polunin)	<i>matablats</i>	«Vent perjudicial als blats que sol bufar a mitjan maig» (DGLC)	CD
		<i>matafred</i>	«Abrigall que es posa al damunt dels vestits (DGLC)	CD
<i>picapoll</i>	«Herba de la família de les primulàcies» (DGLC)	<i>picamà</i>	«Mà de morter» (DGLC)	
		<i>picaporta</i>	«Argolla, peça en forma de martell, penjada a una porta, que, alçant-la i deixant-la caure serveix per a trucar» (DGLC)	CD
		<i>picaportes</i>	«Que va demanant caritat de porta en porta» (DGLC)	CD
<i>raspallengua</i>	«[...] el tronc i les fulles, que són verticil·lats, plens d'aspreses» (DGLC) «Castellano: azotalenguas [...] com ramas que se desprenden fácilmente y se prenden a los vestidos. Áspera, espinosa» (Polunin)			

La informació que ens dóna el diccionari sobre cada un dels noms ens permet veure quina categoria sintàctica té l'element nominal del compost.

No hem fet una llista exhaustiva, sinó que només hem triat aquelles paraules de les quals hem trobat exemples adients.

Entre els noms escollits n'hi ha que s'interpreten en sentit recte, com *llevataps* o *matablats*, i d'altres que són metafòrics, com *lligamosques* o *escurabosses*.

Com podem comprovar, només hi ha un cas, *picamà* ('mà de morter') que no segueix l'estructura V + CD, sinó que admet una explicació semblant a 'mà que serveix per a picar', en la qual *mà* seria el subjecte.

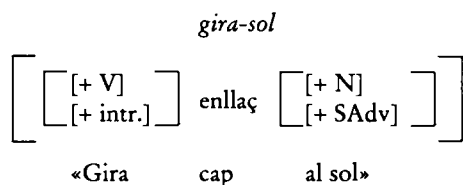
I en els noms de planta que hem comptabilitzat n'hi ha que, per falta d'informació, tampoc no podem explicar, com *llevamà* o *picapoll*.

Per tant, tot i pensar que és possible que hi hagi una estructura V + subjecte o d'altres, constatem que la majoria de casos tenen sentit si considerem que l'element nominal té funció de complement directe.

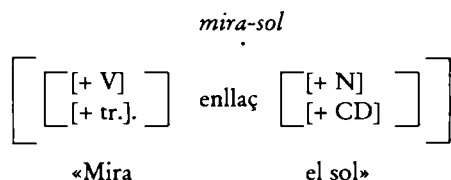
b.3) Casos especials

A part d'aquests casos més nombrosos que hem analitzat, hi ha també exemples que no se cenyeixen a cap de les estructures proposades.

Gira-sol i *mira-sol*, sinònims, defugen el model explicatiu que hem donat abans.

Mira-sol es pot analitzar de la mateixa manera però admet també una altra interpretació:

En realitat, aquestes conclusions no es poden treure de l'anàlisi dels dos components sinó del coneixement que tenim de la planta.

Un altre aspecte a tenir en compte quan tractem aquest grup de compostos és la manera com estan entrats en el diccionari. Quin gènere se'ls atribueix com a conjunt? Tots els que el DGLC recull van marcats [+ masc.] i [+ sing.], encara que l'element nominal del compost tingui forma plural o femenina. Així, hi ha un *apagallums* i un *enganxadones*. Per tant, no hi ha cap relació entre el gènere i el nombre de l'element nominal del compost i la manera com aquest compost és recollit i entrat al DGLC.

c) *Grup format per nom i nom*

c.1) *Grup* $\left[\left[[+R] [+N] \right] + \left[[+R] [+N] \right] \right]_N$

La llengua utilitza sovint el recurs de composició mitjançant dos elements homogenis, en aquest cas dos substantius. Però sota l'aparença N+N hi pot haver orígens diferents.

Hem classificat el material que tenim a partir de dos criteris:

- 1r) Segons la presència del tret [+ vegetal] en els formants.
- 2n) Segons la relació que s'estableix entre els dos formants.

1r criteri: aparició del tret [+ vegetal]

[+ vegetal]	alasflor blat barba bleada-rave floravia herbacol herbafam herba pastell herba poma junçabova mareselva ravebleda sarsaparrella te bodris	[- vegetal]	cuixabarba estelamare gatmaimó peucrist/peutrist

En tots aquests noms podem veure que el grup que té el tret [+ vegetal] ens situa immediatament en el context, encara que no sempre arribem al coneixement concret del referent.

1) Tots els mots encapçalats per *herba* pertanyen a aquest grup. Sabem que estem davant d'un nom de planta, però no podem saber tot el significat sense la informació del segon mot i la relació entre els dos formants. El mot clau és, per tant, el segon, encara que no sempre és suficient.

<i>herbacol</i>	És una herba com una col (de forma, de gust, etc.)? O bé una herba que creix al costat de les cols? Realment l' <i>herbacol</i> no té res a veure amb la col, sinó que el mot és una deformació de <i>quall</i> (Font, p. 842). És a dir, és l'herba que serveix per a quallar la llet.
<i>{ herbafam</i> <i>{ herba poma</i>	Són casos similars. No hem trobat cap informació d' <i>herbafam</i> . En canvi, al DCVB trobem aquesta nota referent a <i>herba poma</i> : «D'olor semblant a les pomes».
<i>herba pastell</i>	És el <i>pastell</i> o <i>herba del pastell</i> . El mot que ens dóna realment la informació és <i>pastell</i> ; és, per tant, el mot clau, i sense saber el seu significat no es pot arribar al coneixement del compost.

2) Aquest grup està format per un primer nom que fa de cap i un segon nom que actua com a modificador seu.

<i>blat barba</i>	És una classe de blat «amb unes arestes molt llargues» (GEC). És, per tant, <i>un blat com una barba</i> o bé <i>un blat amb barba</i> .
<i>{ bleda-rave</i> <i>{ ravebleda</i>	És un vegetal —la remolatxa— que participa de les característiques d'ambdós formants.
<i>sarsaparrella</i>	És una sarsa —perquè té espines— i s'assembla a una parra —perquè s'enfila— (Font, p. 908). Per tant, és una sarsa <i>com una parrella</i> .

El grup de mots marcats [– vegetal] és un grup que té com a base la metàfora.

<i>estelamare</i>	Aquest nom correspon a una planta que té una forma que

recorda una estrella. Un sinònim d'aquesta paraula és *aranya*, que ens remet a la mateixa idea.

<i>gatmaimó</i>	Al DCVB hem trobat l'explicació de <i>gat maimó</i> : «Tota mena de simi petit que tingui la cua llarga». Si llegim la descripció de la planta al llibre de Font i Quer veurem que hi ha una relació de semblança entre aquesta i el gat maimó: «Echa los tallos tiernos y delgados, pero muy largos con estrías longitudinales que giran helicoidalmente a su alrededor» (Font, p. 920).
<i>peucrist</i>	En aquest cas, la base de la metàfora no està en la forma de la planta sinó en la seva virtut: «El polvo de su raíz [...] suelda las heridas sangrientas y encora las llagas» (Laguna, citat per Font i Quer, p. 318).

2n criteri: relació entre els dos formants

Es tracta d'un grup que presenta una estructura sintàctica d'el·lipsi:

<i>floravia</i>	Flora de via. És una planta que es cria a les vores dels camins (Font i Quer, p. 850).
<i>peucrist</i>	Peu de Crist (lâm. xxxii).
<i>mare-selva</i>	Mare de la selva. Però no en tenim cap referència.

Des del punt de vista semàntic ja hem tractat del grup *blat barba*, *bleda-rave*/*ravebleda*, *sarsaparrella*, que mantenen una relació entre els dos elements.

Finalment, cal constatar la presència de l'etimologia popular en tres casos:

<i>alasflor</i>	Mot d'origen àrab que és, en realitat, <i>alasfor</i> . Coromines ens diu: «'Espècie de safrà', de l'àr. <i>al-'uṣṣūr</i> [...]; Eiximenis usà la variant <i>alasflor</i> [...], on la -l- apareix repetida, alhora per repercussió i per influència de <i>flor</i> » (DECat).
<i>herbacol</i>	Com ja hem vist, <i>col</i> no és res més que l'adaptació del mot <i>quall</i> —que és el mot que hi correspon— a <i>col</i> , que és més suggeridor.
<i>pentrist</i>	És una deformació de <i>peucrist</i> .

3.3.2.3. Anàlisi del grup *R* enllaç *R*

A aquesta estructura corresponen dos tipus de compostos diversificats per la caracterització sintàctica de l'enllaç, que en determina la relació:

[+ R] <i>b i b</i> [+ R]	coordinació
[+ R] <i>b de b</i> [+ R]	subordinació

Els casos de coordinació es redueixen a dos:

fadrins i fadrines
pare i fill

La relació entre els dos elements coordinats no ofereix cap restricció. El sistema prescriu la identitat de categories sintàctiques en els dos elements units per l'enllaç *i*. En aquests noms, s'acompleix [+ N] *b i b* [+ N].

Des del punt de vista semàntic, els dos noms del compost pertanyen a un mateix camp, el de les relacions familiars i humanes. No tenim, però, cap referència de la planta que ens aclareixi el valor del nom.³⁷

Pel que fa a la predictibilitat del producte, és impossible de preveure un tret [+ vegetal] a partir de les característiques semàntiques dels formants, ja que ambdós elements, en un compost i en l'altre, tenen el tret [+ humà].

El grup més nombrós és el que presenta una relació de subordinació o dependència: [+ R] *b de b* [+ R].

En aquest tipus de formació es manté l'estructura binària típica dels compostos. El primer element, caracteritzat morfosintàcticament [+ N] —N₁—, és el nucli o cap, l'element determinat, i el segon element, també caracteritzat [+ N] —N₂—, constitueix, a través de l'enllaç *de*, una determinació d'aquest nucli.

37. Apuntem la possibilitat que aquests noms al·ludeixin a jocs infantils basats en la forma de la planta, com el que cita Font i Quer quan parla de la rosella (*Papaver rhoeas*) (p. 243): «Los capullos de la amapola, si aún están poco hechos, tienen, dentro de sí, los pétalos blancos ("monjas"); pero enrojecen rápidamente, y cuando están a punto de reventar se vuelven de un rojo encendido ("frailes")». Adivinar si un capullo trae monja o fraile es el quid de un juego infantil que tuvo muchos entusiastas hace años.»

Recordem, també, una mena d'ordalia, o d'endevinalla, que fèiem de petits amb les gramínies dels marges: prement la tija amb dos dits per la part inferior, arrabassàvem totes les espigues amb un moviment ascendent i ens quedaven a les mans en forma de cresta; llavors preguntàvem: «Gall o gallina?», i ens decidíem per l'un o per l'altra segons l'exhuberància de la cresta formada. Torna a ser el joc d'atribuir a elements no sexuats els atributs del sexe en funció d'uns estereotips culturals.

El cas de *pare i fill*, en castellà, té el nom de *madre-e-hija*.

Aquesta relació de determinació pot tenir diferents valors, que no se'ns fan visibles a nivell morfològic, perquè l'enllaç sempre és *de*. Es tracta d'establir, a partir de l'especificació semàntica de N_1 i N_2 , el tipus de relació entre ells.

a) Anàlisi de la relació entre els radicals del compost

Les gramàtiques catalanes no aprofundeixen en la caracterització d'aquesta relació. Es limiten a constatar l'existència d'aquests compostos i a donar normes per a la formació del plural.

Així, llegim a Badia (1975, vol. II, p. 386):³⁸

354. *Compuestos de elementos gramaticalmente diferentes.* 1) Mediante nexo prepositivo. Un conjunto de nombre + preposición + nombre puede corresponder a un concepto unitario, y, a pesar de que se escriba con sus elementos separados, constituye, de hecho, un solo nombre, sin sugerir ninguno de los significados que, independientemente, poseían los elementos de que consta [...]. Para la formación del plural, sólo toman la flexión los primeros elementos (*els ulls de poll*).

Fabra, en parlar de la flexió, es refereix, de manera marginal, a la relació entre els elements del compost (1978, § 160, p. 154, nota):

En l'altre [nom + prep. + nom] només el pren [el signe de plural] el primer (*ulls de poll, cucs de seda*) copsant el segon component com un terme subordinat a aquell.»

Seguint la pauta de Benveniste, que estudia aquests tipus de compostos en francès,³⁹ intentem de fer una mínima anàlisi.

A partir dels exemples d'aquest tipus de compostos citats a Fabra (§ 160), constatem, com a parlants competents, que la relació entre N_1 i N_2 és diferent en cada compost:

- 1) tauleta de nit
- 2) ull de poll
- 3) paret d'obra

38. Badia, en una nota a peu de pàgina, fa referència a MARVA, *Curs*, § 321, i a FABRA, *Gram. cat.*, 1956, § 159.

39. Gabriel Ferrater, en el seu article «La composició nominal», aplica, en part, l'anàlisi de Benveniste als compostos catalans.

- 4) carn d'olla
- 5) paper de seda
- 6) cuc de seda
- 7) agulla de cap

Substituïm l'enllaç *de* per un altre del mateix valor sintàctic, que semànticament pugui aclarir-nos la relació:

- 1) tauleta per a la nit
- 2) ull de poll → el poll té un ull
- 3) paret feta d'obra
- 4) carn a l'olla
- 5) paper com la seda
- 6) cuc que produeix seda
- 7) agulla amb cap

Objectivant aquestes relacions, podem parlar de:

- 1) destinació
- 2) pertinença
- 3) matèria
- 4) localització
- 5) analogia
- 6) producció
- 7) possessió

És clar que partim de l'element principal, N_1 , com a cap de la composició.

Sistematitzem aquests conceptes i els reduïm a tres tipus esquemàtics de relació N_1 - N_2 :

A) $N_1 \rightarrow N_2$ — pertinença
                               — localització
                               — destinació

B) $N_1 \leftarrow N_2$ — producció
                               — possessió
                               — matèria

C) $N_1 = N_2$ — analogia

b) Observació del corpus

Apliquem aquest esquema al corpus de la taxonomia botànica popular que correspon a aquesta estructura.

Al llarg d'aquesta anàlisi ens plantejem les preguntes següents:

- 1) És possible establir la natura de la relació a partir de l'anàlisi semàntica de N_1 i N_2 ?
- 2) Podem predir l'aparició del tret [+ vegetal] en el resultat a partir de l'anàlisi de N_1 i N_2 o la seva relació?

A partir d'una primera observació del material de noms de planta i de formacions usuals en la llengua, establim les hipòtesis següents:

1a) Les úniques relacions que es poden predir a partir de l'anàlisi semàntica dels components són les de pertinença i possessió.

2a) La relació de pertinença estricta en un compost fa que la relació de designació d'aquest compost sigui metafòrica.

$$(N_1 \in N_2) \rightarrow N_3$$

3a) La relació de possessió en un compost no és mai metafòrica. El referent és un element que pertany al camp de N_1 .

$$(N_1 \ni N_2) \rightarrow N_1$$

b.1) Anàlisi del tipus $N_1 \rightarrow N_2$

Pertinença

En aquest grup és possible determinar el valor de l'enllaç a partir de l'anàlisi semàntica dels components.

S'ha de complir la condició N_1 part de N_2 , perfectament controlable a partir de la competència lèxica dels parlants.

És molt difícil, però, destriar, en la competència del parlant, allò que és lingüístic d'allò que pertany al coneixement extralingüístic.

És per aquest motiu que aquesta relació, $N_1 \in N_2$, que hem anomenat «de pertinença», es converteix en una relació d'atribució quan entren en joc aquests factors no exclusivament lingüístics, que podríem anomenar «culturals» en sentit ampli.

Pel que fa als noms de planta, els compostos d'aquest grup són formats a partir d'elements no vegetals.

Els compostos de pertinença, $N_1 \in N_2$, són formats per un N_2 nom d'animal i un N_1 que fa referència a la part externa més representativa d'aquest animal (*banya, bec*).

Els compostos d'atribució incorporen elements més subjectius a la seva formació, amb un N_2 designatiu de figures representatives de la cultura religiosa i tradicional: la Mare de Déu, les monges, els frares, les bruixes.

També hi ha algun cas de referència a la cultura dita «pagana», representativa de la sensualitat: *llombrígol de Venus, pinta de Venus*. I referències històriques més o menys concretes, que mostren d'alguna manera l'esperit popular de rebuig d'una situació: *botons de gavatz*.

La manifestació de rebuig també existeix amb les figures de la cultura religiosa que podríem dir «menors», i s'hi barregen elements sensuals i escatològics: *pet de frare, botons de frare*.

Els compostos *botons de gos, botonets de gos, botons de frare* i *botons de gavatz* presenten una metaforització interna, molt freqüent en la llengua col·loquial, que ha utilitzat sempre metàfores per a referir-se als temes tabú, sobretot en allò que fa referència al sexe.⁴⁰

Els eufemismes no sempre són metafòrics. La base de l'eufemisme és, en principi, fònica, com veiem en *òndia, ondi, refonoll, macasum ronda* i d'altres. Sovint l'analogia fònica s'acompanya de metaforització, com en el cas de *botons* i *cordons*, eufemismes per *collons*, però és una metaforització de significat, ja que en realitat no hi ha cap comparació implícita entre els significats de *botons* i *cordons* i el de *collons*; la base és sobretot fònica: [-óns].

Totes aquestes formacions, coherents pel que fa a la relació semàntica entre els components, presenten una relació de designació metafòrica, ja que ni el primer element, N_1 , part de N_2 o atribució a N_2 , ni N_2 , tenen el tret [+ vegetal] en la seva composició semàntica.

El tret [+ vegetal] és totalment afegit; per tant, la predictibilitat del producte a partir del sistema és nul·la. Els motius de designació són majoritàriament de base formal en el cas de N_2 nom d'animal; però, en un sentit general, el seu estudi pertany al camp de l'etnolingüística.

La constatació d'aquesta segona hipòtesi pel que fa a les formacions existents en la llengua no pot tenir una validesa absoluta, ja que no tenim una llista completa de les formacions d'aquest tipus, però els exemples que tenim al nostre abast confirmen el que hem exposat.

40. Vegeu S. ULLMANN, «Las causas del cambio semántico», a *Semántica*.

pota de gall $\left\{ \begin{array}{l} \rightarrow \text{arrugues de la cara} \\ \rightarrow \text{tipus d'estampat} \end{array} \right.$

$\left. \begin{array}{l} \text{gra d'arròs} \\ \text{gra de blat} \\ \text{ull de perdiu} \end{array} \right\} \rightarrow \text{punts de mitja}$

$\left. \begin{array}{l} \text{ala de mosca} \\ \text{cap de frare} \\ \text{cua de rata} \\ \text{gra d'ordi} \\ \text{peu de rei} \end{array} \right\} \rightarrow \begin{array}{l} \text{eines o elements} \\ \text{de} \\ \text{mecànica i fusteria} \end{array}$

Le Guern, en el seu estudi sobre la metàfora, parla d'aquest tipus de compost (1976, p. 97):

El proceso más frecuente no es el cambio de significación de una palabra aislada, sino la lexicalización de un grupo de palabras que tiende a cristalizar en una utilización determinada sin posibilidad de segmentación. El último grado de la evolución se alcanza en este caso cuando se llega a una palabra compuesta, percibida como una nueva entidad totalmente distinta de sus elementos constitutivos. El empleo de «tête de mort» (calavera) para designar un queso de Holanda pertenece a esta categoría. La lengua francesa posee un cierto número de palabras compuestas que contienen el nombre de un animal pero que ya casi no hacen pensar en él: «oeil-de-boeuf»; «queue de rat» (pelo ralo).⁴¹

Noms de planta: relació de pertinença

$(N_1 \in N_2) \rightarrow N_3$ (pertinença estricta)	banya de bou banya de cabra banya de cérvol bec de cigonya bec de colom bec de grua bufeta de gos	capdemort cua d'escorpí cua de guilla cua de llop cua de moltó dent de bou llengua d'ovella

41. En aquest mateix capítol, Le Guern fa referència, indirectament, a un procediment lèxic per a determinar la fixació d'un compost, o l'existència d'una formació com a concepte únic. Es tracta de canviar un element del compost per un sinònim: *pell de gallina*, per exemple, per *pell de gall*. Immediatament ens adonem de la unitat del concepte *pell de gallina*.

Seria un criteri més, de tipus lèxic, per a determinar els límits de la sinàpsia, que caldria afegir als criteris sintàctics de Bally, citats per Ferrater.

	llengua de ca	peu de lleó
	llengua de cervo	peu de mula
	llengua de cérvol	peu de pardal
	llengua de gos	peu de perdiu
	llengua de serp	pic de gallina
	morro de porc	pota d'euga
	morro de porcell	pota de cavall negra
	orella d'ós	pota de lleó
	orelles de corder	poteta de gall
	peu de colom	poteta de colom
	peu de gallina	
$(N_1 \in N_2) \rightarrow N_3$ (N_1 , transferència semàntica)	barba d'olivera	botons de gos
	barba de cabra	botons de frare
	botonets de gos	botons de gavatx
$(N_1 \in N_2) \rightarrow N_3$ (relació d'atribució —factors culturals—)	barba d'ermità	mà de Maria
	barba de caputxí	mà de Santa Maria
	barba de frare	mantell de la Mare
	barrets de capellà	de Déu
	estrelleta de monja	mantellet de la Verge
	llàgrimes de Job	mató de monja
	llàgrimes de viu (de Daviu)	orella de monjo
	llança de Crist	pet de frare
	llet de bruixa	peu de Crist
	llet de Maria	pinta de bruixa
	llombrígol de Venus	pinta de Venus
	mà de Crist	sabatetes del Nen
		Jesús

Localització

Les altres relacions que s'expressen esquemàticament per $N_1 \rightarrow N_2$, són les de localització i destinació.

En aquests compostos no hi ha metaforització global. Es compleix

$$(N_1 \rightarrow N_2) \rightarrow N_1.$$

La relació bàsica de pertinença que domina aquest grup s'ha ampliat d'alguna manera i ha perdut força. La cohesió entre els elements és menys determinada perquè és més general.

L'aportació semàntica de N_2 , en el cas de la localització, explicita simplement la situació en un espai o en un temps de N_1 ; per tant, la predictibilitat d'un producte [+ vegetal] depèn de l'aparició d'aquest tret a N_1 .

La relació de destinació parteix sempre de N_1 com a cap del compost. L'aportació de N_2 no altera necessàriament que l'element resultant pertanyi al camp de N_1 . Podem establir, doncs, que la predictibilitat del resultat depèn dels trets semàntics de N_1 .

Cal veure però, prèviament, si les relacions citades són detectables a partir de les característiques semàntiques dels components.

Si N_2 té el tret [+ lloc] o [+ temps], la relació entre els components és de localització, en sentit ampli, de pertinença a un espai o a un temps.

En els noms de plantes, aquest nom d'espai pot ser un topònim o un locatiu.

El topònim pot fer referència a la localització original de N_1 . En alguns casos, el nom de localització està representat per un nom metafòric —*figuera d'infern*— o per una designació metonímica —*blat de moro*, *flor de mort*.

Si N_2 té el tret [+ temps], pot fer referència a la durada o a la localització temporal (temps de floració, època de sembra o de collita).

Noms de planta: relació de localització

$N_1 \rightarrow N_2 \rightarrow N_1$ N_2 : topònim	adonis del Pirineu anemone del Japó astràgal de Narbona azalea de l'Índia bambú de Ceilan bananer d'Abissínia barrella d'Alacant blat de Maó canya d'Amèrica canxalaigua d'Espanya donzell del Canigó ginebre de Virgínia gram d'Amèrica	herba cuquera de Mallorca hibisc de la Xina hibisc de Síria hoteia del Japó iberis de Gibraltar iris de Sibèria laburn dels Alps liquen d'Islàndia llessamí de les Açores llessamí de Madagascar llessamí de Xile lli de Narbona sarsa d'Espanya
$N_1 \rightarrow N_2 \rightarrow N_1$ N_2 : nom de zona, locatiu	àbit de síquia alga de mar all de vinya <i>anagall d'aigua</i> <i>anagall de brolla</i> antemis de muntanya api bord de muntanya api de riu	arenària de codina artemisa de muntanya asterisc de marina blet de paret boixac de jardí castanya d'aigua castanya de terra botja de riera

	esparver de murs	lletia d'aigua
	estrella de camp	lletietta d'aigua
	estrelleta de camp	lleteresa de camp
	gerani de bosc	lleteresa de platja
	gèum de bosc	lleterola d'hort
	gèum de jardí	lleterolga de bosc
	gèum de ribera	lletsó d'aigua
	gram d'aigua	lletsó de paret
	heliotrop de jardí	lletuga de muntanya
	herba d'era	lli de prat
	herba del nord	planta dels arrossars
	herba de verger	sarsa del país
	herba prima de roca	sarsaparrella de la terra
	heura de terra	sarsaparrella del país
	ínula de muntanya	tabac de muntanya
	jonca d'estany	tabac de paret
	jonquill de bosc	trifoli de prat
	julivert de muntanya	violeta de penyal
	lilà de terra	
$N_1 \rightarrow N_2 \rightarrow N_1$ N_2 : localització temporal	flor d'un dia	llessamí de nit
	flor de tot l'any	lliri d'un dia
	gencianeta de tardor	tomata d'hivern
	herba de la primavera	tomàtic d'hivern
	hortènsia d'hivern	tomatiguera d'hivern

Aquesta relació de localització és present també en altres compostos de la llengua:

cançó de Nadal	llet de pot
conill de bosc	mona de Pasqua
cranc de riu	vestit d'estiu
gallina de Guinea	

S'acompleix també la predictibilitat del producte a partir de N_1 . L'aportació de N_2 constitueix una determinació que limita el camp de N_1 i estableix diferències entre els cohipònims.

En aquest sentit, podríem parlar d'un afegiment de l'element determinant, sense canvi de referència de N_1 pel que fa al conjunt d'elements del seu camp. Aquest afegitó té la forma [enllaç + [+ N]], però té el mateix valor que [+ Adj], i, de fet, hi ha casos de coexistència de les dues formes per a un mateix referent:

heura de terra, llengua de cérvol
heura terrera, llengua cervina

Els noms *esparver de murs*, *estrella de camp* i *estrelleta de camp* presenten una contradicció; el concepte de N_1 no admet la localització que li atribueix N_2 .

En aquests casos, podem parlar d'una metaforització del primer element, N_1 . És una metaforització prèvia a l'afegiment de la determinació, ja que N_1 , amb l'estructura de lexema simple, existeix com a nom de planta.

esparver, *Hieracium*
esparver de murs, *Hieracium murorum*

L'afegiment de l'element determinador, N_2 , té el valor de diferenciació entre els components del camp de N_1 .

Destinació

La relació de destinació no és detectable a partir dels trets de N_2 . Cal un co-neixement extralingüístic que determini la relació.

Benveniste, en la seva anàlisi d'aquests compostos en francès, caracteritza les relacions entre N_1 i N_2 a partir del tipus d'enllaç i dels trets sintàctics i semàntics dels components.

Si apliquem l'anàlisi de Benveniste a les formacions d'aquesta mena en català, podem determinar la relació de destinació a partir de la caracterització morfo-sintàctica del segon element. Aquest segon element té la característica [+ V] quan la destinació és una acció.

En la llengua diària són molt abundants les formacions d'aquest tipus:

camisa de dormir	mocador de fer farcells
fusta de planxar	nines de retallar
màquina de retratar	pedra d'esmlar

En els noms de plantes trobem també aquestes formacions, encara que formen un grup reduït:

botja de fer escompiços
card de formatjar
herba d'atacar la sang

La destinació es pot fer explícita per mitjà de l'acció específica o bé fent referència als agents de l'acció, encara que l'acció no s'esmenti.

Entre els noms de plantes que tenen aquesta estructura trobem uns quants compostos amb un N_2 nom de grups humans, la majoria corresponents a activitats professionals: cirurgians, tintorers, jardiniers.

A partir d'aquestes mínimes referències hem pogut intuir la relació de destinació en el cas d'una activitat exercida per un agent extern.

És possible, però, que les plantes siguin, elles mateixes, agents d'una activitat, i en realitat coneixem, per tradició si més no, les propietats curatives de molts vegetals. En aquest cas, l'activitat de la planta té la destinació especificada:

- pel nom de la malaltia o causa de l'afecció;
- pel nom de la part afectada.

Noms de planta: relació de destinació

$(N_1 \rightarrow N_2) \rightarrow N_1$ $(N_2: \text{nom d'ofici}$ $\text{o grup humà})$	alga de vidriers galda de tintorers herba de folls herba de les verges	herba dels canonges herba dels cirurgians jonc de jardiner lliri de tintorers
$(N_1 \rightarrow N_2) \rightarrow N_1$ $(N_2: \text{nom de la malaltia}$ $\text{o afecció, causa de la}$ $\text{malaltia, o part afectada})$	flor d'amor flor de mal d'ulls herba d'espant herba de cop herba de l'amor herba de l'asma herba de l'esquinància herba de la febre herba de la feridura herba de la freixura herba de la mala bua herba de la marfuga herba de la melsa herba de la pulmonia herba de la ràbia herba de les caigudes	herba de les ferides herba de les morenes herba de les patarrugues herba de les terciànes herba del borm herba del cuc herba del mal de cor herba del mal de pedra herba del mal de queixal herba del mal estrany herba del mal prenyat herba de l'ofec herba de talls herbeta de la sang oli de cop

De l'*alga de vidriers* (*Posidonia oceanica*), Font i Quer diu que la utilitzen els vidriers i carreters per a transportar coses delicades sense que es trenquin (Font i Quer, p. 877).

L'*herba de les verges* (*Artemisia campestris*) no s'atribueix a un grup per la seva activitat professional, sinó per la seva condició biològica. Segons Font i Quer, «provoca y regula la menstruación». «Si las mujeres supieran la virtud de la artemisa, siempre la llevarían prendida de la camisa» (Font i Quer, p. 816).

L'*herba de cucs* (*Chenopodium botrys*) «extermina las lombrices del vientre» (Laguna, citat per Font i Quer, p. 153); l'*herba de les caigudes* (*Arnica montana*) es recomana «cuando conviene allanar chichones» (Font i Quer, p. 828); per a les berrugues, l'*Euphorbia cyparissias*, *herba de les patarrugues*, «destruye, o empleando las mismas palabras de Laguna, derriba las verrugas cuando se untan con esta leche» (Font i Quer, p. 190), i l'*herba del mal de cor* (*Leonurus cardiaca*), també anomenada *mà de Santa Maria*, «es propia para aliviar los desórdenes morbíficos del estómago» (Font i Quer, p. 673). Les malalties del bestiar també es poden curar amb herbes, la de la *marfuga*, la de la *mala bua*, la del *borm*.

Hi ha d'altres destinacions o usos específics de les plantes que són casos molt particulars i no ofereixen possibilitat de generalització. Per tant, la relació N_1 - N_2 no és fàcilment detectable si no és pel coneixement de la planta i el seu ús.

És molt nombrós el grup de noms de plantes amb un N_2 designatiu de figures representatives de la cultura religiosa popular.

Aquesta atribució d'una planta a un sant pot tenir diverses explicacions, des de la celebració de la festa del sant en una època de l'any en què aquesta planta floreix, es cull, es sembra, es troba, s'utilitza..., fins a la relació miraculosa del sant amb la planta o la identitat de virtuts atribuïdes a la planta i al sant. També hi hauríem d'incloure les referències a les bruixes i diables, que hem citat a la relació d'atribució.

Aquestes referències, les trobem en altres manifestacions de la cultura popular, que relacionen el món natural i el moment de l'any en què s'escau la festivitat del sant. Els refranys en són un bon exemple:

- per Santa Magdalena, l'avellana plena;
- per Sant Martí, la pinya cau del pi;
- Sant Narcís, mata les mosques de sis en sis;
- per la Candelera, ous a la carrera.

En la taxonomia popular dels noms de plantes, però, és impossible parlar d'uniformitat de relació, perquè cada planta té la seva història. Hem exposat les possibilitats, i podrem veure la relació amb la realitat a partir d'uns quants exemples.

Noms de planta atribuïts a un sant

$(N_1 \rightarrow N_2) \rightarrow N_1$ (N_2 : nom de sant)	clavell de Sant Jaume	herba de Sant Robert
	flor de Sant Benet	herba de Sant Roc
	flor de Sant Jaume	herba de Sant Segimon
	flor de Sant Joan	herba de Santa Bàrbara
	flor de Sant Pere	herba de Santa Caterina
	herba de Sant Antoni	herba de Santa Llúcia
	herba de Sant Benet	herba de Santa
	herba de Sant Cristòfol	Margarida
	herba de Sant Domènec	herba de Santa Maria
	herba de Sant Felip	herba de Santa Sofia
	herba de Sant Jaume	lliri de Sant Antoni
	herba de Sant Joan	lliri de Sant Joan
	herba de Sant Jordi	lliri de Sant Josep
	herba de Sant Llorenç	lliri de Santa Paula
	herba de Sant Pelegrí	trèvol de Santa Maria

Vegem algunes referències d'aquesta varietat de relacions que suposa un N_2 nom de sant.

L'*Hypericum perforatum*, coneguda amb els noms d'*herba de Sant Joan*, *flor de Sant Joan* i *flor de Sant Pere*, «suele estar en plena floración entre San Juan y San Pedro» (Font i Quer, p. 291). L'*herba de Santa Llúcia*, patrona de la vista, és la *Biscutella auriculata*, anomenada també *herba de les llunetes* perquè el fruit té forma d'ulleres (Font i Quer, p. 255; vegeu la lám. XXIII); sant Llorenç, que, segons una tradició llegendària, morí cremat en unes graelles, dona nom a l'*herba de Sant Llorenç* (*Astragalus monspessulanus*), que, «aixafades les seves fulles i aplicades damunt les cremades, les guareix tot seguit pel do que va donar-li sant Llorenç» (Amades, p. 1060).

Les virtuts remeieres de les plantes, als ulls populars, sovint han estat fruit de fets miraculosos que han donat origen a llegendes i creences transmeses al llarg de generacions. Joan Amades n'explica algunes (p. 1134 i 1165, respectivament):

Una altra planta meravellosa és l'anomenada «herba de Santa Margarida», que hom creu que té la propietat de despertar els sentiments amorosos si hom l'olora. Aquesta herba, la van portar els moros, i llur rei en tenia molta de plantada al seu jardí per tal de poder-se fer seves les dones que li agradaven i no sentien simpatia per ell. Un dia els seus soldats li van portar una gentil esclava cristiana anomenada Margarida. La donzella sentia una gran aversió pels moros i de cap manera no es volia casar amb el rei de la Moreria; ell li va fer olorar aquella herbeta que creixia al seu jardí, ben cregut que un cop olorada

se li despertaria una gran passió per ell. La donzella va explicar a l'herbeta la seva desventura i li va demanar que es compadís d'ella i que l'ajudés a poder-se alliberar dels desigs del moro. L'herbeta la va escoltar, li va aconsellar que l'olorés tan fort com pogués, que fent-ho així es convertiria en un nuvolet blanc que el ventijol portaria fins a la seva terra, i restaria lliure. I així ho va fer, i encara avui la gent de mar anomena margaridetes uns nuvolets blancs i petits que corren molt, empesos pel vent; i, com que l'herba de què es valia el moro per a fer-se seves les donzelles que no el volien també va servir a la santa per alliberar-se dels propòsits del rei, d'ací que hi hagi donzelles que creguin que serveix per a esquivar els galants indesitjats, per a guardar l'honra i per salvar de caure en cap baixesa.

Per la serralada del Montseny creixia una herba intensament dolenta i metzinera. Quan Sant Segimon visqué en una cova d'aquesta muntanya, per tal de fer més penitència decidí no menjar altra herba que aquella, que pel sol efecte del contacte amb el sant baró restà beneïda i perdé tota la seva dolenteria per convertir-se en una de les herbes més sanes i bona per a tot remei. Els pastors d'aquella muntanya s'hi curen tots els mals i l'anomenen «l'herba de Sant Segimon».

L'etimologia popular també ha atribuït algunes plantes als sants per analogia de significants. Font i Quer explica la història del nom de l'*herba de Sant Robert* (*Geranium robertianum*), que «se llama *herba Ruperti* [...] desde el Medioevo, por ser la que se “ruboriza” más intensamente. Según Fournier [...] se llamó *herba rubea* y *ruberta*, del latín *ruber*, rojo; y de ahí, a través de *rubertiana*, y, tal vez por confusión, *Ruberti*, habría surgido finalmente la atribución a San Ruperto o Roberto» (Font i Quer, 416).

Amades ens aporta un exemple d'etimologia popular que, curiosament, torna al punt de partida: l'*herba de Santa Sofia* (*Descurainia sophia*) és atribuïda a la santa per similitud amb el nom científic, però «els qui fan novenes sense trencar-les, d'aquesta herba, esdevenen savis» (Amades, p. 1060).

Cada nom ens aboca a un món ple de referències de tot tipus, on s'enllacen religió, cultura, història i fantasia, i on la relació amb la realitat és tan subtil i complicada que es fa difícil de seguir i ens allunya del nostre propòsit. Hem intentat, però, de donar una idea de l'amplitud i la varietat de factors que contribueixen a la denominació d'una planta.

Els compostos amb un N_2 nom propi de botànic, podem considerar-los també en aquest grup. La relació de destinació-atribució de N_1 a N_2 fa referència, possiblement, al descobridor o estudis de l'espècie.

genciana de Burser
 hipèric de Burser
 laserpici de Nestler

b.2) Anàlisi del tipus $N_1 \leftarrow N_2$

En aquest grup, el determinat inclou el determinant. Aquesta inclusió pot tenir diferents matisos. Si observem els exemples, ens adonem que aquesta relació és la inversa de la del grup precedent. En termes generals, en l'apartat anterior el determinat, N_1 , era una part de N_2 , amb tota la imprecisió que suposa aquest «ser part de». En aquest grup, és N_2 l'element que depèn de N_1 i en forma part.

N_1 és l'element principal, el cap de la composició des del punt de vista morfosintàctic i lògic. És per això que la designació del compost s'aplica a un element de la classe N_1 . En aquest sentit, la predictibilitat del producte depèn de N_1 . Si N_1 té el tret [+ vegetal], aquest tret apareix també en el referent.

Relació de possessió/producció

La relació de producció i la de possessió, en el cas de les plantes, estan molt lligades, ja que allò que la planta produeix, o que en forma part, és, d'alguna manera, allò que la planta posseeix.

Prenem la relació de possessió, exemplificada per *agulla de cap*, i també per *camisa de màniga curta*. Ens adonem que aquests exemples presenten dues possibilitats d'inclusió de N_2 en N_1 :

1) N_2 és exponent d'una part de N_1 que no és general a tots els N_1 ; és, d'alguna manera, addicional: *agulla de cap*, *clau de ganxo*, *cadira de rodes*.

2) N_2 és una part específica, constituent, de N_1 , i és aquesta part la que presenta una particularitat que cal posar en relleu per mitjà d'una especificació:

$$N_1 \ni N_2 + \text{especificació}$$

Aquesta especificació a nivell morfosintàctic pot ser un [+ Adj] o pot ser un [+ quantificador] o un [+ enllaç + [+ N]]. És interessant de destacar l'absència de determinant en N_2 i/o l'aparició en plural de N_2 , dues marques típiques de generalització de concepte.

En la parla quotidiana en tenim molts exemples:

jersei de coll alt
maleta de màniga llarga

verb de doble arrel
maleta de doble fons

En els noms de plantes, N_2 aconsegueix aquesta condició de part específica de N_1 : *fulla, fruit, flor...*

Noms de planta: relació de possessió/producció $N_1 \ni N_2$ + especificació

agrella de fulla rodona	farrutge de flor groga
alfàbrega de fulla menuda	fumària de nou fulles
alfàbrega de fulla petita	garrofi de dos fruits
alop de fulles grans	gerani de flor de papallona
arenària de flor gran	gerani de fulles retallades
astràgal de cinc gallets	julivert de nou fulles
balca de fulla ampla	llambra d'aresta recta
boga de fulla ampla	lletera de fulla estreta
boga de fulla estreta	lli de flor gran
centenrama de fulles de cenyuc	valeriana de fulla estreta

Si N_2 representa un element afegit, és més difícil de precisar la relació de designació a partir del sistema, tot i que N_1 coincideix amb el referent.

Vegem els exemples que trobem en la llengua:

ball de bastons
ball de rams
cadira de braços

ganivet de serra
piano de cua

Cal una coneixença del món cultural que envolta la llengua per a entendre la relació d'afegiment de N_2 a N_1 . En el cas de les plantes, cal tenir-ne una descripció.

Noms de planta: relació de possessió/producció $N_1 \ni N_2$

agram d'olor	herba de la taca
all d'olor	herba de talls
carxofera d'espina	herba del nusset
herba d'agulles	planta de les plomes
(vegeu les làm. II i VIII)	tomàtica de capseta
herba de boligs	(vegeu la làm. XIX)
herba de capseta	trèvol d'olor
herba de la carbasseta	trèvol de ramellet
(vegeu la làm. XVI)	

Relació de matèria

La relació de matèria és molt pròxima a la relació de possessió/producció. Molt sovint, la matèria de què està fet un objecte és, naturalment, inherent a l'objecte des del punt de vista físic, però és un element afegit a l'hora de designar-lo, i destaca per la seva especificitat.

pinta de banya
teulada de pissarra

Un cas especial de la relació de matèria seria el grup dels aparells que funcionen amb ajuda d'un element activador:

cuina de gas
molí de vent
ràdio de piles

Tots aquests exemples no tenen contrapartida en el món vegetal, ja que no podem parlar d'un element activador de les plantes, ni tenim noms per a parlar de la matèria que les forma.

b.3) Anàlisi del tipus $N_1 = N_2$

En aquest grup podem parlar d'una comparació explícita o metàfora *in praesentia*, amb la forma sintàctica:

Determinat N_1 + complement de nom
[enllaç + [+ N_2]]

És difícil d'explicitar aquesta relació si prenem només en consideració l'anàlisi semàntica dels elements del compost. L'analogia entre N_1 i N_2 pot ser de diversos tipus: color, forma, mida... I fins i tot pot ser una analogia parcial: part de $N_1 = N_2$.

En aquest grup, però, com en l'anterior, es manté la superioritat de N_1 com a definidor del resultat. Aquesta és l'única predictibilitat del referent a partir del sistema, ja que la base de l'analogia no es fa evident sense el coneixement explícit del designat.

Els exemples que ens forneix la llengua ho demostren:

cara de pomes agres
nas de patata
pantalons de pell de préssec

Pel que fa als noms de plantes, la llista inclou només aquells noms dels quals tenim una referència que expliciti l'analogia entre N_1 i N_2 .

Noms de planta: relació d'analogia

abellera de mirall («Label blau fosc amb reflexos metàl·lics a la part central»; DECat)	herba d'or herba de foc («[...] inflama la boca y el tubo digestivo»; Font i Quer, p. 229)
all de serp	herba de l'escorpí (vegeu la làm. i)
api de cavall	herba de la vibra
canyeta d'or	herba de les llunetes (vegeu la làm. xxiii)
gerani d'heura	herba de les puces
gerani de colom (vegeu la làm. vii)	herba de plata
gerani de pensament	herba de rellotge
herba d'all	botó d'or
herba d'allesc	trèvol de mamella de vaca (vegeu la làm. xxviii)
herba d'esquelleta (vegeu la làm. iii)	

b.4) Altres tipus

Hi ha un altre tipus de compostos, en els noms de plantes, que no correspon a cap dels tipus esmentats.

En aquestes formacions apareix el tret [+ vegetal] en cada un dels components.

card d'herba	herba de card
flor de blat	herba de l'esperver
flor de centaurea	herba de pare i fill
flor de lis	herba del meligàs
fulles d'aspidistra	herba del pastell
fulles d'orval	herba del pericó

La majoria d'aquests noms tenen un sinònim format pel segon element del compost, N_2 . El primer element, N_1 , té el tret [+ vegetal] i és un nom general: *herba, flor, fulles*.

Cal remarcar el cas de *card d'herba* i *herba de card* referits a la mateixa planta, *Cynara cardunculus*. L'ordre dels elements, en aquest cas, és indiferent, i això fa pensar encara més en una relació d'analogia entre ells.

Hi ha un altre tipus de compostos amb l'element determinat format per una expressió ja fixada en la llengua.

cabruna de llei
saragatona de llei
timó de llei

El valor d'aquesta determinació, *de llei*, fa referència a l'autenticitat de la planta.

Hi ha tot un grup de noms de plantes amb N_2 nom d'animal on és difícil establir la relació. Hi ha tres possibles relacions: analogia, destinació o localització en sentit metonímic. La predictibilitat del producte [+ vegetal] és total a partir de l'aparició d'aquest tret a N_1 .

Noms de planta: referència a noms d'animal

alfàbega de ca	herba de cadeneres
alfàbrega de gat	herba de cucut
all de colobra	herba de l'esperver
bàlsam de cérvol	herba de les palomes
comí de marrà	jonc de galàpet
fenal de bou	julivert d'isard
fenàs de cuca	julivert de boc
fenoll de rabosa	lletsó de cadenera
gram de porc	lletsó de cardina
herba de cabra	

3.3.3. CONCLUSIONS

3.3.3.1. *Conclusions del grup nom b adjectiu*

Partint de la base que tots els noms tractats són formacions fixades, amb un referent constant, però amb una estructura paral·lela a les formacions lliures en la llengua, les conclusions fan referència a:

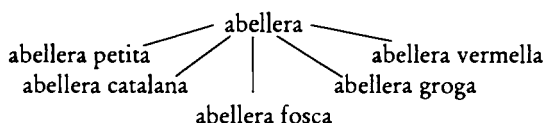
a) El valor de diferenciació de les formacions nom b adjectiu respecte a les denominacions formades per un lexema simple.

b) Les condicions de combinabilitat sintacticosemàntica entre el nom i l'adjectiu, independentment de l'adequació real del significat del nom de planta al referent concret.

c) La predictibilitat del tret [+ vegetal] en el resultat.

a) *Valor de diferenciació de la formació [N b Adj]_N*

La formació [N b Adj]_N constitueix un exemple de diferenciació per concreció. Des del punt de vista del sistema, la *valeriana vermella* serà diferent de la *valeriana*. Si afegim trets, reduïm l'extensió. S'estableix així una jerarquia presidida pel lexema simple com a hiperònim i els compostos [nom b adjectiu]_N com a hipònims, mútuament excloents.

La nomenclatura popular seguiria, així, la nomenclatura científica: nom d'espècie, nom de gènere. Ja hem fet constar, però, que les classificacions populars i les científiques no es corresponen, encara que utilitzin el recurs de l'element determinant com a diferenciador.

La funció de l'adjectiu és, doncs, diferenciadora i relacional. I en el cas dels adjectius simples referents a l'autenticitat, no té cap altra funció.

Pel que fa a la designació de la realitat, en general els adjectius [+ R] tenen característiques descriptives bàsiques: color, forma, mida. Reflecteixen un coneixement primer de la realitat a través dels sentits. Això no vol dir, però, que no tinguin un grau d'abstracció —per la seva condició de concepte tipus— certament elevat en alguns casos, que es manifesta en la no-correspondència de l'element descriptiu aportat per l'adjectiu i la descripció de la realitat concreta. De fet, l'adequació a la realitat no és ni tan sols evident en la nomenclatura científica, com diu J. Vigo (1976, p. 389):

Els noms científics de les plantes indiquen molt sovint alguna característica peculiar del vegetal al qual es refereixen. De tota manera, segons les regles de nomenclatura establertes, no és pas necessari que aquests termes tinguin cap valor explicatiu ni tan sols cap mena de lògica ni de coherència. Així, pot ocórrer —tot i no essent el cas normal— que una planta s'anomeni *alba* i no tingui res de blanca; *nana* i sigui, en canvi, força alta; *pyrenaica* i no es faci als Pirineus, etc.

En els adjectius derivats per sufixació, recollim les puntualitzacions primeres (vegeu l'apartat 3.3.2.1, subapartat *b.2*) i constatem que:

- no hi ha cap cas de sufix [+ aspectiu];
- el valor descriptiu aportat per l'adjectiu es basa en característiques formals ([+ possessió], [+ forma]) i situacionals ([+ pertinença]);
- el tret [+ agent] pot ser considerat, en el cas dels sufixos aplicats a radicals verbals, com una característica formal, ja que posa en relleu una manera de ser de la planta. En el cas del sufix *-er*, *-era* [+ destinació], ja hem vist que la coincidència formal de la planta amb l'element que rebia la seva aplicació havia estat, en molts casos, el motiu d'aquesta aplicació o, si més no, de la seva denominació.

b) Condicions de combinabilitat sintacticosemàntica

Pel que fa a les condicions de combinabilitat sintàctica entre el nom i l'adjectiu de la formació, en els adjectius simples no hem d'assenyalar cap irregularitat fora del cas de *mascle* i *femella*, que poden ser tractats com a adjectius i com a substantius, però aquest últim cas no suposa cap transgressió de les regles d'ús, ja que ambdós mots actuen en la llengua com a determinants.

En el grup dels adjectius formats per sufixació, constatem el següent:

- presència de sufixos cultes;
- ús de participis verbals amb valor adjectiu;
- predomini de combinacions amb radicals nominals;
- absència de casos de transgressió sintàctica i/o semàntica en la combinació radical i sufix.

Les lleis de selecció verbal entre nom i adjectiu establertes per la llengua es compleixen en les formacions amb adjectius simples, [+ R], si no d'una manera sistemàtica, sí d'una manera generalitzada i, per tant, regular. El grup d'adjectius que fan referència a l'autenticitat és el que ofereix més canvis en el significat de base de l'adjectiu. Aquests canvis, però, són plenament acceptats per l'ús.

En les formacions amb adjectius [+ R] + [+ S], l'abundància de formacions

amb *-er*, *-era* i la comprovació amb el referent ens ha permès de formular unes lleis de combinabilitat semàntica pel que fa als noms de planta, encara que també siguin vàlides en altres camps.

[+ R]	<i>-er</i> , <i>-era</i>	Resultat: [+ Adj]
nom de lloc	[+ pertinença]	locatiu
part del cos / afecció	[+ destinació]	«que serveix per a / contra...»

Pel que fa als sufixos *-er*, *-era* [+ productor] i *-er*, *-era* [+ forma], els radicals de les formacions que tenim no ens forneixen prou informació.

c) *Predictibilitat del tret [+ vegetal]*

La predictibilitat del tret [+ vegetal] en el resultat és molt alta, ja que hi ha domini del tret [+ vegetal], original o transferit, en l'element [+ N] del compost. Si l'element [+ N] de la formació té el tret [+ vegetal], el resultat serà [+ vegetal]. Si l'element [+ N] té el tret [- vegetal], cal l'aplicació d'una regla de transferència semàntica que expliqui l'aparició d'aquest tret en el [+ N] de la formació.

3.3.3.2. *Conclusions del grup R R*

El grup R R inclou quatre tipus diferents de formacions:

- Adj N,
- N Adj,
- V N,
- N N.

Aquests grups han estat fets seguint dos criteris; un de formal: dos radicals units o simplement relacionats amb un guionet, i un de rendibilitat: tots els subgrups representen una mostra molt petita en el conjunt de les formacions analitzades. El subgrup V N, el més nombrós, està format per 39 exemples, la qual cosa representa el 2,23 % del total; i el subgrup N N, per 26 exemples, és a dir, un 1,48 %. Els altres subgrups són, encara, menys nombrosos.

Per tant, malgrat la semblança formal de les paraules, les diferències entre elles exigeixen conclusions específiques per a cada subgrup.

a) El grup Adj N

Des d'un punt de vista morfològic, només es pot destacar el fet que en tots els casos, menys en *santjoans*, se segueix la regla general de les relacions de concordança nom-adjectiu. L'anteposició de l'adjectiu li confereix el valor d'epítet, que té, també, en altres formacions de la llengua; l'adjectiu no aporta significació nova. En el cas de *centcaps*, l'adjectiu és un quantitatiu i dóna informació, tal com es desprèn de la lectura de Font (Font i Quer, p. 478), de la forma de la planta. En cap cas no es pot predir el significat del compost, ja que el tret [+ vegetal] no apareix en cap dels elements; són formacions metafòriques.

b) El grup N Adj

Tot i que els formants del compost són els mateixos que en el cas anterior, tant les relacions semàntiques entre ells com les sintàctiques, en fan un grup diferent.

Morfològicament, hi ha exemples de concordança dels dos elements: *camarroja*, i exemples de no-concordança: *cama-sec*. L'explicació més aclaridora és, a parer nostre, la de Ferrater, segons la qual cal considerar aquestes formacions com a organitzacions sintàctiques i fer-ne una anàlisi que no es basi només en els aspectes morfològics. D'aquesta manera, la concordança/no-concordança dels dos elements és un aspecte irrellevant, perquè, de fet, la concordança s'estableix entre l'adjectiu i un element elidit marcat [+ vegetal], que en uns casos és *planta*, *herba*, etc., i en d'altres, és *bolet*.

c) El grup V N

En aquest grup hi ha dues modalitats:

- V N singular,
- V N plural.

Des d'un punt de vista sintàctic suposen l'existència d'un element elidit, subjecte, referit a una realitat [+ vegetal]. L'altre element nominal es considera, generalment, el complement directe.

Des d'un punt de vista semàntic, la no-aparició del tret [+ vegetal] en la majoria de casos fa que no se'n pugui predir el referent. En molts casos, consultades les fonts bibliogràfiques, es pot afirmar que el nom es refereix a trets morfològics de la planta o a altres característiques: *raspallengua*, *assotacristos*, etc.

En dos casos especials, *gira-sol* i *mira-sol*, la relació sintàctica entre els ele-

ments no és V CD, sinó V SP. El nom fa referència, igualment, a una característica de la planta.

Aquest tipus de formació, com hem exemplificat, no és exclusiu del món vegetal sinó que apareix en altres camps lèxics del català.

d) *El grup NN*

Aquest grup està format per una quantitat reduïda d'exemples i és difícil de trobar-hi regularitats que justifiquin la pertinença al mateix conjunt.

En alguns exemples, la presència d'un mot del lèxic vegetal permet predir el tret [+ vegetal] del conjunt, però no el significat. O bé es tracta d'un nom genèric, com ara *herba*, que no aporta informació, o bé hi ha una relació de comparació amb altres elements, vegetals o no, que fa referència a la forma de la planta.

En d'altres exemples, no hi ha cap element que permeti interpretar que el nom designa una planta; són noms metafòrics basats en la forma —*gatmaimó*— o en la virtut de la planta —*peucrist*.

Des d'un punt de vista sintàctic, la presència de dos noms junts fa suposar l'elisió d'un element relacionant. En alguns casos, és l'element que permet la comparació: *herba poma*, herba com una poma (o de característiques semblants a una poma). En d'altres, és un element de subordinació: *floravia*, flora de via.

3.3.3.3. *Conclusions del grup R enllaç R*

Pel que fa a l'adequació al sistema des del punt de vista morfològic, no hi ha cap incompatibilitat.

Ja hem establert, al llarg del capítol, el paral·lisme entre les formacions usuals en la llengua i els noms de planta. L'estructura [R b enllaç b R] és freqüentíssima com a compost. L'especificació sintàctica dels R, que hem marcat N₁ i N₂, no presenta cap incoherència amb les formacions existents en la llengua.

Cal fer constar que, en algun cas, el compost no es redueix, però, a l'estructura [R b enllaç b R], sinó que s'amplia utilitzant les lleis de recursivitat. Hi ha dos tipus d'ampliació:

a) Un dels elements del compost està determinat per un adjectiu o per un sintagma preposicional.

$[[+R] [+Adj]]_{Adj}$ aplicat a N_2
boga de fulla *estreta*

$[\text{enllaç } [[+R] [+N]]_N]_{Adj}$ aplicat a N_2
gerani de flor *de papallona*

En algun cas, l'element determinant del compost, $[\text{enllaç } \bar{b} N_2]$, és un altre compost.

herba del *mal de queixal*
mantell de la *Mare de Déu*
trèvol de *mamella de vaca*

b) Hi ha un element determinant de tot el compost, afegit posteriorment a la formació del compost.

[herba cuquera] de Mallorca
[herba prima] de roca
[pota de cavall] negra

Pel que fa a les condicions de predictibilitat del resultat, podem fer les consideracions generals següents:

— Si N_1 té el tret $[+ \text{vegetal}]$, el resultat, també. És possible que el tret $[+ \text{vegetal}]$ sorgeixi en N_1 per transferència semàntica.

— Si N_1 no té el tret $[+ \text{vegetal}]$, l'aparició d'aquest tret en el resultat no és predictable sense el coneixement explícit del referent.

En el cas específic $N_1 \in N_2$, queda confirmada la hipòtesi núm. 2: la relació de pertinença estricta en un compost fa que la relació de designació d'aquest compost sigui metafòrica. Per tant, és imprescindible el coneixement del referent.

Hi ha un altre tipus de predictibilitat pel que fa als compostos d'aquest grup. És la predictibilitat de la relació N_1 - N_2 .

— Si $N_1 \in N_2$, la relació és de pertinença. En aquest cas, sense fer referència al codi que ens explicita la relació, podem parlar de:

$N_2 \begin{cases} [+ \text{lloc}] \\ [+ \text{temps}] \end{cases} \rightarrow \text{localització}$

$N_2 - [+ V] \rightarrow \text{destinació}$

$N_2 - [+ \text{ofici}] \rightarrow \text{destinació}$

$N_2 \begin{cases} [+ \text{malaltia}] \\ [+ \text{part del cos}] \end{cases} \rightarrow \text{destinació}$

— Si $N_1 \ni N_2$, la relació és de possessió. Hi ha dos tipus de possessió:

N_2 designa un element afegit a N_1

N_2 designa un element constituent de N_1 , determinat per una especificació

Pel que fa a la hipòtesi núm. 3, la relació de possessió no es mai metafòrica, queda confirmada en el punt de l'anàlisi (vegeu «Relació de possessió/producció», a l'apartat 3.3.2.3, subapartat *b.2*).

Hi ha un grup de noms de plantes en què és impossible de predir la relació, encara que es confirma l'afirmació general: si N_1 té el tret $[+ \text{vegetal}]$, el producte, també.

Intentem d'establir una classificació de tots aquests noms pel que fa als trets semàntics de N_2 i a les possibilitats de relació.

N_2 : nom de sant

Tipus de relacions:

— localització (temps/lloc)

— atribució

— destinació

N_2 : nom d'animal

Tipus de relacions:

— analogia

— destinació

— localització

3.4. RELACIONS NOM-REFERENT

3.4.1. SINONÍMIA/POLISÈMIA

El tractament de les diverses denominacions de les plantes ens ha portat a parlar de dos fenòmens lingüístics relacionats entre ells: sinonímia i polisèmia.

Amb els exemples que més endavant exposarem d'una manera gràfica, podrem veure l'abast del problema i el diferent enfocament des dels dos camps que hi concorren: el camp científic i el camp popular.

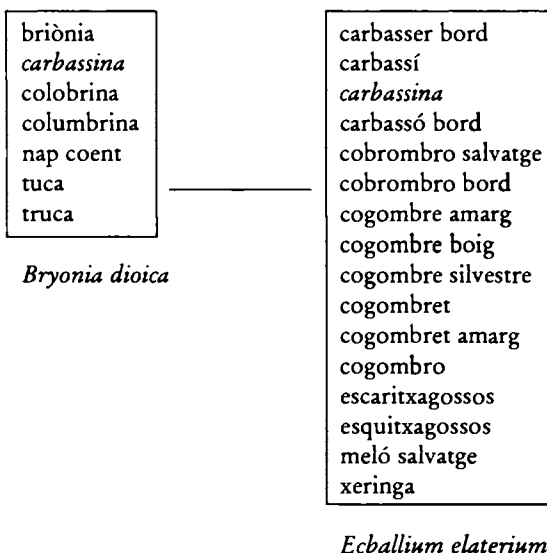
Una planta té un nom científic que la representa i, en canvi, pot tenir molts noms populars per a designar-la. Per exemple: la planta que anomenem *boixac* està classificada amb la denominació *Calendula officinalis* i popularment és coneguda amb aquests noms: *boixac de jardí*, *gauja*, *gauget*, *jaumet*, *groguet*, *clavellina de mort*, *flor de mort*, *flor d'albat*, *flor de tot l'any*, *flor de meravella*, *llevamà*, *galdiró* i *pet de frare*.

Totes aquestes denominacions tenen orígens diferents que responen a motivacions de diversos tipus. Són aspectes que ja hem tractat abans i que hem tingut en compte quan hem analitzat el nom de les plantes.

Paral·lelament a aquesta correspondència plural dels noms populars en relació amb els noms científics, hi ha un altre fenomen invers: un mateix nom popular pot ser la representació de dues o més espècies diverses, que tenen un nom científic diferent. Vegem-ho en els exemples dels esquemes que segueixen.

a) *Esquema núm. 1*

Relació de sinònims entre ells:

Observem, doncs, que el mot *carbassina* té sis sinònims diferents que corresponen a un referent: *Bryonia dioica*. Aquests sinònims poden presentar entre ells una relació formal: de vegades veiem que estem davant d'un mateix nom però deformat: *tuca/truca*; *colobrina/columbrina*. Aquestes deformacions fonètiques no es tenen en compte com a sinònims, n'hi ha, però, que es poden explicar per mitjà de l'etimologia popular. En els altres casos, les diverses denominacions no tenen cap relació entre elles perquè cada una obeeix a un estímul diferent. *Nap coent* li ha estat atribuït per la forma de la planta, que recorda un nap, i per la seva fortor.

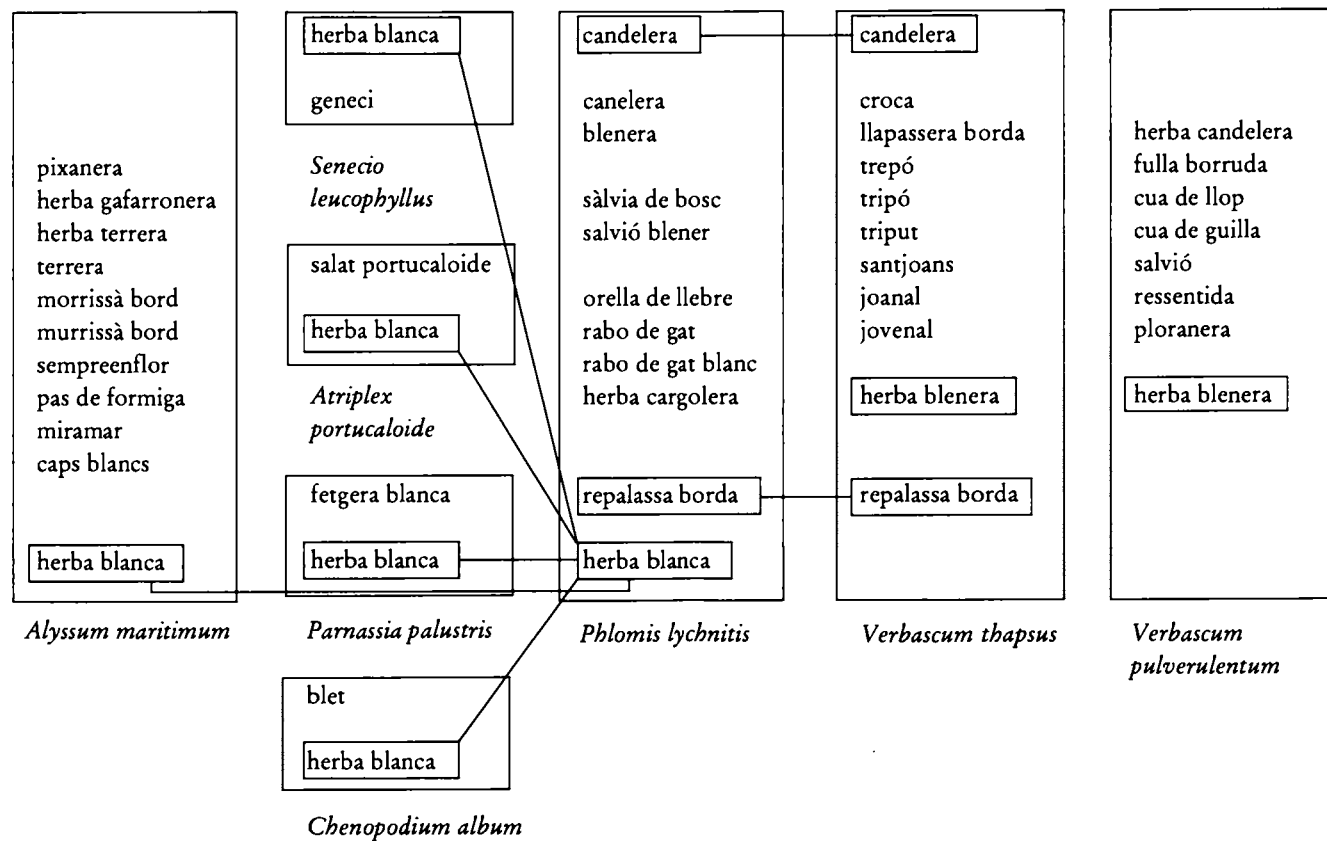
A la vegada, el mot *carbassina* és el nom popular de dues realitats científiques diferents: *Bryonia dioica* i *Ecballium elaterium*. És un cas de polisèmia. Com a mot designador d'aquesta segona espècie, té també molts sinònims, les relacions dels quals s'estableixen d'una manera similar a com hem explicat en el cas anterior.

De totes aquestes observacions, podem treure les següents conclusions pel que fa a la manera de treballar del científic enfront de l'home rural:

1) El món científic parcel·la la realitat segons uns criteris objectius prèviament establerts; es fixa en la forma dels pètals, el nombre de pètals, la disposició de les flors, les característiques de la fulla, etc. I d'aquesta manera arriba a diferenciar una espècie d'una altra de manera que no hi hagi confusió possible entre els resultats obtinguts. L'espècie classificada necessita un nom que els científics busquen en les llengües clàssiques llatina i grega amb l'objectiu d'assolir una universalitat que superi les barreres lingüístiques de cada país. La manera com es fa l'adopció del nom científic seria motiu de tot un altre estudi on podríem veure, des de la fidelitat a la significació del mot o dels mots grecs o llatins fins a la tria d'un mot per raons simplement eufòniques. Benveniste, a partir del mot *microbi*, demostra que molts neologismes no solament són invencions modernes, sinó que moltes vegades transgredeixen les regles fonètiques, morfosintàctiques i semàntiques de les llengües a les quals recorren per a la formació del vocabulari científic. Diu, parlant de Sédillot, que fou en realitat el creador del neologisme *microbi*: «Sédillot a simplement habillé en grec une dénomination qu'il avait conçue en français» (Benveniste, 1974, v. II, p. 168). Tots aquests aspectes cauen, òbviament, fora de l'abast del nostre treball.

2) En el món no científic, aquest procés va per camins diferents. És molt difícil que la gent que no es dedica científicament a l'estudi de les plantes pugui tenir un coneixement igual que el que té un botànic. Els criteris de diferenciació no són descriptius, sinó que més aviat es mouen per interessos diferents. Citem aquestes paraules de Francesc Masclans, que ens semblen molt més aclaridores que allò que nosaltres puguem explicar (1981, p. 9):

b) Esquema núm. 2

El rigor científic de la sistemàtica vegetal es fonamenta en identitats, o diferències, estrictament definides; i, en canvi, els dominis lexicals populars tenen orígens diversos i admeten un ampli marge d'ambigüitat que fluctua entre les dades de la percepció sensible més elemental i les velles creences esotèriques de la màgia.

L'esquema es llegeix a partir del mot *candelera* (*Verbascum thapsus*), i el que hem fet ha estat escriure tots els sinònims de la planta i veure si algun d'ells era, a la vegada, la denominació d'una altra espècie.

Seguint cap a la dreta, hi ha interferències amb un dels sinònims, *herba blenera*, que correspon també a l'espècie *Verbascum pulverulentum*.

Cap a l'esquerra trobem el mot *repalassa borda*, que té dos referents: *Verbascum thapsus* i *Phlomis lychnitis*.

A la llista de mots que designen l'espècie *Phlomis lychnitis* hi ha també un altre mot, *herba blanca*, que designa les espècies següents: *Alyssum maritimum*, *Senecio leucophyllus*, *Atriplex portucaloide*, *Parnassia palustris* i *Chenopodium album*.

Tot això pel que fa a paraules que formalment són idèntiques, però n'hi ha d'altres que només coincideixen parcialment:

herba blenera / blenera
candelera / herba candelera

No podem dir que siguin sinònims; però, en canvi, hi veiem una relació semàntica evident. Si consideràvem aquests casos, se'ns ampliaria molt més l'abast de les paraules polisèmiques.

També cal fer constar que aquest fenomen de polisèmia es dona en casos diferents. A vegades la paraula polisèmica designa espècies afins:

herba blenera { *Verbascum thapsus*
Verbascum pulverulentum

Però moltes vegades les espècies designades amb un mateix nom no tenen cap relació entre elles; ni tan sols pertanyen a la mateixa família.

herba blanca { *Alyssum maritimum*, fam. de les crucíferes
Senecio leucophyllus, fam. de les compostes
Chenopodium album, fam. de les quenopodiàcies
Atriplex portucaloides, fam. de les quenopodiàcies
Parnassia palustris, fam. de les parnassiàcies
Phlomis lychnitis, fam. de les labiades

Aquests exemples que hem escollit no són casos aïllats sinó, ben al revés, molt freqüents. Tot plegat no fa res més que demostrar allò que ja sabíem: la imprecisió i l'ambigüitat del llenguatge popular, en contraposició a l'exactitud i la precisió del llenguatge científic.

Per acabar, farem unes consideracions sobre la noció de sinonímia. Encara que hem parlat sempre de *sinònims*, voldríem aclarir aquest concepte en relació amb els noms de planta.

Si considerem que dues o més paraules són sinònimes quan poden funcionar de la mateixa manera en l'eix sintagmàtic, haurem de concloure que els significats que tracten no responen sempre a aquesta idea.

Per exemple, en un context determinat, *vas* pot alternar amb *got*. El parlant té la possibilitat de seleccionar del seu paradigma lèxic una de les dues paraules.

Però és difícil de pensar que la persona que de l'espècie *Thymus vulgaris* en diu *farigola*, sàpiga que també en pot dir *timó* (Llitera, Urgell, Conca de Barberà), *tomell* (País Valencià), *friula* (Dénia) o *estremuncell* (Callardons, a la Baixa Ribagorça), que és tal com ho diuen en altres contrades. Això fa que, en aquests casos, no es pugui parlar de *sinonímia* sinó de *significants diferents*.

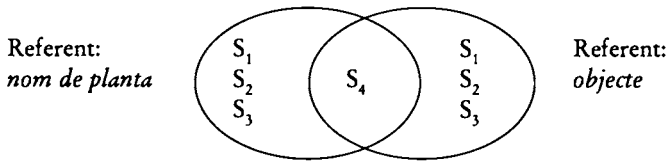
Un atles lingüístic, a la vegada que ens ajudaria a situar en el mapa les diverses denominacions, ens faria veure les paraules que tenen un abast més ampli i que concorren al costat de les locals pròpies. És a dir, si *farigola*, que sembla la paraula més estesa, és coneguda a l'Urgell al costat de la particular de la regió, que és *timó*, només aleshores estarem davant de la sinonímia autèntica. En els altres casos, més val parlar de diferents significants per a un mateix referent.

O sigui, entre dos noms no hi ha relació de sinonímia si el parlant no sap que té la possibilitat d'escollir entre l'un o l'altre i fer-los actuar dins d'un mateix context. *Vas* i *got* són sinònims en la mesura que la majoria de catalanoparlants els identifiquen com a tals. *Farigola*, *timó*, *tomell*, *friula* i *estremuncell* només seran denominacions diferents per a un mateix referent planta fins que els parlants descobreixin la seva relació i les facin actuar com a sinònimes.

3.4.2. LA METAFORITZACIÓ

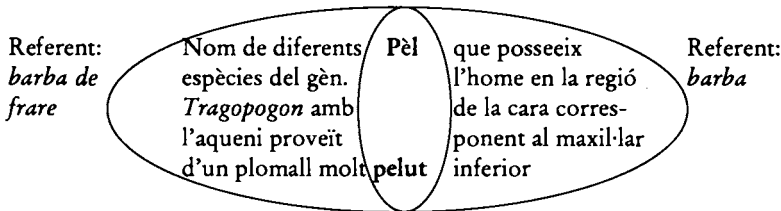
Al llarg d'aquest treball hem comprovat que molts dels noms de planta s'expliquen a partir de l'aplicació d'una regla de transferència semàntica. És a dir, per a poder aplicar el tret [+ vegetal] a noms com *caputxes* o *barretets* és imprescindible entendre-ho com un cas de metaforització. La base d'aquest procés de metaforització és l'analogia: la formulació en paraules d'una analogia real, l'expressió lingüística que es produeix en la ment de cada individu i que té com a fonament la similitud, la comparació.

El mecanisme que permet aquesta comparació és l'exclusió d'aquells trets semàntics o semes diferenciadors en favor de la permanència dels que són comuns amb l'objecte escollit com a terme de referència.

S_4 és l'element comú que ha permès d'establir la relació entre l'un i l'altre referent.

Vegem-ho ara exemplificat amb un nom de planta:

La designació a través de la metàfora és un procés complex i difícil d'analitzar perquè hi prenen part molts factors. Primerament, hem de pensar en els elements que provoquen i desencadenen aquesta relació entre planta i un altre objecte amb el qual manté una semblança. D'això, en direm *els motius* de la metàfora. Després hi ha un segon element, que són les *formes lingüístiques* que expressen aquesta relació; és a dir, de quantes maneres la llengua manifesta aquests lligams. I, finalment, hem de veure els *objectes* o *temes* als quals recorre el parlant per tal d'anomenar les plantes d'una manera no descriptiva sinó simbòlica, anant a buscar paraules ja existents que designen un altre referent.

Encara quedaria un altre punt, que no tractarem, que seria descobrir l'origen metafòric de les paraules a partir d'un estudi diacrònic de la llengua, cosa que ens permetria de veure el procés de formació i lexicalització de les metàfores.

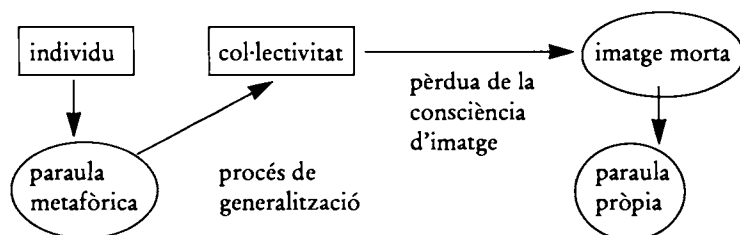
La metàfora suposa per a totes les llengües una manera d'enriquir el vocabulari; és una porta constantment oberta a la creació de nous significats en la mesura que cada parlant competent de la llengua pot utilitzar aquest recurs. La prova d'això que diem la tenim en aquest recull del lèxic de plantes, algunes de les quals presenten multiplicat de denominacions, però que, ben segur, encara en tenen moltes més que no han estat recollides. Per posar-ne un exemple, es-

mentarem el de la planta *Convolvulus arvensis* (vegeu la làm. XI), de la qual Masclans recull les *denominacions* següents:

corriola
corritjola
campanella
campaneta
camisola de la Mare de Déu
fal·des de la Mare de Déu

Doncs bé, no fa gaire hem pogut comprovar que hi ha molta gent que en diu *trompetetes*, al·ludint a la seva forma i també al fet que, si es desprèn el calze de la corol·la i s'hi bufa, la corol·la s'infla i produeix un sorollet.

I és que la metaforització no es pot deslligar del procés de lexicalització sense el qual el nom no arriba a formar part del lèxic general, sinó que queda reduït a un àmbit restringit.

Per tant, com més s'avança en el procés de lexicalització, més es perd la consciència de la designació metafòrica, fins que aquest nou terme arriba a ser considerat com una paraula pròpia, totalment independent de la motivació que l'ha feta néixer.

3.4.2.1. Motivacions de la metàfora

En analitzar els motius de la metàfora, no ens proposem pas d'estudiar els fonaments psicològics o les intencions estilístiques subjacents a tot procés de metaforització. El nostre propòsit és molt concret: establir els elements que han servit de base a la transferència semàntica.

Per fer això, hem triat aquells noms de plantes que tenen el seu origen en una designació metafòrica i n'hem buscat la base significativa.

Cal advertir, però, que aquesta no ha estat una feina fàcil, perquè ens hem trobat amb alguns punts conflictius que seguidament exposem:

1) En alguns casos, molts noms metafòrics —o aparentment metafòrics— consignats no tenen una informació suficient al darrere que ens permeti afirmar que ho són.

Per exemple, un mot que pot semblar metafòric, com *campana* (*Inula helenium*), és una denominació per extensió del lloc on antigament es cultivava amb abundor: la regió de la Campània (Font i Quer, p. 785). Per tant, encara que hi hagi hagut una transferència semàntica, no es pot parlar de metàfora. En d'altres casos, com *anglesina* (*Glycine sinensis*), hi ha intervingut el factor de l'etimologia popular, que ha deformat el nom científic per obtenir-ne un altre de més explicatiu.

És per això que només hem volgut treballar sobre aquells noms que teníem ben documentats, perquè, d'aquesta manera, evitàvem falses afirmacions —molt fàcils de fer, d'altra banda.

2) El segon problema ha sorgit en el moment d'avaluar la informació. Quines referències havíem de tenir en compte? Des de la citació explícita del llibre de botànica fins a la interpretació subjectiva d'un dibuix, hi ha, òbviament, un marge molt ampli i moltes possibilitats d'error.⁴²

Per exemple: l'*herba de plata* està descrita a la GEC de la manera següent: «[...] de fulles totalment recobertes de papil·les cristal·lines». I a més, la llista sinònima és prou eloqüent en aquest sentit: *herba gelada*, *herba cristal·lina*, *cristal·lina*.

De l'*herba llombriguera*, Font i Quer ens diu (p. 300): «[...] por formar un hoyuelo central que remeda un ombligo» (vegeu la lám. XIV).

Podem afirmar en tots dos casos, basant-nos en la informació, que es tracta de dos noms metafòrics.

Però en d'altres moments, la informació és insuficient i permet un grau d'interpretació personal més elevat. Per exemple, per poder afirmar que l'*aranyola* és un nom metafòric no tenim cap més indicació que la seva representació gràfica (vegeu la lám. XXIX), i això és, evidentment, subjectiu.

Fetes aquestes consideracions, entrem ja en el terreny concret de les motivacions de les paraules metafòriques.

Hi hem trobat representats els tipus de motivacions següents:

- per la forma,
- per l'olor,
- pel gust,
- per la mida,

42. Les làmines del final del volum poden servir de referència per avaluar les interpretacions subjectives de la realitat percebuda a través dels sentits.

- pel tacte,
  - per l'activitat de la planta o per les seves virtuts,
  - pel seu hàbitat.
- Vegem-ne uns quants exemples amb la informació recollida.

a) *Per la forma*

<i>abellera</i> <i>abelles</i> <i>abelletes</i>	
	«Con el labelo semejando un abejorro u otro himenóptero parecido» (Font i Quer, p. 952).
<i>agulloles</i>	«Les llavors estan proveïdes d'una petita aresta en forma de bec» (Masclans, p. 28).
<i>bosses</i> <i>bufeta de gos</i> <i>tomata de capseta</i>	
	«L'alquequengi [...] el calze del qual des que acaba la florescència fins que el fruit és madur es transmuta en una mena de bufeta vermella [...]» (Font i Quer, 1979, p. 186) (vegeu la làm. XIX).
<i>àrnica</i>	Corresponent a <i>Inula montana</i> : «en todas partes donde crece suelen tomarla por árnica (<i>Arnica montana</i>) sin serlo» (Font i Quer, p. 787).
<i>banya de cabra</i>	«llegum linear, arquejat, de tres a nou artells i sis angles obtusos» (DCVB) (vegeu la làm. 1).
<i>barba de caputxí</i>	«liquen que penja dels troncs i rames dels arbres, formant unes grans barbes de color gris» (DGLC).
<i>barba de frare</i> <i>barba d'ermità</i>	
	«nom de diferents espècies del gènere <i>Tragopogon</i> amb l'aqueni proveït d'un llarg plomall» (DGLC).
<i>cabelluda</i>	«Con tallos y hojas densamente cubiertos de pelos plateados» (Polunin).
<i>caixeta</i>	«El fruto es una cápsula más ancha y ventruda en la base, con una tapadera u opérculo [...]» (Font i Quer, p. 571).

capdemort «El fruit capsular es compara amb una calavera i els orificis de dehiscència en són les conques oculars» (Masclans, p. 26).

b) Per l'olor

menta de gat «Esta hierba despide un olor fuerte, no muy agradable [...]. El sabor de las hojas es picante [...] recuerda el de la menta [...]» (Font i Quer, p. 664).

«La ferum d'aquesta planta dóna defici als gats, "hace como enloquecer los gatos, que se revuelcan y dan mil brincos sobre ella" (Aymerich)» (Masclans, p. 174).

al·liària
herba d'all
allenc }

«Al apretujarla contra los dedos despide un fuerte olor a ajos» (Font i Quer, p. 155).

sardinera

«Toda la planta desprende un olor a salmuera de arenques o de bacalao» (Font i Quer, p. 155).

«Planta fètida, "à odeur de poisson pourri" (Fournier)» (Masclans, p. 52).

c) Pel color

herba de la moneda «Flores [...] de color amarillo fuerte» (Polunin).

botó d'or «Flores [...] color amarillo azufre» (Font i Quer, p. 229).

gram blanc «Hierba humilde, grisácea» (Polunin).

mató de monja «Flor blanca i globulosa de la planta *Viburnus opulus*» (DCVB).

d) Pel gust

all de bruixa «Són una mena d'alls silvestres que es poden menjar i tenen gust d'all» (DECat).

herba felera «Tiene sabor herbáceo, que se vuelve amargo y persiste largo tiempo» (Font i Quer, p. 195).

e) *Per la mida*

api de cavall «Esta especie es el *hipposelinon* de los griegos, voz que significa perejil o apio de caballo, por su desarrollo» (Font i Quer, p. 484).

abret «A menudo rebasa 1 m de altura» (Font i Quer, p. 595).

f) *Per la seva activitat o les seves virtuts*

ressentida «Li cauen les flors quan donem un cop a la planta, i no es desprenen totes alhora, sinó lentament, ara l'una ara l'altra [...] fins que li passa l'enuig» (Masclans, p. 130).

herba de foc «Venenosa: produce ampollas e inflama la boca y el tubo digestivo» (Polunin).

cobertora «Ben picada el seu suc aplicat a les cremades les guareix fins a la tercera pell» (Amades, 1969, p. 1050).

herba de l'amor «Actua como tónico cardíaco, regulando la actividad del corazón» (Font i Quer, p. 379).

balladors «Nom de tres gramínies, amb les espiguetes sostingudes per peduncles capil·lars, les quals tremolen al més lleuger ventijol» (DGLC).

g) *Per l'hàbitat*

alga de mar «Viu al fons marí i [...] com el seu nom vulgar indica, hom la pren per una alga» (GEC).

amanida de gripau «Viu en llocs humits» (DCVB).

pa de granotes «Se cría con extraordinaria profusión en la superficie de las aguas dulces de curso lentísimo o estancadas» (Font i Quer, p. 964).

3.4.2.2. *Estructures morfològiques que presenten les metàfores*

[+ R]	<i>aranya, abella</i> (freqüent)
$[[+ R] + [+ S]]_N$	<i>abellera, barretets</i> (freqüent)
$[[+ R] + [+ S]] \text{ } \text{b} \text{ } [+ R]$	<i>abellera groga</i>
$[+ R] \text{ } \text{b} \text{ } [[+ R] + [+ S]]$	<i>herba esquellera, gata rabiosa</i>
$[[+ R] + [+ S]] \text{ } \text{b} \text{ } [[+ R] + [+ S]]$	<i>abellera mosquera, abellera becada</i> (no freqüent)
$[+ R] \text{ } \text{b} \text{ } \text{enllaç} \text{ } \text{b} \text{ } [+ R]$	<i>tabac de pastor, alga de mar, botons de gos</i> (freqüent)
$[+ R] \text{ } \text{enllaç} \text{ } [+ R]$	<i>capdemort</i>
$[[+ R] + [+ S]] \text{ } \text{b} \text{ } \text{enllaç} \text{ } [+ R]$	<i>figuera d'infern</i> (no freqüent)
$[+ R] \text{ } \text{b} \text{ } \text{enllaç} \text{ } \text{b} \text{ } [[+ R] + [+ S]]$	<i>herba de la carbasseta</i> (no freqüent)
$[[+ R] + [+ S]] \text{ } \text{b} \text{ } \text{enllaç} \text{ } \text{b} \text{ } [[+ R] + [+ S]]$	<i>gencianeta de tardor</i> (no freqüent)
$[+ R] \text{ } [+ R]$	<i>xuclamel, belladona, apagallums</i> (freqüent)
$[+ R] \text{ } [+ R]$	<i>capblau</i> (poc freqüent)
$[+ R] \text{ } [[+ R] + [+ S]]$	<i>afrontacavadors</i>

Les estructures morfològiques que més freqüentment representen els casos de metaforització són les següents:

[+ R]	$[+ R] \text{ } \text{b} \text{ } \text{enllaç} \text{ } \text{b} \text{ } [+ R]$
$[[+ R] [+ S]]$	$[+ R] \text{ } [+ R]$

En aquests grups hi ha casos de metaforització del conjunt, com *cua de guilla* (vegeu la làm. XVII), i casos en què la metaforització és parcial, només del segon element, ja que el primer ens situa en el món vegetal: *blat del diable*. Aquests dos tipus connecten amb una qüestió molt més general que és el dife-

rent grau de metaforització que poden presentar aquests noms. Per poder explicar aquests aspectes ens basem en la terminologia de Le Guern, que distingeix entre «metàfores *in praesentia*» i «metàfores *in absentia*».⁴³

En el primer cas, l'element comparat està present en el nom. L'única cosa que hi falta és el vincle comparatiu:

gerani de colom
herba de les puces

herba de plata
trèvol de mamella de vaca

En el segon cas, l'element comparat no es manifesta: el grau de metaforització és més profund. Tots els lexemes simples metafòrics i els derivats i compostos marcats [– vegetal] responen a aquest tipus.

gata rabiosa
llombrígol de Venus
orella d'ós

sol coronat
tassa de jueu

3.4.2.3. *Objectes o temes de la metàfora*

Podem establir dos grans grups d'objectes o temes de la metàfora:

- noms amb el tret [+ vegetal],
- noms amb el tret [– vegetal].

a) *Noms amb el tret [+ vegetal]*

En aquest grup hi ha els noms que agafen com a element de comparació un referent que ja pertany al món de les plantes. Quan hem parlat dels motius de la metàfora hem esmentat alguns noms que representen aquests tipus: *abret*, *àrnica*, *api de cavall*, i també hi podem afegir *all de bruixa*, *all d'olor* i *alfals bord*.

Són casos, tots ells, d'analogia entre vegetals. És a dir, la planta que és anomenada amb una metàfora té alguna característica del referent vegetal amb el qual se la compara, sigui per la forma, per la mida, etc.

43. Le Guern, quan fa la distinció entre metàfora *in praesentia* i metàfora *in absentia*, insisteix en el fet que totes dues són qualitativament iguals, i que només hi ha un grau de metaforització més profund en el segon cas.

b) Noms amb el tret [- vegetal]

Aquest segon grup, el subdividirem tenint en compte la presència del tret [+ animat] o [- animat] en els noms.

Els que presenten el tret [+ animat] són susceptibles, a la vegada, de ser classificats segons si el nom es refereix a l'ésser o a una part del seu cos. Hem indicat, en una llista paral·lela, aquells noms, possiblement metafòrics, dels quals no tenim cap informació.

Noms amb el tret [+ animat] amb referència a un ésser

abelles	gata rabiosa
aranya	gossets / gossos / cadells
canonges	passerella
capitana	pucera
escurçonera	viborera
frases	xinxera
gall	

Noms amb el tret [+ animat] relacionats amb el cos

<i>Amb informació</i>	<i>Sense informació</i>
ala	ala de corb
alè de bou	
banya de cabra banya de cérvol	banya de bou
barba d'ermità barba de cabra barba de caputxí barba de frare	
bec de cigonya bec de grua	
botons de gos	botons de frare botons de gavatx
cabellets de serp	
cua de guilla cua de llop cua de moltó	cul de porc cua d'escorpí cua de porc
dent de lleó	
	llàgrimes de Job llàgrimes de viu (de Daviu)
lleganyes	
llengua bovina llengua cervina llengua d'ovella llengua de bou llengua de ca / de gos llengua de cérvol llengua de serp	mà de Crist mà de Maria mà de Santa Maria

<i>Amb informació</i>	<i>Sense informació</i>
orella d'ós orella de corder orella de monjo pet de frare peu de colom peu de gallina peu de perdiu pota d'euga pota de cavall negra pota de lleó poteta de colom poteta de gall	morro de porc morro de porcell peu de Crist

Com dèiem abans, els animals que serveixen de base a l'analogia són els que configuren la vida de l'home rural. Només hi ha un cas que no respon a aquest fet: el lleó. Malgrat tot, no podem oblidar que, encara que no sigui per coneixement directe, el lleó és un animal conegut arreu i forma part, a més a més, de la tradició bíblica com a símbol de l'evangelista sant Marc.

Els que fan referència a persones representen l'Església o la religió: *canonges, frares, mà de Maria, barba d'ermità*.

El DCVB ens dóna una informació interessant d'alguns dels elements metafòrics que al·ludeixen a parts del cos:

<i>llengua</i>	«Nom de diversos peixos i de moltes plantes que per llur forma tenen semblança amb una llengua d'home o d'animal.»
<i>orella</i>	«Nom de diferents coses més o menys semblants, per llur forma o posició, a les orelles d'un animal.»
<i>pota</i>	«Objecte que, per la seva forma, situació o finalitat, té semblança amb la pota o cama d'una bèstia.»

Aquestes explicacions ens permeten concloure que podem considerar metafòrics aquells noms que fan referència a les tres parts del cos esmentades, encara que no en tinguem cap documentació.

Noms amb el tret [- animat]

La majoria dels noms al·ludeixen, com en el grup anterior, a objectes d'ús quotidià. I els grups que forneixen més exemples són els lexemes simples i els dels lexemes amb elements derivatius. En donarem uns quants exemples de cada tipus i farem constar aquells dels quals no tenim cap informació.

<i>agulles</i>	«[...] de fruits llargs en forma d'agulla» (GEC).
<i>arracades</i>	Sense informació.
<i>banderes</i>	Sense informació.
<i>capellera</i>	Sense informació.
<i>capil·lera</i>	«Por la belleza de los rabillos de los frondes, que se han comparado a los pelos de una hermosa cabellera» (Font i Quer, p. 69).
<i>gotets</i>	«[...] la simiente negra, y los vasillos que la contiene [...]» (Font i Quer, p. 575) (vegeu la làm. XXXIII).
<i>lletera</i>	«[...] la familia de las euforbiáceas es de las lechetreznas, que todo el mundo conoce por la facilidad con que sueltan aquel líquido lechoso [...]» (Font i Quer, p. 180).
<i>llumenetes</i>	Sense informació.
<i>pa eixut</i>	Sense informació.
<i>punyalera</i>	Al·ludeix a la forma de les fulles de l'atzavara.
<i>rellotges</i>	«[...] por las vueltas que da la prolongación retorcida del apéndice del fruto cuando éste permanece clavado en el suelo por su base» (Font i Quer, p. 417).

No volem tancar aquest apartat dels temes metafòrics sense fer referència a aquells noms que tenen com a base de l'analogia la simbologia mariana. Ja hem explicat que els noms de sants i els que indiquen alguna activitat relacionada amb l'Església són sovint elements de metaforització. El culte marià, tan estès, n'ocupa, tot sol, una part destacable.

La referència a un article de Francesc Masclans sobre aquest tema és obligada, ja que aquesta lectura ha estat la font de la nostra informació (1948, p. 240):

[...] la onomástica mariana vegetal [...] debe considerarse emparentada con este mundo simbólico de la liturgia y la arqueología cristianas. En tales nombres podemos descubrir algo más que la belleza de unas imágenes poéticas y metafóricas [...]. Los nombres populares de las flores de María son expresiones simbólicas.

En la mostra hem pogut recollir els noms següents, d'alguns dels quals donarem la informació que proporciona l'esmentat article:

camisola de la Mare de Déu (*Convolvulus arvensis*) (vegeu la làm. XI).

faldes de la Mare de Déu (*Convolvulus arvensis*) «La vulgar corregüela menor [tiene] flores infundiformes (que en este caso se comparan a una falda [...])» (Masclans, 1948, p. 243).

herba de Santa Maria (*Polygonum persicaria*).

llet de Maria (*Pulmonaria officinalis*) «debido a las manchas blancas de sus hojas, se ha llamado *llet de Maria*» (Masclans, 1948, p. 247) (vegeu la làm. XXXIII).

«Seria aleshores quan la *Pulmonaria* prengué lo nom de *llet de Maria*, per haver-ne copsades algunes gotes mentre alletava a l'Infant Jesús» (Verdaguer, *Flors de Maria*, citat per Masclans, 1948, p. 247).

mà de Maria (*Potentilla reptans*) «Rosácea de tallo rastrero [...] y hojas divididas en cinco folíolos dentados» (Masclans, 1948, p. 247) (vegeu la làm. XXXII).

rosa de la Mare de Déu (*Paeonia officinalis*).

sabatons de la Mare de Déu (*Hypocorum grandiflorum*).

xinel·les de la Mare de Déu (*Briza maxima*) (vegeu la làm. xx).

3.4.3. CONCLUSIONS

3.4.3.1. *Sinonímia i polisèmia*

Al llarg del treball s'ha fet evident que les denominacions populars de les plantes segueixen les mateixes regles de formació existents per a la resta del lèxic. Aquestes denominacions coexisteixen amb les científiques, les quals tenen un origen i una finalitat diferents.

La creació popular, influïda per factors diversos que van des de la morfologia de la planta, les seves virtuts —reals o suposades— fins a la seva relació amb el món no natural, explica l'existència dels fenòmens de sinonímia i polisèmia.

Quan parlem de sinonímia i polisèmia en el camp dels noms populars de les plantes, ens referim, més precisament, a l'existència de més d'un significat per a un referent (cas de la sinonímia) o a un significat per a més d'un referent (cas de la polisèmia), sense que això signifiqui que siguin mots intercanviables en l'eix sintagmàtic. En realitat, són mots que recobreixen àrees geogràfiques diferents, no coincidents moltes vegades amb les àrees dialectals. No són, realment, doncs, paraules sinònimes o polisèmiques en sentit estricte.

Entre les paraules sinònimes trobem casos diversos:

— paraules que difereixen només en alguna lletra i en les quals podem veure la deformació fruit de la transmissió oral: *tuca* i *truca*, per a referir-se a la *Bryonia dioica*;

— la mateixa paraula, però precedida o no per un nom genèric: *terra* i *herba terrera*, referides a l'*Alyssum maritimum*.

Les paraules polisèmiques poden tenir molts referents que pertanyen a espècies afins o que no tenen cap tipus de relació entre elles.

3.4.3.2. *Metaforització*

La metaforització és freqüent en el procés de designació de plantes.

a) *Predictibilitat del tret [+ vegetal]*

La predictibilitat del tret [+ vegetal] en els casos de metàfora *in absentia* no és possible sense l'aplicació d'una regla de transferència semàntica. Això passa en els lexemes simples i en els derivats, sigui quin sigui el tipus de sufix que s'uneixi al radical (aspectiu o no aspectiu).

En els compostos pot haver-hi dues situacions:

a.1) Que hi hagi un element [+ vegetal] i un altre [- vegetal].

blat del diable
herba de la moneda

En aquest cas, el tret [+ vegetal] en el resultat és predictable.

a.2) Que tots dos elements tinguin el tret [- vegetal].

arrencapets
filabarba
pa eixut

En aquest cas, el tret [+ vegetal] en el resultat no és predictable.

b) *Constants de metaforització*

b.1) Des del punt de vista dels motius de l'analogia constatem que la morfologia externa de la planta és el motiu més important per la seva representativitat, i destaca preferentment la forma de la planta pel damunt dels altres aspectes: color, mida, gust, etc.

b.2) Com a estructures morfològiques més freqüents, sobresurten:

[+ R]	[+ R] b enllaç b [+ R]
[+ R] [+ S]	[+ R] [+ R]

b.3) Pel que fa als objectes que serveixen de base al parlant en el moment de creació de la metàfora, hi ha un predomini d'elements que són familiars a l'home rural, que formen part del seu entorn.

Aquests elements poden tenir el tret [+ animat] o [- animat], però en ambdós casos són sempre noms concrets i molt coneguts de la gent que està en relació amb el món de les plantes. Aquest factor de coneixença de l'objecte supera, de vegades, el món referencial més concret i utilitari per endinsar-se en l'àmbit

de les creences religioses del parlant. Un grup de noms respon a aquest impuls, per exemple, les denominacions de planta que representen la simbologia mariana i que hem esmentat en l'apartat 3.4.2.3. Al costat n'hi trobem d'altres que, encara que no es refereixen a la Verge Maria, esmenten d'altres personatges de la tradició religiosa cristiana.

herba de Santa Margarida
llàgrimes de Job
peu de Crist

Els elements negatius d'aquesta tradició religiosocostumista, també estan representats en el nomenclàtor botànic. Així, trobem els noms *diable*, *infern*, *serp* i *bruixa* formant part d'algunes denominacions.

all de bruixa	figuera d'infern
all de serp	llet de bruixa
blat del diable	

La informació que en tenim és de caire folklòric però il·lustrativa. Per exemple, de la *figuera d'infern* ens diu Amades que, després de traïr Jesús, Judes va penjar-se en una figuera que «per raó d'haver suportat amb el seu brancatge el cos repugnant del traïdor, va tornar els seus fruits agres i intensament repulsius, i, d'un aliment sanitos i plaent va esdevenir un purgant molt actiu i enèrgic, i des d'aleshores aquesta espècie és coneguda per "figuera infernal"» (Amades, 1969, vol. *Creences*, p. 1158).

Quasi sempre aquests noms són motivats per les característiques negatives o perjudicials de la planta. El *blat del diable* o *gram estrellat* és una espècie que es cultiva entre els sembrats i impedeix el bon creixement de les espigues.

La *llet de bruixa* és una planta del gènere *Euphorbia* que té la particularitat de produir una substància, d'aspecte lletós, que irrita la mucosa ocular.

Tots aquests exemples serveixen per a explicar que els objectes de la metàfora pertanyen al món pròxim de l'individu designant i són vàlids i explicables en el moment de la designació.

4. CONCLUSIONS GENERALS

L'anàlisi realitzada ens permet d'establir dos tipus de conclusions. D'una banda, la constatació de les hipòtesis formulades; de l'altra, l'establiment d'unes constants que poden servir de base a noves formacions.

4.1. CONSTATACIÓ D'HIPÒTESIS

Les nostres hipòtesis de treball es referien als tres aspectes definidors del le-xema com a unitat lèxica amb un significat constant, capaç d'inserir-se en una cadena sintagmàtica i de ser interpretada fonèticament o ortogràficament.

4.1.1. HIPÒTESI NÚM. 1

La hipòtesi núm. 1 fa referència a l'adequació dels noms de planta a les regles de combinació morfològica del català.

Els noms de planta que hem anomenat *lexemes simples* queden exclosos, doncs, d'aquest quadre, ja que són realitzacions de [+ R]. La combinació morfològica queda reduïda a l'aparició d'un element de suport (la -a de *farigola*) o a l'afegiment d'un element flexiu (la -s de plural de *bosses*).

A partir de la noció de radicals i afixos, establim quines combinacions d'aquests elements pertanyen a la llengua catalana com a lexemes. Excloem les combinacions en què intervenen els prefixos (afixos que precedeixen el radical) perquè no apareixen en els noms de planta estudiats.

	1	2
Derivats per sufixació	Un element [+ S] s'afegeix a un element [+ R]: [+ R] + [+ S]	Un element [+ S] s'afegeix a una formació [+ R] + [+ S]: [+ R] + [+ S] + [+ S]
Compostos	La combinació de dos [+ R] presenta tres tipus determinats: 1. R R 2. R b R 3. R b enllaç b R	Aplicant el recurs de la derivació, les formes es multipliquen: 1. a) [R + S] R b) R [R + S] c) [R + S] [R + S] 2. a) [R + S] b R b) R b [R + S] c) [R + S] b [R + S] 3. a) [R + S] b enllaç b R b) R b enllaç b [R + S] c) [R + S] b enllaç b [R + S]

La columna 1 representa les formes més simplificades; a la columna 2 s'apliquen les regles de recursivitat a aquestes formes simples.

En el camp de noms de planta, hi ha estructures més productives i estructures menys productives. No n'hi ha cap, però, que s'aparti de les possibilitats de combinació del català.

Els aspectes fonològicootogràfics no eren objecte del nostre estudi; simplement ens hem limitat a assenyalar l'analogia formal entre els noms que corresponen a un mateix referent o entre nom popular i nom científic. Algunes d'aquestes variants han estat tractades des d'un punt de vista semàntic: és el cas de l'etimologia popular.

4.1.2. HIPÒTESI NÚM. 2

La hipòtesi núm. 2, referent a les condicions sintàctiques, té dues vessants:

a) Compliment de les condicions exigibles a un nom de planta per tal d'inserir-se en una cadena sintagmàtica.

b) Compliment de les condicions de combinabilitat per part dels elements formatius del nom de planta que puguin ser caracteritzats sintàcticament.

Per inserir-se en una cadena sintagmàtica, els noms de planta han de ser caracteritzats [+ N].

Aquesta categoria sintàctica és inherent a tots els noms de planta només pel fet de la relació de designació que s'estableix entre el significat i el referent marcat com a [+ objecte]. Cal veure, però, si aquesta categoria morfològica és regular o és el resultat de l'aplicació d'una regla de conversió sintàctica.

En el quadre següent s'estableixen les combinacions morfològiques regulars que tenen el tret [+ N] en el resultat:

Combinacions morfològiques regulars

	<i>Caracterització dels elements</i>	<i>Caracterització sintàctica del resultat</i>
Regularitat sistemàtica	1 [[+ R] [+ N]] + [[+ S] [+ asp.]] —————> [+ N]	
	2 [[+ R] [+ N]] + [[+ S] [+ N]] —————> [+ N]	
	3 [[+ R] [+ N]] [[+ R] [+ N]] —————> [+ N]	
	4 [[+ R] [+ N]] [[+ R] [+ Adj]] —————> [+ N]	
	5 [[+ R] [+ Adj]] [[+ R] [+ N]] —————> [+ N]	
Regularitat admesa per l'ús	6 [[+ R] [+ Adj]] + Adj —————> [+ N]	
	7 [[+ R] [+ N]] + [[+ S] [+ Adj]] + Adj —————> [+ N]	
	8 [[+ R] [+ V]] + [[+ S] [+ Adj]] + Adj —————> [+ N]	
	9 [[+ R] [+ V]] + [[+ S] [+ N]] [+ Adj] —————> [+ N]	

Caracteritzem els radicals dels lexemes compostos amb el signe [+ R] per tal de simplificar la notació, però l'aplicació de la recursivitat a un radical és una possibilitat admesa i comprovada en els noms de planta estudiats. No fem referència, tampoc, al tipus de lligam entre els dos radicals, ja que no condiciona la determinació de la categoria sintàctica del resultat.

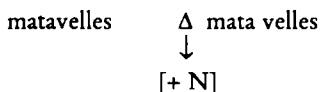
Els lexemes simples tenen el tret [+ N]. La majoria de lexemes simples que hem tractat són paraules referides específicament a vegetals, i aquesta relació de designació ja els confereix la categoria de [+ N]. Hi ha casos, però, en què la paraula que designa la planta pot funcionar en el sistema de la llengua amb una altra especificació sintàctica. És el cas de *joliu*, *moll* i *fals*, que han alterat la seva categoria sintàctica en la designació d'un vegetal (núm. 6 del quadre).

En els lexemes derivats, el sistema estableix la categoria sintàctica de la formació per l'aportació del sufix. En alguns casos, però, la funció categorial del sufix és nul·la i es manté la categoria del radical; és el cas dels sufixos aspectius, tractat en les conclusions parcials fetes al capítol dels derivats (vegeu l'apartat 3.2.3).

En els compostos, cal establir diferenciacions, ja que, en el camp que hem tractat, és l'element inicial del compost el que domina el conjunt, i, per tant, el que determina la seva categoria sintàctica. En aquest grup domina la combinació $[[+R] [+N]]_N$ i un element $[[+R] [+x]]_{Adj}$ (núm. 4 del quadre). L'element x pot estar representat per diverses estructures, des d'un adjectiu fins a una estructura complexa amb funció d'adjectiu.

L'element dominant de totes aquestes formacions és marcat $[+N]$, i aquest tret apareix com a categoria sintàctica del compost.

Hi ha un tipus de compostos, $[[+R] [+V]] [[+R] [+N]]$ (núm. 9 del quadre), on la categoria sintàctica de l'element dominant, $[+V]$, no es correspon amb la categoria sintàctica del resultat, $[+N]$. Cal partir de la suposició d'un element nominal, fora del compost, identificable amb l'agent del $[+V]$ de la formació per a explicar la categoria sintàctica del resultat.

La determinació, o funció adjectiva, és realitzada per l'estructura $[[[+R] [+V]] [[+R] [+N]]]$, que, per l'aplicació d'una regla de conversió sintàctica, passa a $[+N]$.

El pas de funció adjectiva a funció substantiva és una constant en la llengua, generalitzada de manera sistemàtica. És una conversió sintàctica elevada a la categoria de llei. Entre els noms de planta, és bastant freqüent en els lexemes derivats per sufixació, ja que la majoria de sufixos amb aportació categorial tenen el tret $[+Adj]$ (núm. 5, 7 i 8 del quadre).

La categoria sintàctica $[+N]$ té dues marques concretes: el gènere i el nombre. Com a nom de planta, les formacions estudiades no han de tenir un gènere fixat —el gènere gramatical dels elements no sexuats en la realitat és arbitrari—, però sí un nombre: el nom de planta, com a designador d'un element de la realitat, tipus, ha de ser singular. No obstant això, hi ha casos de nom de planta plural. Pel que fa al gènere, observem una presència molt notable del gènere femení.

La marca de plural pot explicar-se a partir d'un procés metonímic: la designació de la planta es fa a partir dels elements que la formen —flors, fulles, fruits—, generalment múltiples.

Els motius de l'abundància de noms femenins són:

1) L'alta freqüència de noms genèrics de planta —*herba, flor*— femenins en els compostos amb element dominant $[+N]$.

2) La concordança de la formació $[[+R] + [[+S] [+Adj]]]$ amb un element nominal desaparegut —*herba, flor*— en els lexemes derivats amb marca de fe-

mení. Aquesta afirmació prové de la sinonímia existent entre les formacions següents:

- a) [nom genèric de planta] $\left[[+R] + [+S] \right]_{Adj}$
 b) $\left[[+R] + [+S] \right]_N$ $\swarrow$ conversió sintàctica

La consciència de femení en la designació de les plantes, quan no es tracta de designació metafòrica, és molt forta. Pot ser fins i tot responsable de l'aparició de l'element fonològic *-a* dels lexemes *nadala*, *pàmpola*, *passerella*, *segimona*, *sorolla*, en els quals l'aparició d'aquest element coincidiria amb la marca de femení d'altres noms i adjectius de la llengua.

Mot sovint hem sentit aplicat aquest recurs d'afegiment de la *-a* com a marca de femení a noms d'animals o d'objectes, pel fet de relacionar-los d'alguna manera amb el sexe o els seus estereotips en la parla dels nens o en el llenguatge col·loquial, i fins i tot aquest recurs ha estat motiu d'acudits i ha originat expressions fixades.

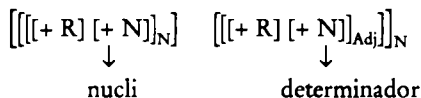
L'aparició del gènere femení en els lexemes metafòrics és solament una coincidència, ja que mantenen el gènere del nom objecte de la metàfora.

Pel que fa a la combinabilitat sintàctica dels elements formatius, els lexemes simples també queden exclosos. Les estructures morfològiques formades per elements que es combinen des del punt de vista sintàctic són els lexemes derivats i els compostos.

Les condicions de combinabilitat en els derivats es redueixen a la compatibilitat sintàctica de $[+R] + [+S]$. Hem trobat molt poques transgressions de les regles de derivació morfològica en aquest sentit: el cas dels sufixos aspectius generalment aplicats a noms que apareixen combinats amb adjectius —*agrella*, *pellosella*— i el cas de sufixos combinables amb $[+N]$ que apareixen aplicats a radicals verbals —*gitam*, *bellugó*, *belluguet*. Cal advertir, però, que són casos esporàdics, i no restringits al camp de noms de planta, ja que hem trobat exemples aïllats en altres camps: *lligam*, *burró*, *espieta*.

En els compostos, una de les estructures sintàctiques més freqüents és $N \bar{b} Adj$. No hem detectat cap incompatibilitat pel que fa a l'aplicació d'un adjectiu a un nom: l'adjectiu adopta el gènere i el nombre del nom a què s'afegeix.

Aquesta composició bimembre de nucli i determinant es repeteix en la resta de compostos que tenen per element inicial un $[+N]$. El formatiu determinant és caracteritzat $[+Adj]$ en la composició, però hi ha casos en què aquesta marca sintàctica és el resultat d'una conversió: *herba poma*. El canvi de categoria es produeix de $[+N]$ a $[+Adj]$. Sintàcticament no tenim cap punt de referència que ens permeti establir la regularitat d'aquesta conversió d'una manera sistemàtica.

Hem trobat casos de compostos amb un segon membre [+ N] on no podem parlar de pas de [+ N] a [+ Adj], sinó que hem de suposar l'elisió d'un element transcategoritzador, un enllaç.

floravia → flora de via
 peucrist → peu de crist

En aquests exemples, el canvi de categoria no afecta l'element nominal *via* o *crist*, com en l'exemple anterior *poma*, sinó que la funció de [+ Adj] s'atribueix al conjunt [enllaç [[+ R] [+ N]]]_{Adj}, una estructura morfosintàctica molt usual en la llengua.

Des d'una perspectiva sintàctica, però, no tenim prou elements per a determinar la natura d'aquestes transcategoritzacions. Ens cal concretar, en cada cas, la relació semàntica entre els dos membres nominals del compost.

Els noms de planta [[+ R] [+ V]] [[+ R] [+ N]]_N responen sintàcticament a l'estructura verb/objecte. En general, tots s'hi adequen. Hem d'esmentar, però, un cas de canvi de règim verbal, d'intransitiu a transitiu, *ajocagripaus*, i algun cas que presenta una relació diferent entre els elements verb/agent, *pixacà*.

Totes aquestes consideracions, però, no són exclusivament sintàctiques; la valoració semàntica de les unitats pesa molt a l'hora de fer-ne l'anàlisi.

4.1.3. HIPÒTESI NÚM. 3

La hipòtesi núm. 3 establí que en la majoria de noms de planta era impredecible la designació d'un element vegetal a partir de la informació semàntica dels elements formatius.

Un gran nombre de noms de planta, els lexemes simples, han d'estar recollits, amb la informació corresponent, en el diccionari de referència per a la comunitat, i no necessàriament són inclosos en el diccionari de cada parlant si no formen part de la competència lèxica d'aquell parlant.

En els lexemes derivats per sufixació, en canvi, no caldria, des d'un punt de vista teòric, la inclusió de tot el nom de planta en el diccionari, ja que, establint unes constants de derivació morfològica, les combinacions de radicals i sufixos serien automàtiques.

Però l'establiment d'aquestes constants per als noms de planta topa amb les dificultats següents:

- a) La no-existència d'un sufix concret amb l'especificació «nom de planta».
- b) La no-aparició del tret [+ vegetal] en el radical.

Hi ha molts sufixos amb especificacions diverses que formen noms de planta, però no n'hi ha cap que porti el tret [+ vegetal]. L'únic sufix propi, però no exclusiu, del món botànic, és *-er*, *-era* [+ productor]. No permet, però, de predir, el tret [+ vegetal] en el resultat per la seva no-exclusivitat. D'altra banda, el sufix *-er*, *-era* [+ productor] només forma noms de planta combinat amb un radical [+ vegetal]. La predictibilitat del resultat no depèn del sufix, sinó del radical. Només l'existència del tret [+ vegetal] en el radical ens permet de predir un resultat [+ vegetal].

La combinabilitat semàntica de radical i sufix no ofereix cap incompatibilitat, encara que cal precisar que les lleis de combinació de radicals i sufixos en l'aspecte semàntic no estan clarament establertes a nivell general de la llengua.

Entre els compostos, l'aparició del tret [+ vegetal] en l'element dominant del compost determina la predictibilitat del resultat.

Els casos en què l'element inicial [+ N] no té el tret [+ vegetal] són casos de transferència semàntica i, per tant, el tret [+ vegetal] del resultat només és aplicable a partir del coneixement del referent.

El tipus més nombrosos dintre dels compostos, nom i element adjectiu, no ofereixen problemes de selecció entre ells. Podem citar el cas dels adjectius que fan referència a l'autenticitat com a cas específic de transgressió del sistema però corroborat per l'ús, i els casos de transferència semàntica de l'element nom, *estrella de camp* o de l'element adjectiu, *all de colobra*. Esmentem els casos de compostos que presenten metaforització global com a exemple de cohesió semàntica entre els elements: *llengua bovina*, *gata rabiosa*, *orella de monjo*, *pota de cavall*.

La determinació de la relació sintacticosemàntica entre els dos elements en les formacions del tipus [R b enllaç b R] té un paral·lel amb les formacions [[+ R] [+ N]] [+ R] [+ N]], *herba poma* i *floravia*. Hem establert una classificació d'aquests compostos a partir dels aspectes següents:

- la relació semàntica entre els elements,
- la relació sintàctica entre els elements,
- el coneixement del referent.

A partir d'aquí, podem determinar tres tipus de compostos:

- per analogia, *herba de rellotge*;
- per inclusió de N₁ en la matriu de N₂, *capdemort*;
- per inclusió de N₂ en la matriu de N₁, *herba de boligs*.

Els casos d'analogia, exemples de metàfora *in praesentia*, i els casos de $N_1 \in N_2$, exemples de metàfora *in absentia*, segueixen les constants de metaforització generals (vegeu l'apartat 3.4.3.2).

Al llarg del treball ens hem adonat de la dificultat que suposa apropar-se als noms de planta des d'un sol aspecte. La línia divisòria entre sintaxi i semàntica, o entre fonologia i morfologia, o entre morfologia i sintaxi, és molt poc precisa. La compartimentació de la llengua per al seu estudi és vàlida només a nivells teòrics; el *continuum* fonologia-morfologia-sintaxi-semàntica té zones frontereres, de contacte, on la delimitació absoluta dels camps és impossible. D'aquí vénen les fórmules de compromís, mixtes, que hem utilitzat sovint en el nostre estudi: *morfofonològic*, *morfosintàctic*, *sintacticosemàntic*.

Cal precisar, també, que les realitzacions lingüístiques són concrecions de tots aquests aspectes superposats i, com en una anàlisi química, es fa difícil aïllar i destriar els components. No obstant això, l'intent d'aclarir i d'establir límits que permetin aprofundir en un aspecte per a després integrar aquestes visions parcials en una síntesi és el procés que segueixen totes les ciències. Esperem que la nostra aportació, forçosament parcial, ajudi a la descripció del funcionament de la llengua catalana.

4.2. LA BASE PER A NOVES FORMACIONS

Els parlants utilitzen constantment les possibilitats que la llengua els ofereix. Després de l'estudi dels recursos de la llengua en el camp dels noms de planta, podem establir quins camins són vàlids per a la denominació de nous vegetals.

La problemàtica de l'establiment d'unes directrius per a un lèxic botànic no científic ultrapassa els objectius d'aquest treball. Creiem que no solament s'han de tenir en compte els aspectes lingüístics, sinó que hi ha factors institucionals i socials que són indispensables a l'hora de fer previsions en aquest sentit. Caldria precisar, abans que res, les coordenades vàlides per a aquest lèxic botànic.

Oriol de Bolòs, en «La formació del llenguatge botànic català», esbossa uns criteris per a l'establiment d'«una nomenclatura de les plantes adequada a l'ús del públic no especialitzat». Parteix de l'anàlisi del procediment emprat en d'altres llengües, i recollit per botànics catalans, especialment Cavanilles i Font i Quer. El seu objectiu és doble:

a) Establir una sola denominació per referent, per tal d'aclarir l'«abundor excessiva de denominacions diferents» en els casos en què la planta ja tingui nom. El criteri de selecció és múltiple: «[...] extensió de l'ús del nom, eufonia, regularitat de derivació, valor descriptiva, simetria en relació amb els noms de

les plantes afins, etc. En cada cas, prevalen els criteris que semblen més importants, ateses les circumstàncies concretes» (Bolòs, 1970, p. 217).

b) Crear una denominació per a les plantes que no tinguin nom popular conegut. El criteri per a aquesta denominació és el d'«adaptació del nom llatí, tan literal com sigui possible [...]». Cal seguir el camí obert pels bons restauradors de monuments arqueològics, que marquen les pedres posades de nou» (Bolòs, 1970, p. 217).

Estableix, encara, una selecció de plantes que cal denominar amb un nom popular i de plantes poc conegudes que només poden tenir «interès per als botànics professionals». En aquest últim cas, proposa la utilització del nom llatí.

Aquestes orientacions estan fetes des d'un marc institucional i amb una visió científica botànica. Per a l'establiment de noves denominacions, parteix del nom científic. L'afany divulgador i aclaridor és present en les seves directrius, usades, encara que parcialment, en el DGLC i en les publicacions de Masclans. El valor de norma queda explícit en aquesta frase (Bolòs, 1970, p. 217):

Hem de tenir confiança en el sentit de disciplina dels nostres escriptors, que els portarà a emprar els noms escollits i no altres [...].

En el pol oposat, citem Joan Amades, que fa referència a la creació espontània de noms de plantes (1969, p. 1088):

[...] a una d'aquestes plantes [cactus] li coneixem tres noms sense haver-nos-en preocupat per a res [...]. Sabem que en diuen «l'estrella del nord», possiblement perquè la seva flor té forma estrellada; es coneix també per «flor de llargardaix», qui sap si perquè la seva coloració i l'aspecte de la seva superfície pot ésser relacionat amb la pell d'aquest animaló, i l'hem sentit qualificar de «flor de diable», probablement perquè la flor fa mala olor i a vegades en botànica hom atribueix relació diabòlica a aqueixes espècies, desfavorides en general, segons els ulls populars. Cal tenir en compte que la popularització a casa nostra del cactus de què parlem és recentíssima i, per tant, la formació d'aquests noms populars s'ha produït en un espai de temps brevíssim davant del que acostuma a ser necessari per a la formació de mots.

La nostra posició, en aquest terreny, és clara: no pretenem donar unes directrius que siguin vàlides des d'un punt de vista normatiu; simplement oferim unes bases lingüístiques que expliciten la sistemàtica de la denominació en el món botànic sense haver de recórrer a la nomenclatura llatina.

Aquestes directrius parteixen de la distinció teòrica entre morfemes i lexemes, designatius del món vegetal o no, ja que la creació de nous morfemes queda fora de l'abast d'aquests recursos.

Distingim els processos següents, sobre una base estrictament morfològica:

a) No-alteració de les estructures morfològiques existents. El recurs més freqüent és l'aplicació de regles de transferència semàntica a formacions ja existents. Les constants de metaforització s'orienten bàsicament en dos sentits: similitud formal amb elements quotidians i simbolisme religiosocultural.

En la creació de nous termes, forçosament han d'aparèixer nous elements de comparació, per tal com l'entorn material i ideològic és en constant evolució.

Aquest recurs pot aplicar-se a estructures morfològiques diverses:

<i>satèl·lits</i>	La planta produeix flors que tenen una forma cantelluda, amb antenes en diverses direccions.
<i>galtuda</i>	Les fulles són inflades i arrodonides.
<i>mans de nina</i>	Les flors són rosades i tenen cinc pètals.

b) Alteració de les estructures morfològiques existents. Partint d'un lexema simple, $[[+ R] [+ N]]_N$, la tendència per a noves formacions segueix dos camins:

b.1) Aplicació del recurs de la derivació. Els sufixos més productius en els noms de planta són *-er*, *-era*. Cal concretar, però, el valor del sufix en relació amb la matriu semàntica del radical.

Si el radical té el tret $[- \text{vegetal}]$, les possibilitats són múltiples:

<i>cassolera</i>	Fa fruits que semblen cassoles.
<i>piguera</i>	Les seves fulles aplicades a les pigues de la cara tenen la virtut de fer-les desaparèixer.

Si el radical té el tret $[+ \text{vegetal}]$, l'opció més productiva és l'aplicació de sufixos aspectius, que relacionen el vegetal ja existent, $[[+ R] [+ N]]$, amb el vegetal sense denominar en virtut d'un eix dimensional (més alt, més aixafat, més gruixut) o d'un eix afectiu (més útil, més productiu, més decoratiu):

<i>rosassa</i>	Roser que fa roses gegants, o que no fa cap rosa.
<i>geranió</i>	Gerani de mida molt petita.

b.2) Afegiment d'especificacions adjectives. És el terreny més productiu. Si partim d'un lexema $[+ N]$ amb el tret $[+ \text{vegetal}]$, podem afegir-hi elements caracteritzats morfosintàcticament com a $[+ \text{Adj}]$; $[+ N]$; $[\text{enllaç } [+ N]]$.

Semànticament, aquests afegiments aporten:

— Referències a les característiques morfològiques:

<i>gerani blau</i>	Varietat de gerani amb flors blaves.
<i>rosa escabellada</i>	Varietat de roser amb roses de pètals molt arrissats i de floració efímera.
<i>palmera de tronc d'agulla</i>	Varietat de palmera amb el tronc molt prim.

La transferència semàntica no està exclosa d'aquestes denominacions:

<i>flor paraigua</i>	Planta que fa unes flors amb un sol pètal, campaniforme amb un sol pistil. Creix en ambients molt humits.

— Referències a l'hàbitat:

flor de finestra

— Referències a l'ús:

herba de la cara fina

No hem fet altra cosa sinó posar en pràctica, d'una manera ocasional i poc seriosa pel que fa a la invenció de les «noves» varietats vegetals, els recursos de la llengua, responsables de la formació dels noms de planta estudiats, i responsables, sense dubte, de les futures formacions espontànies populars.

Són els recursos utilitzats en la denominació de les *flors de debò* imaginades per Mercè Rodoreda. Malgrat la descripció minuciosa que l'autora fa de cada una de les flors, són producte de la seva inventiva i tenen una càrrega simbòlica considerable que es manifesta ja en la seva denominació: *Flor Desesperada*, *Flor Boja*, *Flor Ferida*, *Flor Ombra*, *Flor Gota de Fel*, *Flor Deliri*, *Flor Llagost*, *Flor de Foc*, *Flor d'Aigua*, *Flor sense Nom*...

L'àmbit d'aquestes formacions, espontànies o no, queda limitat necessàriament, sense l'ajut que suposa una divulgació adequada. Les *flors de debò* viuran en la literatura; els nostres noms, però, haurien de seguir el mateix procés dels noms de planta estudiats fins a arribar a ser coneguts. No podem, però, fer el nom abans que la cosa.

5. BIBLIOGRAFIA

- AMADES, J. *Folklore de Catalunya*. Vol. III: *Costums i creences*. Barcelona: Biblioteca Selecta, 1969.
- BADIA, A. M. *Gramàtica històrica catalana*. Barcelona, 1951.
- *Gramàtica catalana*. Madrid: Gredos, 1962. 2 v.
- BENVENISTE, E. «Fondements syntaxiques de la composition nominale». A: *Problèmes de linguistique générale*. Vol. II. París: Gallimard, 1974.
- BOLÒS, Oriol de. «La formació del llenguatge botànic català». *Estudis Romànics* [Barcelona], XIII (1970).
- CHOMSKY, N. *Aspectos de la teoría de la sintaxis*. Madrid: Aguilar, 1970.
- COSERIU, E. «Introducción al estudio estructural del léxico». A: *Principios de semántica estructural*. Madrid: Gredos, 1977.
- FABRA, P. *Converses filològiques*. Barcelona: Barcino, 1954-1956. 2 v.
- *Gramàtica catalana*. Barcelona: Teide, 1978. [1a ed., 1956]
- FERRATER, G. *Sobre el llenguatge*. Barcelona: Quaderns Crema, 1981.
- FOLCH I GUILLÈN, R. *La vegetació dels Països Catalans*. Barcelona: Ketres, 1981.
- FONT I QUER, P. *Botànica pintoresca*. Barcelona: Ramón Sopena, 1960.
- *Plantas medicinales: El Dioscórides renovado*. Barcelona: Labor, 1973.
- *Iniciació a la botànica: Morfologia externa* [Edició actualitzada a cura d'Oriol de Bolòs]. Fontalba, 1979. [1a ed., 1938].
- GARGANTA, M. de. «La botànica en el Diccionari Fabra». *Revista de Palafrugell* [Palafrugell], VII, núm. 74 (1968).
- LE GUERN, M. *La metàfora y la metonimia*. Madrid: Cátedra, 1976.
- LEECH, G. *Semántica*. Madrid: Alianza Editorial, 1977.
- LYONS, J. *Introducción en la lingüística teórica*. 5a ed. Barcelona: Teide, 1979.
- MARVA, J. *Curs superior de gramàtica catalana*. Ed. facsímil. Barcelona: Barcino, 1979.
- MASCLANS, F. *Els noms de les plantes als Països Catalans*. Barcelona: Montblanc-Martín, 1981.
- «La Virgen Santísima en los nombres populares de las plantas». *Estudios* [Madrid], (1948). [Publicació de l'«Orden de la Merced»]

- MOLL, F. *Gramàtica catalana*. 2a ed. Palma de Mallorca: Moll, 1975.
- NIQUE, Cristian. *Introduccion metódica a la gramática generativa*. Madrid: Cátedra, 1975.
- POLUNIN, Oleg. *Guía de campo de las flores de Europa*. Barcelona: Omega, 1977.
- STRASSBURGER, E. *Tratado de botánica*. Barcelona: Marín, 1974. [1a ed., 1923]
- TUSÓN, J. *Teorías gramaticales y análisis sintáctico*. 2a ed. Barcelona: Teide, 1981.
- ULLMANN, S. *Semántica: Introducción a la ciencia del significado*. Madrid: Aguilar, 1967.
- VIGO I BONADA, J. *L'alta muntanya catalana: Flora i vegetació*. Barcelona: Montblanc, 1976.

Diccionaris i enciclopèdies

- ALCOVER, J.; MOLL, F. *Diccionari català-valencià-balear*. 2a ed. Palma de Mallorca, Moll, 1968-1972. 10 v.
- COROMINES, J. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Vol. I, II i III. Barcelona: Curial Edicions Catalanes: Caixa de Pensions «La Caixa», 1980-1982.⁴⁴
- FABRA, P. *Diccionari general de la llengua catalana*. 9a ed. Barcelona: EDHASA, 1978. [1a ed., 1932]
- FERRER PASTOR, F. *Diccionari de la rima*. 2a. ed. València: Impremta Ferra, 1980. 2 v.
- Gran enciclopèdia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1969-1980.

44. En el moment de la realització d'aquest estudi només havien sortit publicats els tres primers volums del DECat.

6. ANNEXOS

6.1. ÍNDEX ALFABÈTIC GENERAL

Els noms de planta de la relació següent apareixen escrits segons els criteris seguits en l'elaboració del *Diccionari de la llengua catalana*, publicat per l'IEC el mes d'octubre de 1995. Les modificacions que s'hi poden observar respecte al *Diccionari general de la llengua catalana* (diccionari Fabra) i respecte a les obres de referència consultades en aquest treball es refereixen sobretot a l'ús del guionet en els noms compostos i els sintagmes lexicalitzats.

abacà	abret	adrull
abella	abriülls	afelandra
abellera	abútilon	aferragós
abellera apífera	acant	africana
abellera aranyosa	acant espinós	afrontacavadors
abellera becada	acetabulària	afrontallauradors
abellera catalana	acnàter	afzèlia
abellera de l'omega	acònit	agave
abellera de mirall	acorus variegat	agagó
abellera fosca	acroclini	agaó
abellera fuciflora	adènia	agapant
abellera groga	adenostil	agèrat
abellera mosquera	adiant	agèrat de Mèxic
abellera petita	adonis	agram
abellera vermella	adonis del Pirineu	agram bord
abelles	adormidera	agram d'olor
abelletes	adragó	agram de porc
abelletes grogues	adragull	agram negre
àbit de síquia	adrul	agram porquí

agrella	alfàbrega de fulla petita	alop de fulles grans
agrella de fulla rodona	alfàbrega de gat	alquemil·la alpina
agrella rodona	alfàs	alquemil·la coriàcia
agrelleta	alfabeguera	alquemil·la híbrida
agreta	alfabegueta	alquemil·la plegada
agriguella	alfabreguera	alquemil·la saxàtil
agropir	alfal	alquequengi
agropir glauc	alfalga	altamira
agropir mediterrani	alfals	alta-reina
agrostis	alfals bord	altimira
agrostis blanca	alfolba peluda	altina
agrostis rupestre	alga blanca	amanida de gripau
agrostis tènue	alga de mar	amanori
agulles	alga de vidriers	amarant
agulles de pastor	alga vermella	amargot
agulles salades	algueró	amaril·lis
agulletes de bruixa	alicacabí	ambròsia
agullols	alisma	anacicle
agullotes	all	anacicle valencià
agullots	all bord	anagall
aira	all colombí	anagall blau
aixarí	all d'olor	anagall d'aigua
ajocagripaus	all daurat	anagall de brolla
ajocaperdius	all de bruixa	anagall vermell
ajoca-sàputs	all de colobra	ananàs
ajocatòtils	all de moro	ancusa
ala	all de serp	andianeta
ala de corb	all de vinya	androsace
alasflor	all junciforme	androsace càrnia
albellatge	all victorial	androsace ciliada
albellatge distaqui	allassa	androsace imbricada
albellatge fasciculat	allassa vermella	androsace pilosa
alberginiera	allenc	androsace pubescent
alberginyera	al·liària	anemone
albó	allop	anemone alpina
albó estival	almegó	anemone coronària
alcea	almegó blanc	anemone del Japó
alè de bou	almegó índic	anemone narcissiflora
aleixandri	almegó solcat	anemone palmada
alfàbega	almescat	anemone vernal
alfàbega de ca	almesquer	anet
alfàbega de pastor	almesquera	anfals
alfàbrega	almesquí	angelets
alfàbrega borda	àloe	angèlica
alfàbrega de fulla menuda	alop	angèlica borda

angelina	arinjolera	astràgal purpuri
angelins	aristol	astrància
angico	aristolòquia	astrància gran
anglesina	aristolòquia llarga	astrància petita
antemis de muntanya	aristolòquia rodona	atforí
antenària carpàtica	aritja	aturabou
antígonon	arítjol	atxa
antil·lis de quatre fulles	armèria	atxarí
anturi	armoll	atzarí
anyol	àrnica	atzaró
apagallums	arniola	atzavara
apagallums gros	arpell	atzavara de tanques
apegalós	arpellot	atzavara vera
api	arracades	aufabeguera
api bord	arrencapets	aufàbia
api bord de muntanya	artemisa	aufàbrega
api boscà	artemisa de muntanya	aufals
api de cavall	artemisa vulgar	aufaus
api de riu	artètica	augó
api pudent	àrum	aumolls
aponogèton	arvellola	auraiola
aquilègia	arvellola pirinenca	aurícula
àrabis	arxavara	auriola
àrabis alpina	asaró	avellana torrada
aràlia	asarina	avena bigarrada
aràlia papirífera	asfòdel	avena muntanyenca
aranya	asperge	azalea de l'Índia
aranya de camp	aspidistra	azalea procumbent
aranyola	asprell	bàbol
aranyosa	asprella	bàcara
araroba	asprella pudent	badola
ardagull	asprellina	balca
areca	aspreta	balca de fulla ampla
arenària	assa	balca de fulla estreta
arenària baleàrica	assotacrist	baleja
arenària de codina	àster	balginyera
arenària de flor gran	àster alpi	balladora
arenària petandra	àster esquamós	balladores
arenària purpurescet	àster tripoli	balladors
arenària serpil·lifòlia	asterisc de marina	ballarida
argemone	astràgal	ballarida gitada
argençana	astràgal alpi	ballaruga
argirolobi	astràgal austral	bàlsam
aríjol	astràgal de cinc gallets	bàlsam de cervol
arínjol	astràgal de Narbona	bàlsam emparrador

balsamer	belleraca	blet blanc
balsamilla	bellugó	blet bord
balsamina	bellugadís	blet de paret
balsamita	bellugadissa	blet espinós
bambollera	bellugons	blet moll
bambú	belluguet	blet pudent
bambú de Ceilan	belluguet gros	boa
bambú groc	belluguet mitjà	bodris
bananer	belluguet petit	bofeguera
bananer d'Abissínia	bengranada	boga
banderes	beratge	boga de fulla ampla
banya de bou	berbena	boga de fulla estreta
banya de cabra	berbera	boixac
banya de cérvol	berginiera	boixac de jardí
banyeta	berneula	bolenga borda
barba cabruna	bersim	boligs
barba d'alzina	bèrsim	bolits
barba d'avet	besneula	bolitx
barba d'ermità	betònica	bolmaga
barba d'olivera	biscutel·la	bolmoja
barba de cabra	bisnaga	bonarbre
barba de caputxí	bistorta	borraina borda
barba de frare	bistorta vivípara	borratja borda
barba de reboll	bixa	borrissol
barbajovis	blanquiella	bosses
barbàrea	blat	bosses vermelles
barbeta	blat algerià	botgeta
bardana borda	blat barba	botja
bardana menor	blat de Maó	botja blanca
barrella	blat del diable	botja de fer escompiços
barrella d'Alacant	blauet	botja de riera
barrella espinosa	ble de frare	botja groga
barrella fina	blècnum	botja llemenosa
barrella punxosa	bleda	botja pansera
barrellera	bleda borda	botó d'or
barretera	bleda boscana	botonets de ca
barretets	bleda obscura	botonets de gos
barrets de capellà	bleda roja	botons de frare
bàrtsia alpina	bleda vermella	botons de gavatx
bec de cigonya	bleda-rave	botons de gos
bec de colom	bledera	bova
bec de grua	bledera borda	bova de cadires
begònia rex	blenera	bovina
belladona	blenera de frare	bretuges
bellaombra	blet	bri

briònia	capferrada	centaura menor
brotònica	capferrada purpúria	centauri groc
brunaga	capil·lera	centcaps
brutònica	capitana	centenrama de fulles de ce-
bufeta	caps blancs	nyuc
bufeta de gos	capseta	centenrama fruticosa
cabeçada	caputxes	cerrada
cabelluda	caputxina	cerradeta
cabellets de serp	caquellets	cervellina
cabruna de llei	caquells	cervina
cacauets	caquerells	cincostures
cadells	cara	cinc-en-rama
càgola	caramel·lera	cincnervis
caireta	caramuixa	cinoglossa
caixeta	carbasser bord	ciri
camabruna	carbassí	clavell
cama-roig	carbassina	clavell de Sant Jaume
cama-roja	carbassina pudent	clavellina
cama-sec	carbassó	clavellina de mort
cama-seca	carbassó bord	cobea
cama-serrada	carbassó pudent	cobertora
camferrada	card	cobrombro bord
camisola de la Mare de Déu	card bord	cobrombro salvatge
campana	card coler	cogombre amarg
campanella	card d'herba	cogombre boig
campaneta	card de formatjar	cogombre silvestre
candelera	card estrellat	cogombret
candell	card formatger	cogombret amarg
canelera	cardigot	cogombro
cànem de bruixa	cardolera	colera
cànem de Manila	cardot	colet
canonges	carnera	coleta
canxalaigua d'Espanya	carquèxia	colobrina
canya americana	carxofera	columbrina
canya d'Amèrica	carxofera borda	comí
canyeta d'or	carxofera d'espina	comí cornut
capadella	castanya d'aigua	comí de marrà
capblau	castanya de terra	coniza
capçada	castanya talpera	consolda
capdemort	castanyola	coques
capellans	castanyola de terra	coques de paret
capellera	catxalagua	cornassa
capellets	catxurrera	cornet
capellets de paret	cebuda	corona de rei
capellets de teulada	centaura	corona de reina

coronil·la escorpioide	escarabats	farigola
corretjola	escardassa	farots
corriola	escarixagossos	farrutge de flor groga
corretjola gran	escarxofera borda	farrutx
corriola de cavall	escombra	faüllada
corriola gran	escombrall	fel de la terra
corritjola	escombrera	fenal
coscoll	escorpins	fenal alt
cristal·lina	escuradents	fenal de bou
croca	escurçonera	fenarola
cua d'escorpi	escurçonera blanca	fenàs de cuca
cua de guilla	espadanya	fenassa
cua de llop	esparver	fenigrec pelut
cua de moltó	esparver de murs	fenoll de rabosa
cua de porc	espinac de carn	fenosa
cubills	espinadella	fenosa glauca
cubripeus	espina-xora	fenosa mediterrània
cuixabarba	esquellada	fesol bord
cul de porc	esquellata	fetgera blanca
curripeus	esquitxagossos	ficària
dent de bou	esquiva	figuera
dent de lleó	esquiva peluda	figuera d'infern
dictam	estel	figuera infernal borda
disciplinant	estelamare	figuerassa
dolçamel	estepa blanca	filabarba
dolceta	estepa blenera	fila-fila
donarda	estepa negra	filago germànic
donardera	esternudera	flor d'abella
donzell del Canigó	estramoni	flor d'albat
donzell fals	estrella de camp	flor d'amor
donzell salvatge	estrelleta de camp	flor d'un dia
donzell vulgar	estrelleta de monja	flor de blat
dorval	estremuncell	flor de centaura
ebra	eubra	flor de lis
elra	eurà	flor de mal d'ulls
encegaenamorada	eurera	flor de meravella
enfalga	fàbrega	flor de mort
enganxadones	fadrins i fadrines	flor de primavera
ènula	fagullada	flor de Sant Benet
ènula campana	faldes de la Mare de Déu	flor de Sant Jaume
enze	falguera	flor de Sant Joan
ermità	falla	flor de Sant Pere
esbarzeró	fals	flor de tot l'any
escanyabocs	fals salsufragi	flor del vent
escanyapoll	fanalets	flor vermella

floravia
 fonoll marí
 fonoll pudent
 fonollada
 fonollada groga
 fonollassa blanca
 forquilles
 fragassa
 frares
 freèsia africana
 friula
 fulla borruda
 fulles
 fulles d'aspidistra
 fulles d'orval
 fulles de la Mare de Déu
 fulles peludes
 fumària de nou fulles
 fusellada
 gabarró
 gaferot
 gafetets
 gafets de fulla ampla
 gagea fistulosa
 gaiol
 galanga
 galavars
 galavars menuts
 galba
 galda
 galda de tintorers
 galdiró
 galega
 galeopsis
 galeopsis pirinenca
 galingal
 gall
 gallàrdia
 galleret
 gallet
 gallgalleret
 gallinassa
 galza
 gandaia
 gandalla

gaó
 gardènia
 garlanda
 garlanda borda
 garrofi de dos fruits
 garrovera
 garrovereta
 gasca
 gasó
 gasó al-liaci
 gasó alpi
 gata rabiosa
 gatassa
 gatera tuberosa
 gatmaimó
 gatolins
 gats
 gaudiol
 gauget
 gauja
 gavarró
 gavó
 gavó alpi
 gavó cabdellat
 gavó espinós
 gavó groc
 gavó viscós
 gazània
 gazul
 gedra
 geganta
 gelsemi
 gençana
 gençaneta
 genciana
 genciana acaule
 genciana alpina
 genciana campestre
 genciana ciliada
 genciana de Burser
 genciana groga
 genciana nival
 genciana pirinenca
 genciana vera
 genciana vernal

gencianeta de tardor
 geneci
 genipa
 genivell
 gerani cineri
 gerani d'heura
 gerani de bosc
 gerani de colom
 gerani de flor de papallona
 gerani de fulles retallades
 gerani de pensament
 gerani de prat
 gerani lluent
 gerani pirinenc
 gerani pudent
 gerani retallat
 gerani sanguini
 gerbera
 gerdell
 gerdell bord
 gesp
 gespa
 gespet
 gésprit
 gèum
 gèum de bosc
 gèum de jardí
 gèum de ribera
 gèum muntanyenc
 gigantella
 gíjol
 gimnocarpi calcícola
 gimnocarpi silicícola
 ginçana
 ginebre de Virgínia
 gineri
 ginesta
 ginebre
 ginivell
 gínjol
 ginkgo
 ginseng
 gipsòfila
 gipsòfila reptant
 gira-sol

gira-sol nan	guardiol	herba colera
giromitra	güelles salades	herba cotonera
gispè	guilandina	herba cristal·lina
gitam	guixa	herba cristofolina
giunivert	guixa borda	herba cuquera
givert	guixera	herba cuquera de Mallorca
givertassa	guixó	herba d'agulles
gladiol	harmalà	herba d'all
gladiol	hedra	herba d'almesc
glast	hedra de terra	herba d'atacar la sang
glauci	hedra terrestre	herba d'era
glicina	hedrera	herba d'espant
globulària	heleni	herba d'esquellera
gloriosa	heliàmfora	herba d'olives
gloxínia	heliant	herba d'or
gnafali nan	heliantem	herba de boligs
godètia	heliantem itàlic	herba de cabra
godiera	heliantem tomentós	herba de cadernereres
gojat	heliotrop	herba de capseta
gossets	heliotrop de jardí	herba de card
gossos	heliotropi	herba de cop
gotets	hemant	herba de cucut
graciola	hemerocal·lis	herba de foc
gram	herba abellera	herba de folls
gram blanc	herba amargant	herba de formatjar
gram d'aigua	herba angèlica	herba de graneres
gram d'Amèrica	herba anginera	herba de l'ala
gram d'olor	herba apoderada	herba de l'amor
gram de porc	herba bàrbara	herba de l'asma
gram de torrent	herba barbuda	herba de l'escorpi
gram dolç	herba bellugadissa	herba de l'esperver
gram estrellat	herba berbera	herba de l'esquinància
gram negre	herba berruguera	herba de l'ofec
gram porquí	herba blanca	herba de la carbasseta
gramet	herba blenera	herba de la febre
granellons	herba botera	herba de la feridura
granera	herba cacauera	herba de la fita
gratabous	herba campana	herba de la freixura
grauget	herba candelera	herba de la galdà
gravit	herba capsotera	herba de la gauda
gregòria	herba cargolera	herba de la grava
grevil·lea	herba carnera	herba de la ira
groguet	herba carxofera	herba de la mala bua
guaiule	herba centaurea	herba de la mala llavor
gualda	herba cervuna	herba de la Mare de Déu

herba de la marfuga	herba de Santa Llúcia	herba granera
herba de la melsa	herba de Santa Margarida	herba groga
herba de la moneda	herba de Santa Maria	herba llanera
herba de la primavera	herba de Santa Sofia	herba llombriguera
herba de la pulmonia	herba de talls	herba melera
herba de la ràbia	herba de tres claus	herba melsera
herba de la sapiència	herba de verger	herba menuda
herba de la taca	herba del bàlsam	herba molla
herba de la vibra	herba del ble	herba morenera
herba de les caigudes	herba del borm	herba negra
herba de les encantades	herba del cuc	herba paixerella
herba de les ferides	herba del frare vellosa	herba passerella
herba de les gotes	herba del mal de cor	herba pastell
herba de les llunetes	herba del mal de pedra	herba pedrera
herba de les morenes	herba del mal de queixal	herba peluda
herba de les palomes	herba del mal estrany	herba penyalera
herba de les patarrugues	herba del mal prenyat	herba perdiuena
herba de les puces	herba del meligàs	herba pinera
herba de les set sagnies	herba del mesc	herba plana
herba de les tercianes	herba del moro	herba ploradera
herba de les verges	herba del nord	herba plorosa
herba de melic	herba del nusset	herba poma
herba de papatx	herba del pagre	herba presonera
herba de pare i fill	herba del pastell	herba presseguera
herba de plata	herba del pericó	herba prima
herba de pobre	herba del pobre home	herba prima de roca
herba de rellogte	herba del renegat	herba pucera
herba de Robert	herba del sant sepulcre	herba pucera vera
herba de salpa	herba del vent	herba pudent
herba de Sant Anton	herba dels canonges	herba queixalera
herba de Sant Antoni	herba dels cirurgians	herba rodona
herba de Sant Benet	herba desinflatòria	herba roquera
herba de Sant Cristòfol	herba disenterica	herba sabonera
herba de Sant Domènec	herba emperadora	herba saginera
herba de Sant Felip	herba escombrera	herba santa
herba de Sant Jaume	herba esquellera	herba sapera
herba de Sant Joan	herba estranya	herba sardinera
herba de Sant Jordi	herba felera	herba tacada
herba de Sant Llorenç	herba flatera	herba talpera
herba de Sant Pelegrí	herba foradada	herba talpinera
herba de Sant Robert	herba freixurera	herba tauera
herba de Sant Roc	herba gafarronera	herba taupera
herba de Sant Segimon	herba galamera	herba terrera
herba de Santa Bàrbara	herba geganta	herba torçonera
herba de Santa Caterina	herba gelada	herba turmera

herba vellosa	hura	jonc alpi
herba vergera	hutquínsia	jonc articulat
herba xinxera	hutquínsia alpina	jonc boval
herba viborera	hutquínsia pètria	jonc comú
herbacol	iaiol	jonc d'estores
herbafam	iberis de Gibraltar	jonc de galàpet
herbeta de la sang	ilang-ilang	jonc de jardiner
herniària	ilomba	jonc espargit
herniària fruticosa	imperatòria	jonc florit
heura	indiana	jonc gran
heura caiguda	indianes	jonc marí
heura de moro	inflabou	jonc menut
heura de terra	innocència	jonc petit
heura del diable	ínula	jonc tribracteal
heura espinosa	ínula de muntanya	jonc trifid
heura morada	ionopsidi	jonca
heura terrera	ipecacuana	jonça
heurera	iris	jonca d'estany
hevea	iris de Sibèria	jonca marítima
hibisc	iris espatulat	jonquill
hibisc de la Xina	iris sisirinqui	jonquill de bosc
hibisc de Síria	iroc	jonquill groc
hidrastis	isòet	jonquilla
hieraci	isòet lacustre	jonquina
hieraci amplexicaule	iuca	jovenal
hieraci nan	iva	juabí
hilocomi	iva artètica	juevert
hilocomi esplendent	iva borda	juliana
hilocomi triquetre	iva moscada	julivert
hipèric	iva vera	julivert bord
hipèric de Burser	iveta	julivert d'isard
hipèric nummulari	íxia	julivert de boc
hiparrènia	jaboticaba	julivert de muntanya
hipeastre	jacaranda	julivert de nou fulles
hipocrepis	jacint	jull
hipocrepis baleàric	jaramí blau	junc
hipoqueris maculat	jasíone	junça
hisop	jasíone nana	junça diforme
holcus	jasíone perenne	junçabova
homogine	jasònia tuberosa	junceta
hormínum	jaumet	junivert
hortènsia d'hivern	joanal	jusquiam
hosta	joliu	jusquiam blanc
hoteia del Japó	jonc	jusquiam groc
hupèrzia	jonc agut	jusquiam negre

justícia	llàgrimes de Job	llet de bruixa
jute	llàgrimes de viu	llet de gallina
kelèria	llambra d'aresta recta	llet de Maria
kèrria	llança de Crist	llet de pardal
laburn	llanterna	lletdetresa
laburn dels Alps	llapadena	lletera
lactucel·la	llaparassa borda	lletera bona
laguerstrèmia	llapassa	lletera de fulla estreta
lagunària	llapassa borda	lletera de visc
lami maculat	llapassera	lletera serrada
laminària	llapassera borda	lletera vera
làmpsana	llapassó	lletera visquera
lantana	llapó	lleteraga
laserpici	llatúrigu	lleteresa
laserpici de Nestler	llecsó	lleteresa amigdaloides
lecidea	lleganyes	lleteresa de camp
lentilla	llemenosa	lleteresa de platja
leòntodon	llençana	lleteresa nicensa
leòntodon hispid	llengua bovina	lleteresa pubescent
leòntodon pirinenc	llengua cervina	lleteresa serrada
leucantem	llengua d'ovella	lleteresa terracina
levístic	llengua de bou	lleteresa vera
liatris	llengua de ca	lleteresa verrucosa
licnis alpina	llengua de cervo	lleterola
licopodi	llengua de cérvol	lleterola d'hort
lilà de terra	llengua de gos	lleterola exigua
limba	llengua de serp	lleterolga
limodor abortiu	llengua rodona	lleterolga de bosc
linària	llentia	lletetresa
linària alpina	llentia d'aigua	lletimó
linària organifòlia	llentietta d'aigua	lletissó
liquen	llentilla	lletrera
liquen d'Islàndia	llentilla d'aigua	lletrera de visc
liquen geogràfic	llentilla silvestre	lletrera marítima
liquen negre	llentiol	lletrera serrada
liquidàmbar	llepassera	lletrera vera
lis	llepó	lletrera visquera
lisimàquia	llerca	lletsó
listera cordifòlia	llescó	lletsó d'aigua
lítum	llessamí blau	lletsó de cadenera
litxi	llessamí de les Açores	lletsó de cardina
livistona	llessamí de Madagascar	lletsó de paret
llagrimera de viu	llessamí de nit	lletsó fi
llàgrimes	llessamí de Xile	lletsó menut
llàgrimes de Daviu	llet d'ocell	lletsó oleraci

lletsó petit	mà de Crist	mira-sol
lletsó punxós	mà de Maria	moll
lletsó resedifoli	mà de Santa Maria	morrissà bord
lletuga alpina	maduixera	morro
lletuga de muntanya	maduixera borda	morro blau
lletugueta	magretes	morro de porc
lletúrigu	maguei	morro de porcell
llevamà	maimó	morro vermell
lli	mal gira-sol	mosquera
lli alpi	maldulls	mosquera fosca
lli bord	malroig	mosques
lli catàrtic	malva	mosques d'ase
lli de flor gran	malví bord	mosques grogues
lli de Narbona	mamellera	mosques petites
lli de prat	maneula	mosques vermelles
lli estel-lat	mantell de la Mare de Déu	motxa
lli marítim	mantellet de la Verge	murrissà bord
lli purgant	marduix anglès	nadala
lli salsoloide	marduixí bord	nadala groga
llicsó	mare-selva	nap coent
lligabosc	margarideta	narriola
lligabosc atlàntic	margaridoia	nebulosa
llin	marieta	negrantí
llinassa	marimó	negrelló
llinet	marriola	niella
llinet purgant	matablat	niella lluent
lliri	matallums	obatge
lliri d'un dia	matavelles	obreginiera
lliri de Sant Antoni	matissola	obriülls
lliri de Sant Joan	mató de monja	ofals
lliri de Sant Josep	mauva	oli de cop
lliri de Santa Paula	melca	orella d'ós
lliri de tintorers	melga	orella de llebre
lliscó	melgó	orella de monjo
llistó	mèliga	orelles de corder
llitja	meligó montès	oriola
llombrígol de Venus	meló salvatge	orquis abortiva
lloraga	melsera	orval
llot	menta de gat	orval fi
llufes	mesquer	pa de granotes
llumenetes	mesquí	pa eixut
llumetes	milengrana	palleta
llums	milfulles	pampa
llunetes	miloca	pàmpola
lobària	miramar	panigroc

papellides	pitra	reniquiola
pare i fill	pixacà	repalassa borda
pas de formiga	pixallits	reseda groga
passerella	pixanera	ressentida
pastell	planissola	retama
pastell de tintorers	planta de les plomes	rèvola
pastorella	planta dels arrossars	revoleta
pateta de colom	plantatge cornut	ribot
paula	plantatge coronat	riola
pebre de ruc	plantatge de ca	rosa de la Mare de Déu
pedrerol	plantatge estrellat	rosa muntesa
pedrol	ploranera	rosa xinesa
pedrolera	pollet	rosella
pelosa	poltre d'eruga	ruda borda
pelosella	pom de moro	sabatetes
peludella	porrassa	sabatetes del Nen Jesús
pericó	porrassina	sabatons de la Mare de Déu
pericó foradat	porrina	sabonera
pericó groc	pota d'euga	saborija borda
pericó vermell	pota de cavall negra	sajolida borda
persicària	pota de lleó	salat portucaloide
pèsol quadrat	poteta de colom	saleret
pet de frare	poteta de gall	salicorn
peu de colom	preonera	salsa
peu de Crist	presó	salsufragi
peu de gallina	presonera	sàlvia de bosc
peu de lleó	presseguera	salvió
peu de mula	presseguera borda	salvió blener
peu de pardal	pucera	santjoans
peu de perdiu	puces	saragatona
peucrist	pudents	saragatona de llei
peutrist	punyalera	sarcocapne
pic de gallina	queixals de vella	sardinera
picapoll	rabasseta	sardineta
pinta de bruixa	rabassola	sargantana
pinta de Venus	rabó de gat	sargantona
pintacoques	rabó de gat blanc	sarsa d'Espanya
pinte de pastor	raspallengua	sarsa del país
pinya d'Amèrica	raspallera	sarsaparrella
pinya tropical	ratabous	sarsaparrella de la terra
pistolòquia	ratja	sarsaparrella del país
pita americana	ravebleda	sarsaparrilla
pitalassa	rellotges	segimona
pitèra	remolatxa	sempreenflor
piterassa	renigrola	seneci blanc

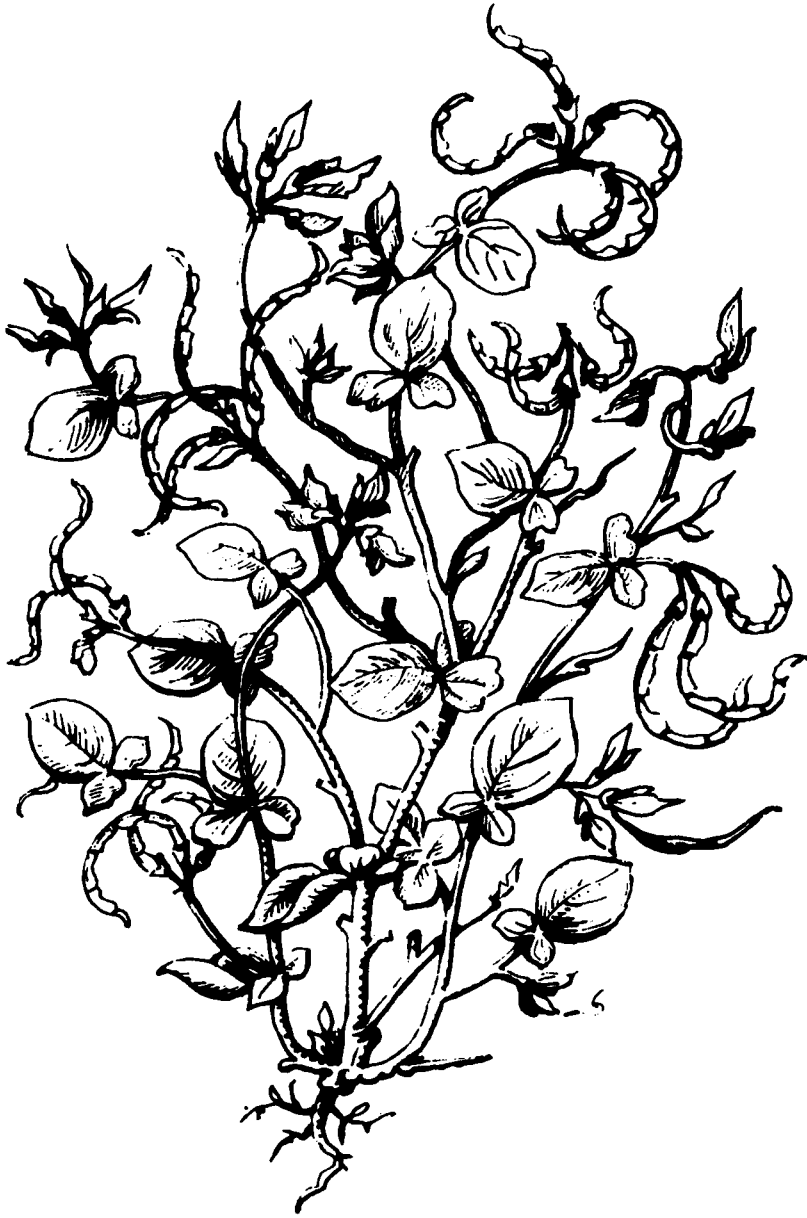
sergantona	timó mascle	tuca
serpentina	timó reial	tuixès
serrada	timonet	ugó
serradeta	tinya	ujol
setsagnies	tomata d'hivern	ull de bou
sèver	tomata de capseta	ulls blaus
sideritis hirsuta	tomàtic d'hivern	unflabou
silive	tomàtica de capseta	ungla de gat
sirinoc	tomàtiga borda	usarda
sofia	tomatiguera borda	userda
sol coronat	tomatiguera d'hivern	userda borda
sora	tomell	vainilla
sorolla	tora blava	valeriana de fulla estreta
sosa	tornassa	valeriana vermella
suca	transflorina	vara d'or
surinoc	trepó	vauma
tabac bord	trescam	velluts de plata i or
tabac de muntanya	tresflorina	vespes
tabac de paret	tresflorina vera	viborera
tabac de pastor	trèvol d'olor	vinagrella
talpa	trèvol de mamella de vaca	vinagreta
talpenera	trèvol de ramellet	viola blanca
talper	trèvol de Santa Maria	violeta de penyal
talpera	trèvol embadalit	violeta roquera
talpica	trèvol femella	visquera
tapissot bord	trèvol flairós	xatàrdia
tassa de jueu	trèvol mascle	xedra
te bodris	trèvol olorós	xinel·les de la Mare de Déu
te de la Mariola	trifoli de prat	xinxera
te de roca	trifoli olorós	xuclamel
terrera	tripó	xuclamel atlàntic
timó	triput	zitzània
timó de llei	truca	

6.2. IL·LUSTRACIONS

Les làmines que segueixen són una adaptació de les il·lustracions fetes per Eugeni Sierra en l'obra *Plantas medicinales*, de Pius Font i Quer.

LÀMINA I. *Coronilla scorpioides*: banya de cabra, herba de l'escorpí.

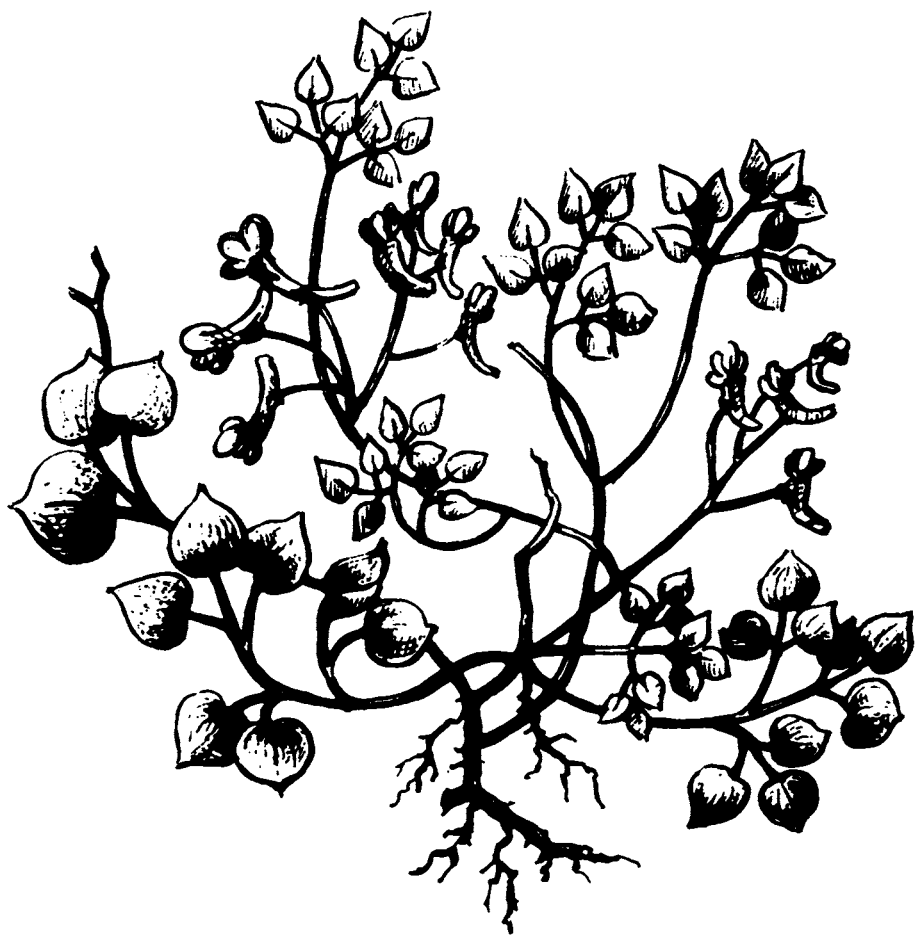
LAMINA II. *Scandix pecten-veneris*: agulles, agulles de pastor, agullots, filabarba, forquilles, herba d'agulles, pinta de Venus, pinte de pastor.

LÁMINA III. *Rhinanthus mediterraneus*: esquellada, herba esquellera, pollet.

LÀMINA IV. *Plantago coronopus*: banya de cérvol, cervina, plantatge cornut, plantatge coronat, plantatge estrellat.

LÀMINA V. *Sarcocapnos enneaphylla*: fumària de nou fulles, julivert de nou fulles.

LÀMINA VI. *Xanthium spinosum*: abriülls, aferragós, enganxadones, espina-xoca, herba de tres claus.

LĂMINA VII. *Geranium columbinum*: gerani de colom, peu de colom, peu de perdiu.

LÀMINA VIII. *Erodium cicutarium*: agulletes de bruixa, agullotes, herba d'agulles, pinta de bruixa.

LAMINA IX. *Pulmonaria affinis*: herba de la freixura, herba freixurera, llet de Maria.

LÀMINA X. *Heliotropium europaeum*: cua d'escorpí.

LÀMINA XI. *Convolvulus arvensis*: camisola de la Mare de Déu, campaneta, corretjola, faldes de la Mare de Déu.

LÀMINA XII. *Phyllitis scolopendrium*: herba cervuna, llengua cervina, llengua de cérvol.

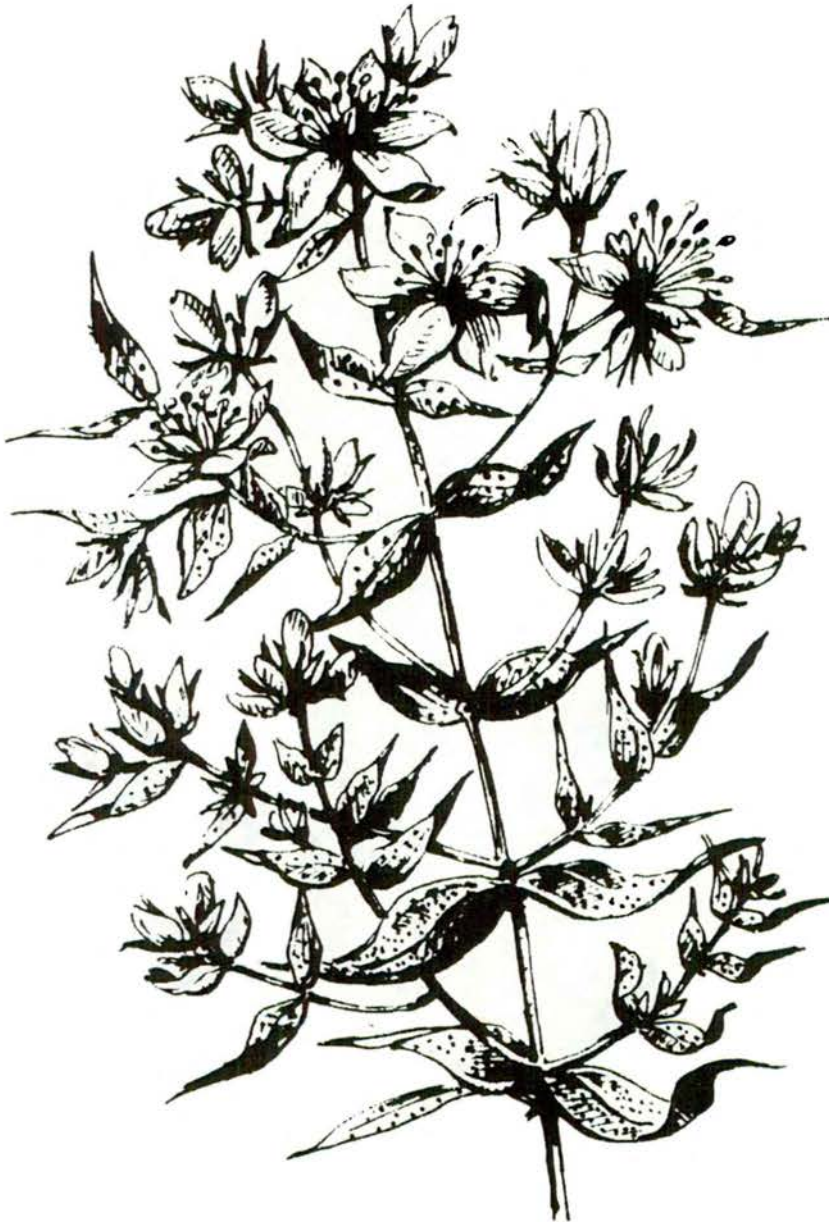
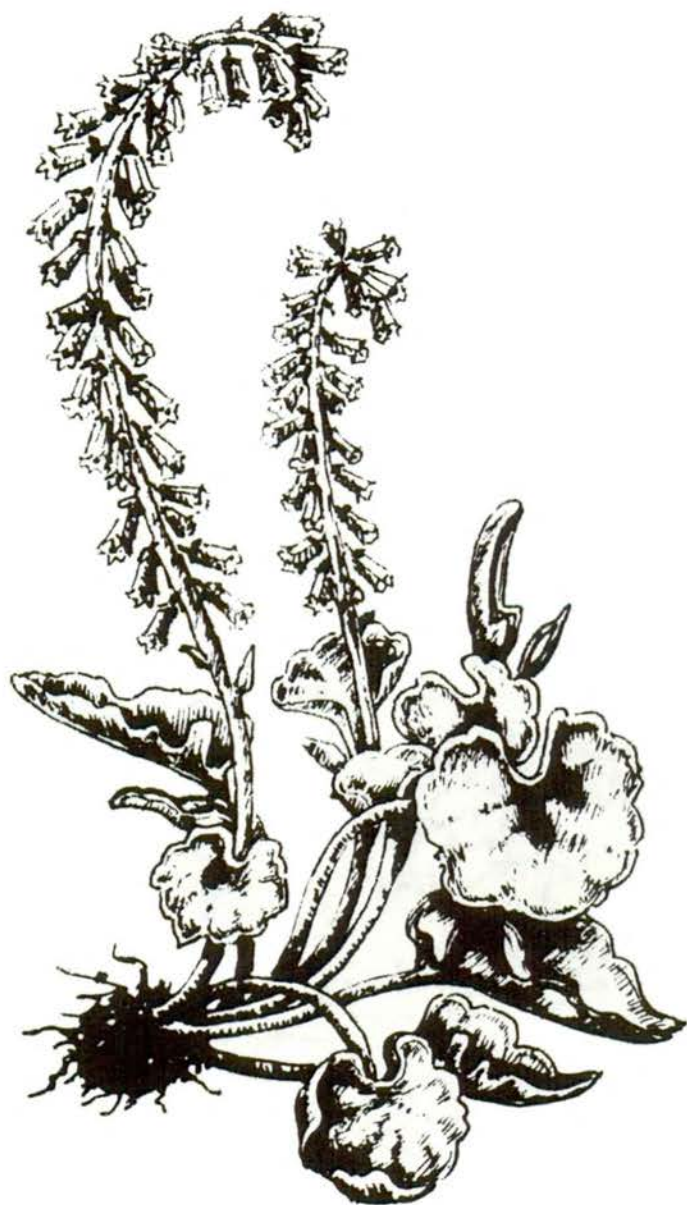

LÁMINA XIII. *Hypericum perforatum*: herba foradada, pericó foradat.

LÀMINA XIV. *Umbilicus pendulinus*: barretets, barrets de capellà, capellets, cobertora, herba de melic, herba llombriguera, orella de monjo, tassa de jueu.

LĂMINA XV. *Orchis mascula*: botons de gos.

LÀMINA XVI. *Aristolochia pistolochia*: herba de la carbasseta.

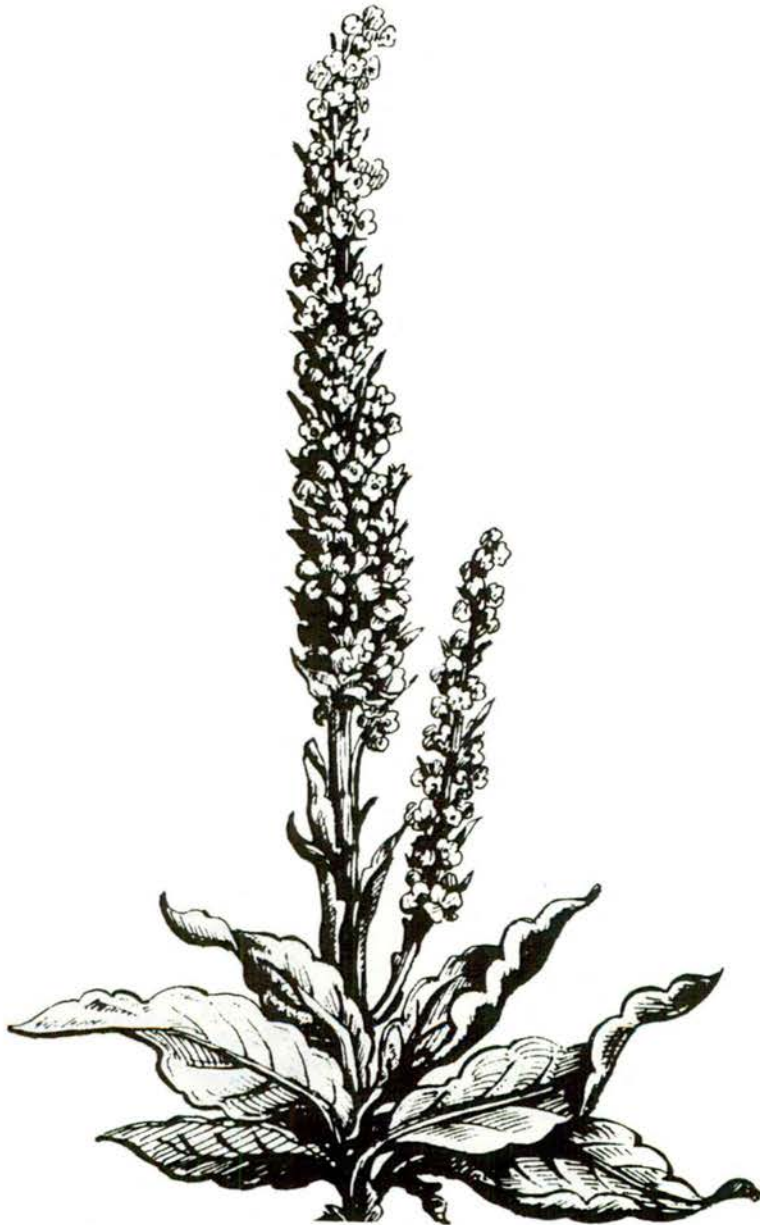
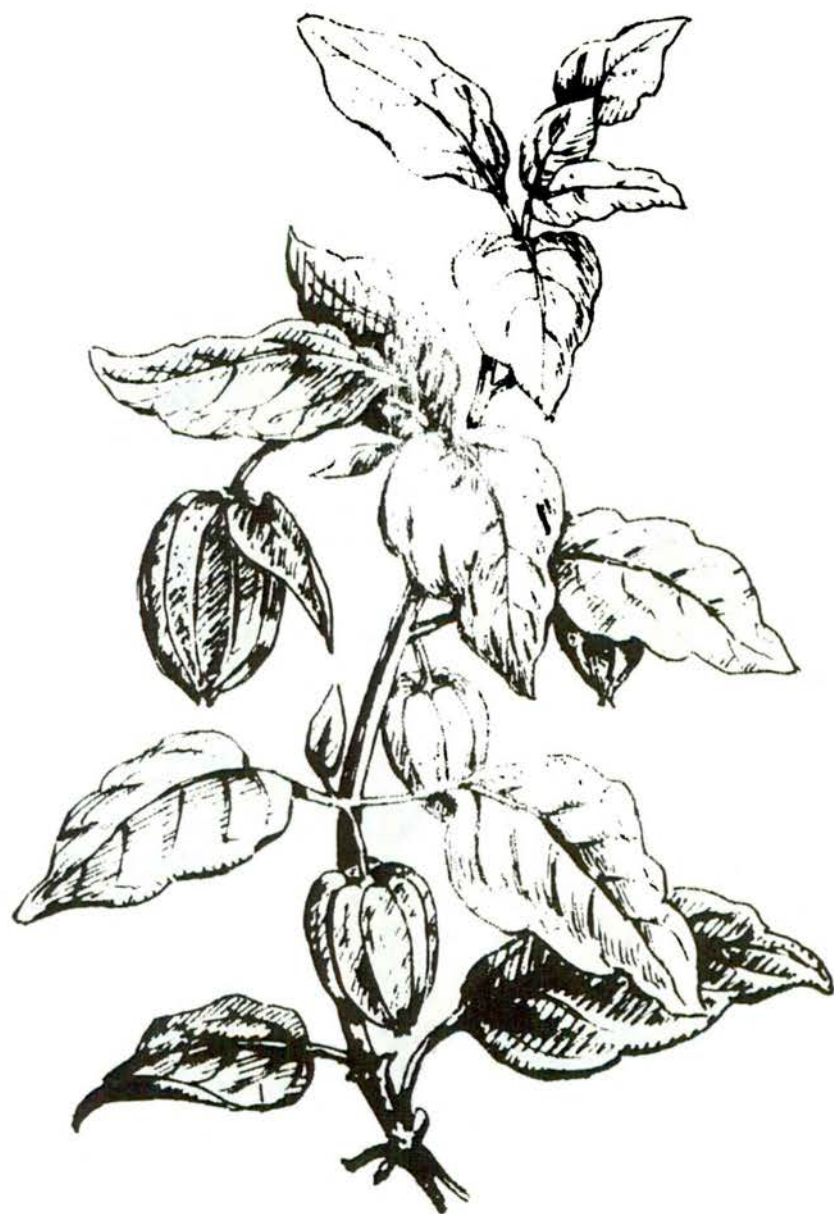

LÁMINA XVII. *Verbascum thapsus*: cua de guilla, cua de llop, cua de moltó.

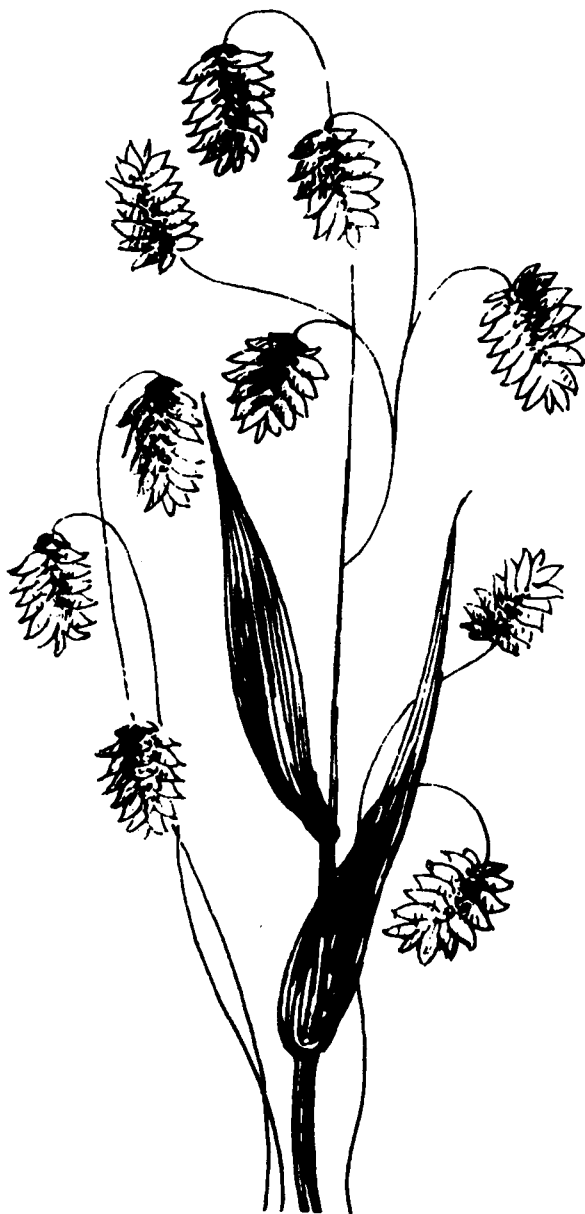

LÀMINA XVIII. *Datura stramonium*: castanya talpera, figuera d'infern, figuera infernal borda.

LÀMINA XIX. *Physalis alkekengi*: bosses vermelles, bufeta de gos, tomata d'hivern, tomàtica de capseta, tomatiguera borda, tomatiguera d'hivern.

LAMINA XX. *Briza maxima*: arracades, balladors, bellugadís, belluguet gros, escarabatons, fanallets, poltre d'eruga, xinell·les de la Mare de Déu.

LAMINA XXI. a) *Briza media*: bellugadís, belluguet mitjà; b) *Briza minor*: belugó, belluguet petit, pu-

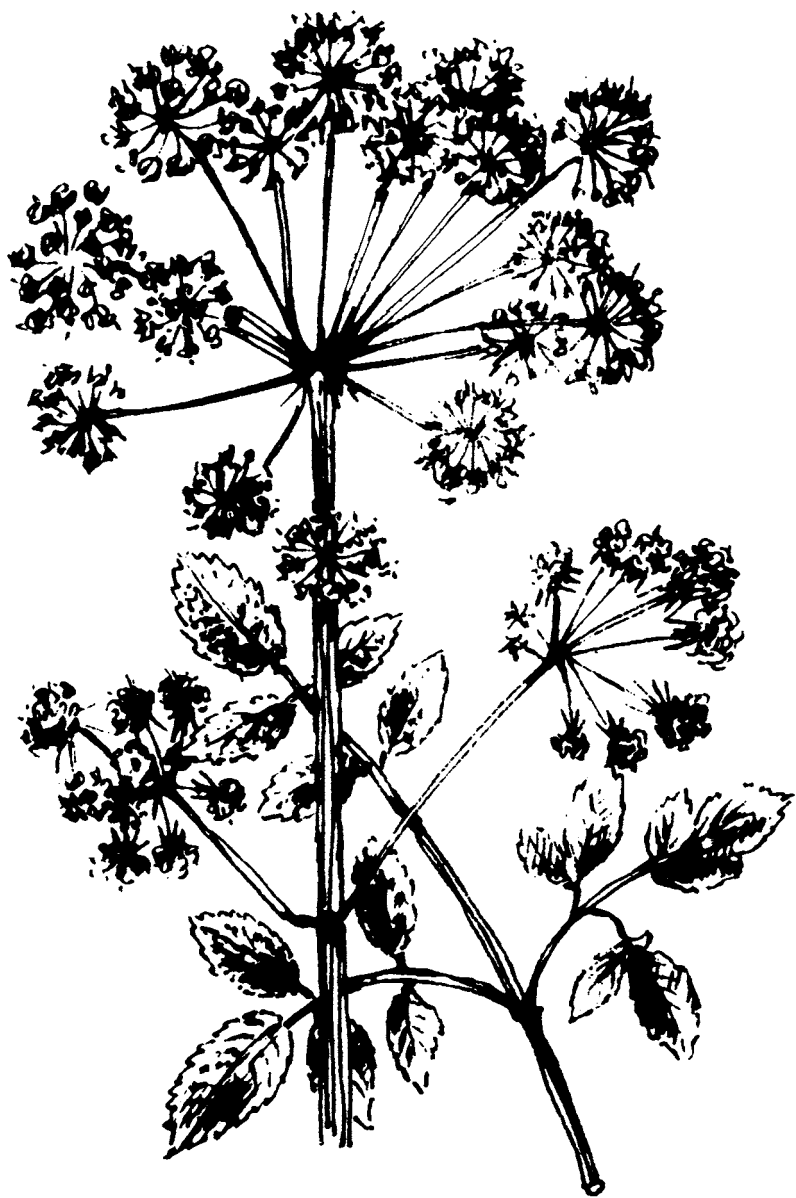

LÀMINA XXII. *Centaurea scabiosa*: capçada, capferrada.

LÀMINA XXIII. *Biscutella* sp. omn.: aumolls, herba de les llunetes, herba de Santa Llúcia, llunetes.

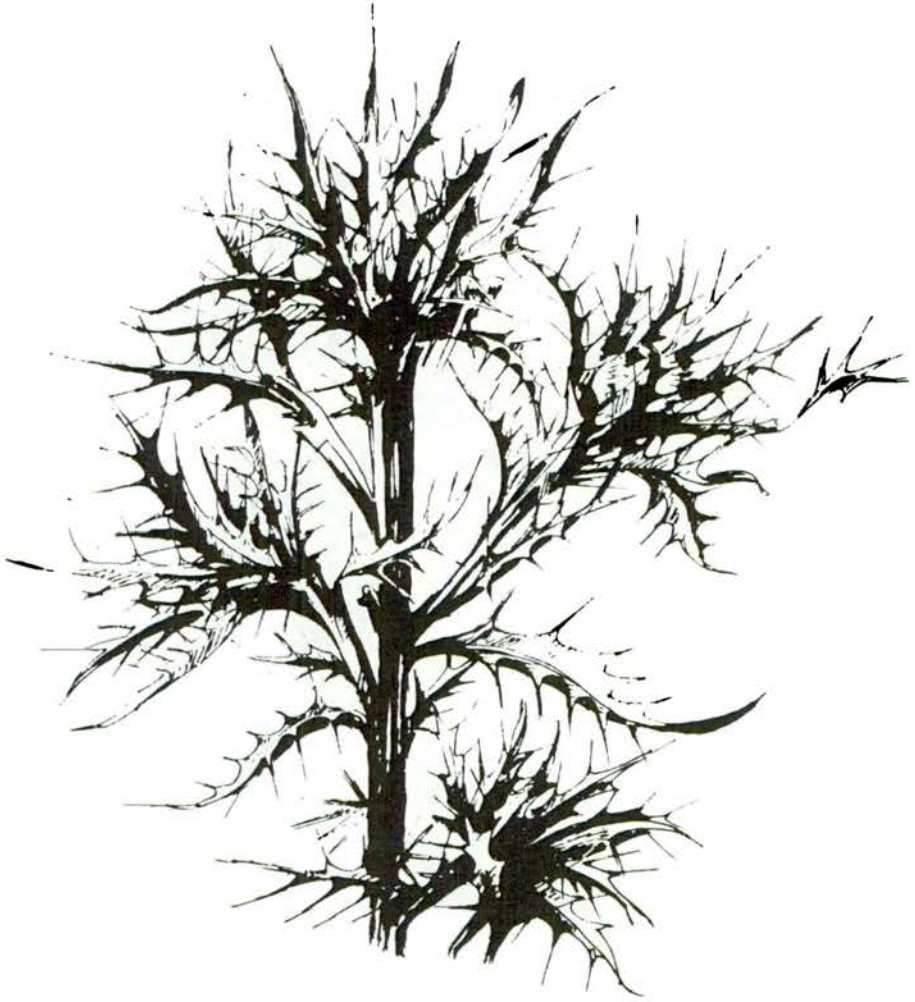
LAMINA XXIV. *Angelica silvestris*: angèlica, angèlica borda, herba angèlica.

LÀMINA XXV. *Centaurea calcitrapa*: card estrellat, obriülls.

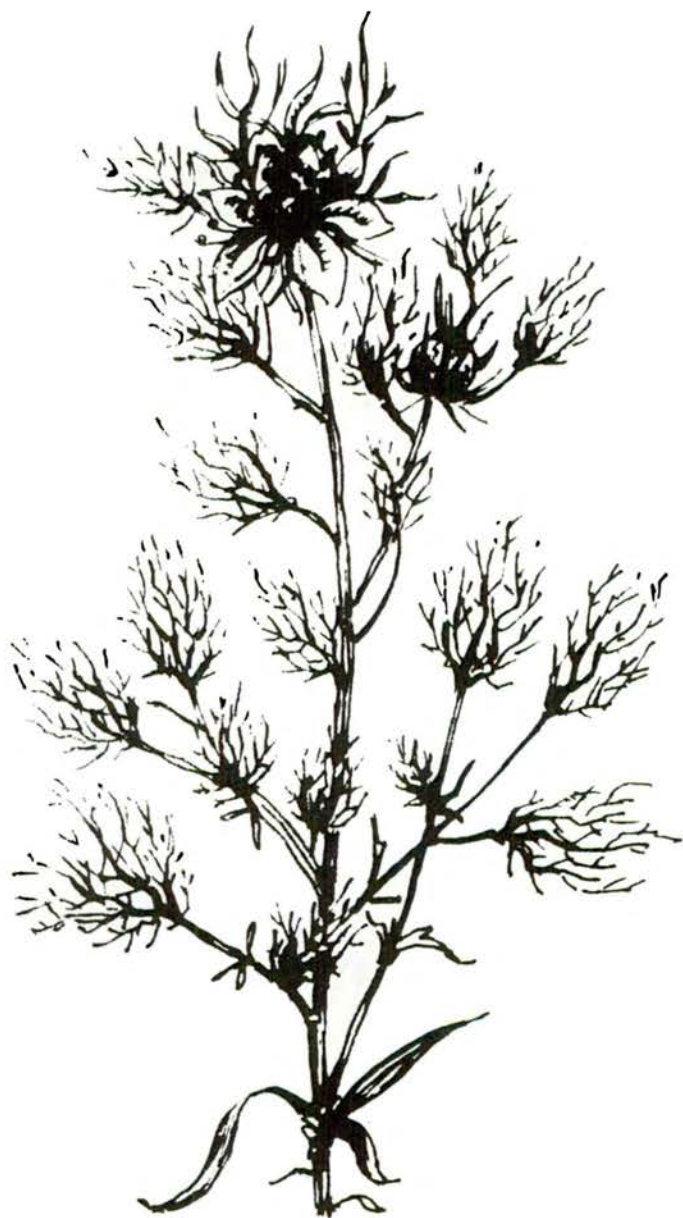
LÀMINA XXVI. *Ophrys bertolonii*: abellera, flor d'abella, herba abellera.

LĂMINA XXVII. *Cirsium acarna*: assotacrist.

LÀMINA XXVIII. *Anthyllus tetraphyllus*: antil·lis de quatre fulles, trèvol de mamella de vaca.

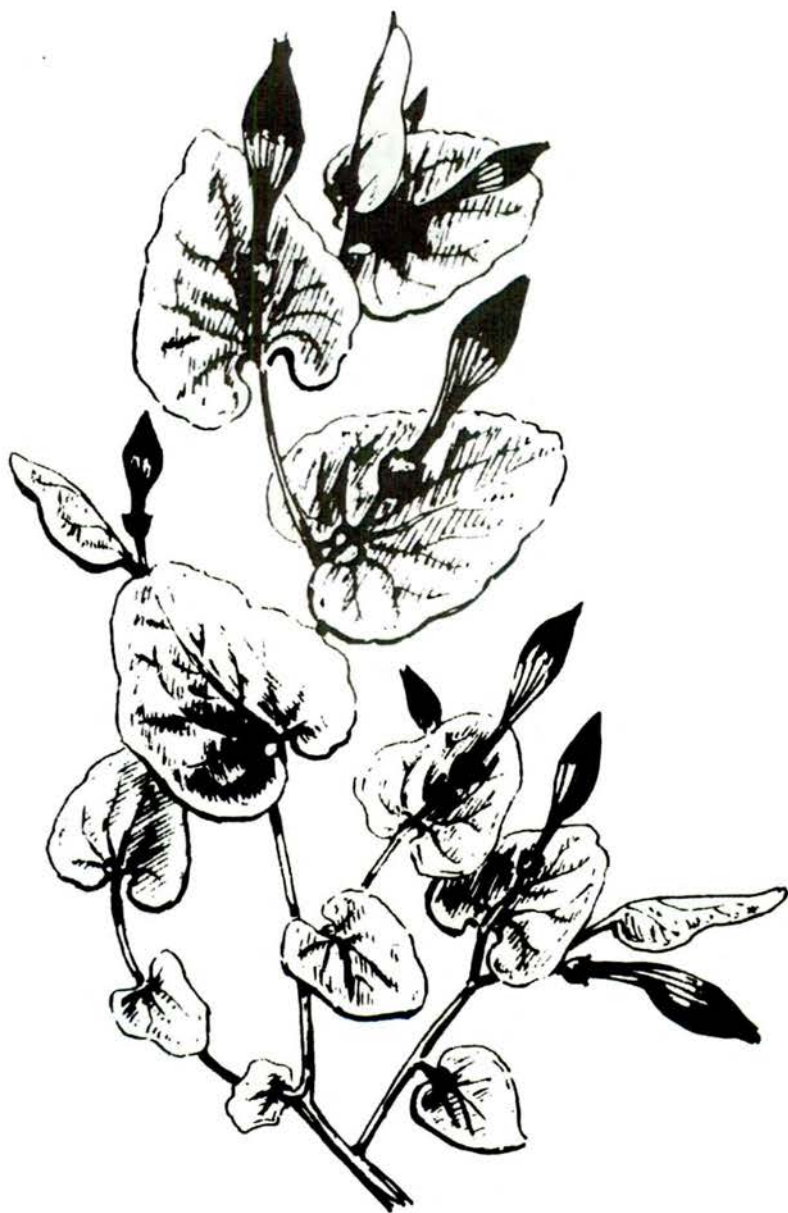

LAMINA XXIX. *Nigella damascena*: aranya, aranya de camp, barba d'ermità, estelamare.

LAMINA XXX. *Phlomis lychnitis*: blenera, candelera, orella de llebre.

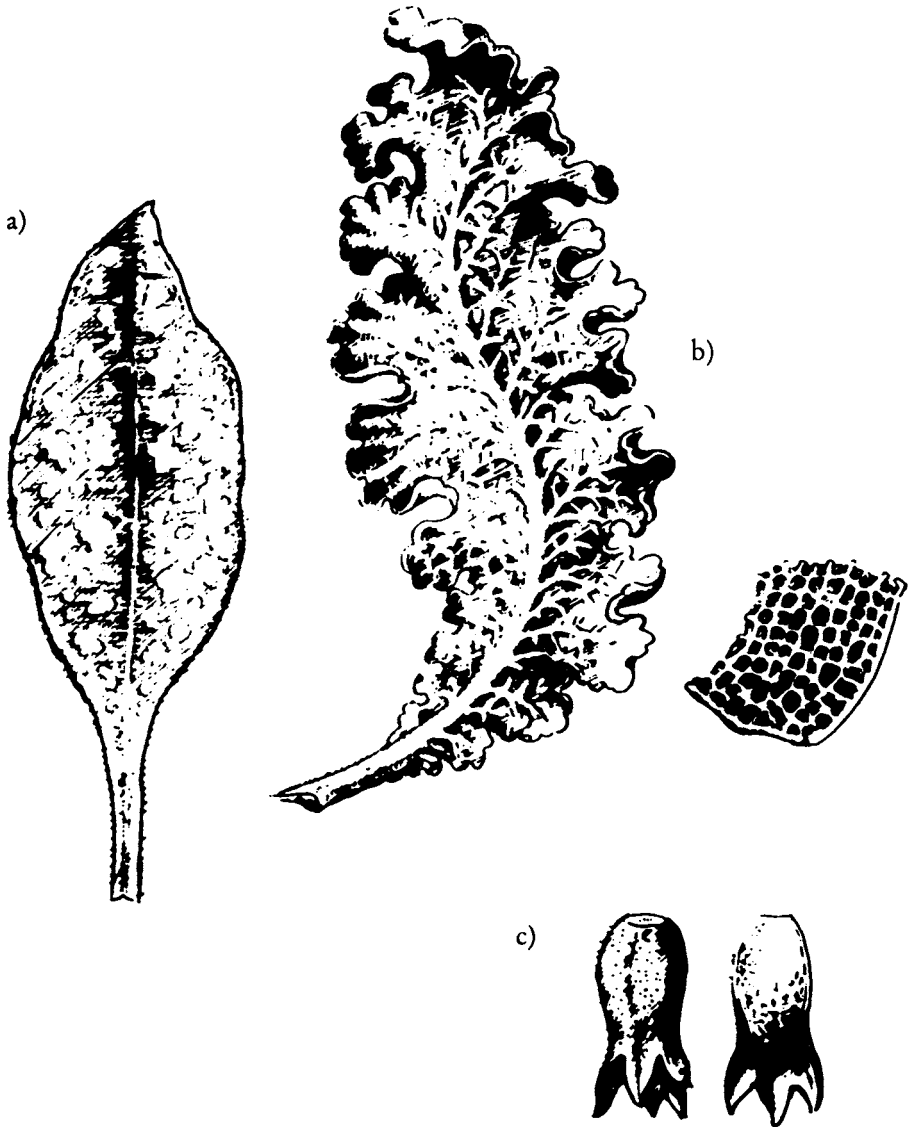

LÀMINA XXXI. *Aristolochia rotunda*: caputxes, llengua rodona.

LAMINA XXXII. *Potentilla reptans*: cinc-en-rama, mà de Crist, mà de Maria, peu de Crist, poteta de colom.

LAMINA XXXIII. a) Fulla de *Pulmonaria affinis*: herba freixurera; b) fulla de *Verbascum thapsus*: tripó, triput; c) fruit de *Hyoscyamus* sp. pl.: cacauets, esquelleta, gotets, herba cacauera, herba del mal de queixal, herba queixalera, queixals de vella.

